

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta
Ústav světových dějin

Diplomová práce

Bc. Valentina Karlíková

**Donační a politická činnost burgundské vévodkyně Alix z Vergy v letech
1206-1251 očima jejích listin**

**The Donations and Political Activities of Alix of Vergy Duchess of
Burgundy in the Years 1206-1251 Through the Eyes of Her Documents**

V Praze 2017

Vedoucí práce: doc. PhDr. Václav Drška, Ph.D.

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce panu docentovi PhDr. Václavu Drškovi, Ph.D. za jeho odborné vedení, velice vstřícný přístup a veškerý čas, který mé práci věnoval. Rovněž děkuji za cenné rady a podnětné připomínky, které mě při psaní motivovaly.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracovala samostatně, výhradně s použitím citovaných pramenů a literatury. Práce rovněž nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 7. 5. 2017

Podpis:

Abstrakt

Předkládaná diplomová práce se zaměřuje na analýzu dochovaných listin a korespondence burgundské vévodkyně Alix z Vergy. Práce mapuje politickou a donační činnost vévodkyně v letech 1206-1251 právě na základě tohoto typu pramenů. Analyzuje jednotlivé listiny a dopisy a následně v nich reflektuje dobové dění a také osobnost burgundské vévodkyně. V první části jsou stručně nastíněny dobové reálie burgundského prostoru a důležitost reformovaných řádů pro oblast. Rovněž vlada vévodů Huga III. a Oda III. a také životní osudy Alix z Vergy od manželky Oda III. přes regentku až k postavení matky vládnoucího burgundského vévody. V nové kapitole práce nastiňuje pohled na postavení středověkých žen, problematiku jejich práv, disponování mocí a svobodnou vůlí. V druhé části se již práce věnuje rozboru listin a korespondence Alix z Vergy v jednotlivých obdobích života. Diplomová práce rekonstruuje na základě pramenů míru její politické moci, nezávislosti a svobodného rozhodování napříč životem. Součástí práce je komparace analýzy listinného materiálu vévodkyně s korespondencí a listinami královny Eleonory Akvitánské. Práce rovněž komparuje mocenské postavení a osobnost Alix z Vergy nejen s Eleonorou, ale také s francouzskou královnou Blankou Kastilskou, žijící ve stejné době.

Klíčová slova: Alix z Vergy, vévodkyně burgundská, Burgundsko, středověká šlechtična, listiny, dopisy

Abstract

Submitted diploma thesis focuses on the analysis of preserved documents and correspondence of the Duchess of Burgundy Alix of Vergy. The thesis surveys the political and donational pursuit of the duchess during the years 1206-1251 just on the basis of this kind of sources. The thesis analyzes individual documents and letters and subsequently reflects in them the events of the time period and the personality of the Duchess of Burgundy. In the first part are briefly outlined the realities of the burgundian region during this time period and the importance of the reformed orders for the area. Outlined is also the rule of dukes Hugh III. and Odo III. and also the life events of Alix of Vergy from being the wife of Odo III., through being the regent up to the position of mother of the ruling Duke of Burgundy. In the new chapter the thesis outlines the view on the role of medieval women, issue of their rights and disposal of power and free will. In the second part the thesis deals with the analysis of documents and correspondence of Alix of Vergy in particular periods of life. The diploma thesis on the basis of the source reconstructs the extent of her political power, independence and free decision-making throughout her life. Part of the thesis is a comparison of the analysis of the written material of the duchess with the correspondence and documents of the queen Eleanore of Aquitane. The thesis also compares power position and personality of the duchess not only with Eleanore, but also with the French queen Blanche of Castile, living in the same time period.

Keywords: Alix of Vergy, Duchess of Burgundy, Burgundy, medieval noblewoman, charters, letters

OBSAH

1. ÚVOD	7
2. VZNIK A VÝVOJ BURGUNDSKÉHO VÉVODSTVÍ A POLITICKO-MOCENSKÁ SITUACE V PROSTORU	20
3. BURGUNDSKO A CÍRKEVNÍ ŽIVOT	24
4. BURGUNDSKO NA PŘELOMU 12. A 13. STOLETÍ – VÉVODA HUGO III. A ODO III.....	30
5. PÁNI Z VERGY A ALIX.....	34
6. ŠLECHTIČNY VE STŘEDOVĚKU	38
7. ANALÝZA LISTIN A KORESPONDENCE ALIX Z VERGY	42
7. 1. LISTINY Z DOBY MANŽELSTVÍ S VÉVODOU ODEM III.	46
7. 2. LISTINY Z DOBY REGENTSTVÍ.....	50
7. 2. 1. REGENTKA ALIX - POLITIKA VÉVODSTVÍ SRZE JEJÍ DOCHOVANÉ LISTINY	52
7. 2. 2. REGENTKA ALIX – DONACE CÍRKEVNÍM INSTITUCÍM V OČÍCH JEJÍCH DOKUMENTŮ	60
7. 2. 3. REGENTKA ALIX – SPORY SVĚTSKÉ MOCI A CÍRKEVNÍCH PŘEDSTAVITELŮ V JEJÍCH LISTINÁCH	66
7. 2. 4. ALIX VÉVODKYNĚ BURGUNDSKÁ A VZTAHY S HRABATY Z CHAMPAGNE	69
7. 3. ALIX – MATKA BURGUNDSKÉHO VÉVODY	75
7. 4. LISTINY VE FRANCOUZŠTINĚ	81
8. ALIX Z VERGY- ELEONORA AKVITÁNSKÁ - BLANKA KASTILSKÁ - SROVNÁNÍ TŘÍ ŠLECHTIČEN	84
9. ZÁVĚR	89
10. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY	94
11. PŘÍLOHY	99

1. ÚVOD

Vedle mnoha velkých a slavných jmen světové historie je jméno burgundské vévodkyně Alix z Vergy, žijící v první polovině 13. století, poněkud neznámým. Přitom je postavou neméně zajímavou a její životní osudy přinejmenším stojí za hlubší výzkum. Oproti ostatním slavným ženám světových dějin, připomeňme například všem dobře známou a historiky probíranou Eleonoru Akvitánskou, o Alix dosud nebylo mnoho napsáno. Nevěnuje se jí žádná ucelená biografie, pouze je zmiňována v rámci větších monografických celků, které se často souhrnně věnují dějinám burgundského regionu nebo osobnostem jejího muže a syna. Přitom i ona se dokázala ve svém světě velice dobře prosadit a navzdory dnešní zažité představě o podřadném postavení středověkých žen soustředila ve svých rukách značnou politickou moc během samostatné vlády nad burgundským vévodstvím. Tu prováděla po smrti svého manžela vévody Oda III. jako regentka za jejich nezletilého syna Huga. Alix jako samostatně vládnoucí burgundská vévodkyně stála v čele politického dění, ale nejenom toho, prosazovala se rovněž v mnoha jiných sférách. Zajímala se také o kulturní dění ve své oblasti. Obojí nám velice dobře dokládají četné prameny.

Mým cílem nebylo popsat dopodrobna její životní osudy, ale zaměřila jsem se na poněkud jiný aspekt. Dochovala se značná část vévodkyniny korespondence a především pak listin, které během svého dlouhého života stihla vydat. Zatím není známo, zda existuje i dopis adresovaný Alix z Vergy. Tento typ pramenů je zcela unikátní a velice ceněný zdroj mnoha informací. Z korespondence a listin jsem mohla ve své diplomní práci analyzovat autorčiny zájmy, životní cíle, priority, povahu, schopnost řešit obtížné situace, mocenské postavení nebo kulturní angažovanost. Z pramenů lze zjistit a vyčíst mnoho důležitých i zajímavých informací o postavení a hodnotách jejich autora. Jsou to prameny s neobvykle vysokou vypovídající hodnotou, zachovávají si svou autentičnost a jsou značně věrohodné. Po pečlivé a kritické analýze lze vyvodit z pramenů této povahy mnoho závěrů a nových informací. Co bylo pro vévodkyni podstatné? Jakým způsobem se ona sama dokázala prosazovat? Jak vstupovala do dobových událostí a jak je vnímala? Byla spíše samostatně se rozhodující entitou nebo podléhala vlivu jiných? Toto je pouhý zlomek toho, co studium listin a korespondence může historikovi poskytnout. Lze sledovat i mnoho jiných parametrů nebo aspektů, ať už se jedná o používanou titulaturu, jazykový styl a úroveň, délku, svědečné řady a nepočítaje samotný obsah.

Alix ve složité době dokázala upevnit svou moc nad vévodstvím, dobře a svědomitě ho spravovala a řídila, což vedlo k dalšímu rozkvětu země. Směle by se tak vyrovnala některým svým mužským protějškům. Rovněž se stala vládkyní respektovanou v jejím okolí, značně nezávislou na ostatních mužích, kteří se pohybovali v jejím okolí. Rozhodně nebyla loutkou v rukách jiných. Z pramenů po jejich rozboru vyplývá, že se dokázala rozhodovat sama dle svého nejlepšího uvážení a to také především během svého regentství činila. Tímto vyvstává také další důležitá otázka historické vědy. Byly tedy středověké šlechtičny skutečně v tak submisivním postavení, jak se dříve tak hojně tvrdilo? Velice záleží na konkrétním prostředí a mnoha dalších aspektech, nicméně na problematiku již nelze pohlížet tak jako dříve, přehlížet fakta a existující prameny nebo je bagatelizovat. V práci jsem z tohoto důvodu provedla krátkou komparaci s jinými šlechtičnami a vytvořila exkurz o pozici Alixiny současnice.

Jak je zřejmé z názvu mé diplomní práce, snažila jsem se o analýzu listin a korespondence, které se zachovaly po burgundské vévodkyni Alix z Vergy. Prameny jsem zkoumala z několika hledisek a kritérií, které jsem si položila jako zásadní a důležité, abych získala ucelenější pohled na danou problematiku. To se následně zrcadlí i v rozdělení kapitol mé práce. Dopisů a listin se dochovalo přes šedesát, což je úctyhodný počet. Časově zahrnují dlouhé období let 1206 – 1250. Samozřejmě je možné, že toto nejsou všechny dopisy a listiny, které byly za jejího života vydány, některé mohly být už za jejího života nebo v pozdějších dobách zničeny nebo se z nějakého důvodu nedochovaly. Listiny, které máme do dnešních dnů dochované, v podstatě pokrývají všechna období jejího života. Vystupuje v nich nejprve jako manželka vévody, později jako suverénní regentka a její stopa se nevytrácí ani poté, co se vzdala vlády a předala moc nad Burgundskem svému synovi. Jediná doba, o které nemáme záznamy tohoto charakteru, je období před sňatkem s vévodou Odem III., kterého si vzala v roce 1199. Důležitý je i samotný obsah listin v závislosti na časové přímce, tedy ve kterém období života se především zabývala politickými nebo naopak donačními a kulturními záležitostmi. U korespondence se pak setkáváme s dalšími významnými postavami historie a Alixinými současníky – s Blankou Navarrskou, hraběnkou z Champagne, jejím synem Thibaultem a dalšími významnými i méně důležitými šlechtici. Všechny dochované listiny a dopisy nesou datum, tudíž lze pro lepší přehlednost rozdělit prameny podle časové osy na tři skupiny. Poměr velikosti skupin je ovšem značně nerovný. Nejméně listin vydala jako manželka burgundského vévody, v době před jeho smrtí. Oproti tomu z časů pozice regentky, což je logické, se jich dochovalo nejvíce a

nejrůznější povahy a obsahu. V této době, kdy území spravovala sama a musela věnovat pozornost nejen politicko-mocenským aspektům, ale také ekonomickým a kulturním, vydala značné množství listin a dopisů. Alix se ukázala se jako zdatná ekonomka a nezávislá vládkyně. Nepřestala být činná ani ve třetím období života, kdy již na vévodském stolci seděl její syn. Z této doby jich ale zdaleka není tolik. Nicméně skladba jejích zájmů se trochu pozměnila. Ustoupily mocenské aspekty a více pozornosti se věnovalo kultuře a mecenášství. Obsah listin a dopisů je velice důležitý aspekt. Rozborem z něj lze vyvodit mnoho informací - jak Alix vnímala dobové dění, jak na něj dokázala reagovat, v jakých obdobích života se zajímala více o politiku a kdy spíše o kulturní záležitosti. V dochovaných pramenech lze nalézt od každého okruhu zájmu vzorek, ať už jsou to mocensko-politické věci týkající se burgundského vévodství nebo věci kulturního rázu jako donace církevním institucím a klášterům. S pomocí takového typu pramenů jsem zkoumala a rozebrala vztah Alix z Vergy k jednotlivým problémům, kterými se zaobírala, musela řešit nebo na ně reagovat a jak to vnímala. Kromě obsahové analýzy korespondence a listin jsem věnovala skrze prameny pozornost také její vlastní sebeprezentaci, moci a nezávislosti.

Co se týče současného stavu bádání o osobě vévodkyně Alix, její postavě není věnována téměř žádná pozornost. Neexistuje o ní ucelená monografie. Vzhledem k nedostatečnému zájmu badatelů o její osobu lze vycházet vlastně jen z dochovaných pramenů. Samozřejmě, že především ve francouzském prostředí se mnoho historiků věnuje dějinám Burgundska, především významným vévodům. Alix bývá krátce a skoupě zmiňována u kapitol, které se týkají jejího manžela vévody Oda III. nebo syna Huga IV. I zde ale není lehká situace, o Hugovi IV. také neexistuje žádná monografie, jeho postava je vždy pouze součástí širšího celku, který komplexně pojímá burgundské dějiny nebo jejich kratší periodu. O Odovi III. vyšla jedna jediná monografie, která je obecně velice těžko dostupná a je spíše krátkého popularizačně – vzdělávacího charakteru a neposkytuje žádné hlubší informace.¹ Na počty děl vydaných o Burgundsku si ale nelze stěžovat. Zahrnují jak obecné politické dějiny, tak rovněž kulturní nebo církevní. Zde si může historik vybírat, po které práci sáhne. Obecné monografie jsem používala především ve své první části práce, kde jsem chtěla srovnat a nastínit politicko-mocenský vývoj v dané oblasti pro lepší dokreslení a podtrhnutí mé analýzy listin a korespondence. Jinak jsem se soustředila v podstatě jenom na kritiku a rozbor dochovaných pramenů týkajících se vévodkyně Alix a zkoumala, co nám mohou o její osobě vypovědět.

---

¹ Étievant. Françoise. Eudes III Duc de Bourgogne. Les Éditions du Bien Public. 1987.

Dále bych chtěla představit základní prameny a odbornou literaturu, kterou jsem využívala. Na prvním místě bych zmínila prameny, které mi poskytly vynikající materiál pro mou diplomní práci.

Nejstarší edici pramenů k burgundským dějinám zkompletoval **André Duchesne**, který žil v letech 1584 – 1640. Duchesne byl francouzský geograf a historiograf, často je Francouzi označován jako otec moderní historie. Především díky metodě systematického schromažování a používání pramenů předznamenával metodickou školu. André Duchesne vydal během svého života obrovské množství prací zabývajících se francouzskými dějinami, genealogiemi jednotlivých rodů, geografii nebo dějinami francouzských kardinálů.² Jedno jeho dílo se věnuje genealogii burgundských vévodů - *Histoire généalogique des ducs de Bourgogne de la maison de France*.³ Druhé se týká přímo Vergy a jedná se o *Histoire généalogique de la maison de Vergy* a *Preuves de l'histoire de la maison de Vergy*.⁴ V pracích lze nalézt velice ceněné dokumenty a prameny k dějinám tohoto období a oblasti.

Další poněkud starší kolekci pramenů vydal benediktýn **Urbain Plancher** ve svém *Histoire générale et particulière de Bourgogne*⁵ z let 1739 až 1781. O životě tohoto muže příliš nevíme. Jeho soubor pramenů není příliš kritický, ale s trochou opatrnosti ho lze využívat jako zdroj relevantních informací a dochovaných pramenů. Dílo se dočkalo i kritiky z první poloviny 20. století, která vyšla v *Revue belge de philologie et d'histoire* od Armanda Grunzweiga.⁶

---

² Například

Duchesne. André. Histoire des cardinaux français. vol. I. 1660.

Histoire genealogique de la Maison de Chastillon sur Marne. Sébastien Cramoisy. Paris. 1621.

Histoire genealogique de la Maison royale de Dreux. Sébastien Cramoisy. Paris. 1631.

³ Duchesne. André. Histoire genealogique des ducs de Bourgogne de la maison de France. Paris. Cramoisy. 1628.

Histoire des rois, ducs, et comtes de Bourgogne et d'Arles: Histoire genealogique des ducs de Bourgogne de la maison de France. Sébastien Cramoisy. Paris. 1616. rééd. 1619. rééd. 1628.

⁴ Duchesne. André. Histoire généalogique de la maison de Vergy/Grande histoire de maison de Vergy. Paris. Cramoisy. 1625.

Duchesne. André. Preuves de l'histoire de la maison de Vergy. Paris. Cramoisy. 1625.

⁵ Plancher. Urbain. Histoire générale et particulière de Bourgogne, avec des notes, des dissertations et les preuves justificatives. Dijon. Antoine de Fay. 1739 – 1781.

⁶ Grunzweig. Armand. Critique de quelques preuves de L'Histoire de Bourgogne de Dom Plancher. In: *Revue belge de philologie et d'histoire* 8. 1929. S. 871-879.

Vynikajícím souborem archivních pramenů ke starším dějinám Burgundska je dvoudílná edice od **Alexandra Teuleta** *Layettes du Trésor des Chartes*.⁷ Teulet žil v letech 1807 – 1866 a byl francouzským historikem a proslulým archivářem, absolventem *l'École nationale des Chartes*. Během svého života se dočkal jmenování do královského archivu, kde působil po zbytek své vědecké kariéry.

Sbírkou pramenů k dějinám Burgundska vydal také archivář **Joseph Françoise Garnier**, žijící v letech 1815-1903. Nese název *Chartes de Communes et d'affranchissement en Bourgogne*.⁸ Joseph Garnier se narodil v Dijonu a pracoval pro místní radnici v archivu. Absolvoval rovněž kurzy na slavné *l'École des Chartes* a časem byl jmenován kurátorem dijonského archivu. Vstoupil do *l'Académie des arts, sciences et belles-lettres de Dijon*.

Pro burgundské dějiny jsou ale stěžejním dílem práce a edice pramenů od francouzského historika **Ernesta Petita**. Tento muž žil v letech 1835 až 1918. Zabýval se dějinami středověku s ohledem na dějiny Burgundska. Burgundskému regionu věnoval největší pozornost při kompletaci a hledání pramenů. Z jeho prací lze jmenovat *Chartes, manuscrits, autographes, documents historiques sur la Bourgogne*,⁹ vydávané mezi lety 1886 – 1888. Jeho mistrovským kusem se ale stalo obsažné dílo s názvem *Histoire des ducs de Bourgogne de la race capétienne*.¹⁰ Dílo má celkem 9 částí, bylo vydávané v letech 1885 - 1905 a Petit za něj byl oceněn cenou *l'Académie des inscriptions et belles lettres*. Lze v něm nalézt mnoho dokumentů rozličné povahy, které jsou doplněny značným množstvím autorových textů a komentářů. Petit zastával během svého života mnoho vědeckých funkcí. Za svůj přínos historické vědě byl v roce 1898 dokonce jmenován rytířem Čestné legie.

---

⁷ Teulet. Alexander. *Layettes du Trésor des Chartes*. Tome premier [De l'année 755 à l'année 1223]. Paris. Henry Plon. 1863.

Teulet. Alexander. *Layettes du Trésor des chartes*. Tome deuxième [De l'année 1224 à l'année 1246]. Paris. Henry Plon. 1866.

⁸ Garnier. Joseph Françoise. *Chartes de Communes et d'affranchissement en Bourgogne*. Dijon. Rabutat. 1867-1877.

⁹ Petit. Ernest. *Chartes, manuscrits, autographes, documents historiques sur la Bourgogne, faisant partie d'une collection particulière*. Dijon. 1886.

¹⁰ Petit. Ernest. *Histoire des ducs de Bourgogne de la race capétienne, avec des documents inédits et des pièces justificatives*. Paris. 1885 – 1905.

Petit. Ernest. *Histoire generale des ducs de bourgogne/ Histoire des ducs de Bourgogne de la race capétienne*. Dijon. Darentiere. 1885-1905.

Důležitým a hodnotným pramenem k mému tématu je i vydaný *Kartulář hraběnky z Champagne Blanky Navarrské*.¹¹ Editoval ho **Theodor Evergates** a před šesti lety ho vydalo nakladatelství univerzity v Torontu. Zde lze nalézt například korespondenci, kterou vedla vévodkyně Alix s hraběnkou z Champagne.

Nejvíce jsem čerpala z dochované korespondence a vydaných listin Alix z Vergy. Tyto prameny jsou zkompletovány z různých archivů nebo vybraných edic a jsou dostupné na internetových stránkách Kolumbijské univerzity *Epistolae: Medieval Women's Latin Letters*.¹² Soubor obsahuje přes šedesát listin a dopisů rozdílného charekteru, délky, datace a důležitosti. Snažila jsem se tématicky analyzovat její korespondenci a vydané listiny, reflektovat díky tomu její priority a rekonstruovat způsob vnímání dobového dění. Rovněž jsem se díky těmto pramenům mohla zaměřit na problematiku moci a samostatnosti u ženy-šlechtičny ve středověku. Dochované listiny a korespondenci díky značné pestrosti jak časové tak tématické lze rozdělit do několika skupin, o které se Alix zajímala. Oddělila se tak skupina týkající se věcí kulturních od politických záležitostí a soukromé korespondence. Prameny této povahy jsou velice cenné a mohou po důkladném rozboru přinést mnoho zajímavých závěrů na pohled a postavení Alix z Vergy ve své době.

Dále bych představila obsah a přínosnost odborné literatury. Jelikož o Alix není vydána žádná monografie, ať už staršího nebo novějšího data, je zjevné, že v historiografii o její osobu nepanoval zvláštní zájem. Kvůli absenci biografické monografie nezbyvá než čerpat z dostupných pramenů po jejich dostatečné kritice. Ani když bychom se zaměřili na postavy z vévodkynina nejbližšího okolí, tak pořád nelze poukazovat na dostatek zdrojů a literatury. O postavě jejího manžela byla vydána v osmdesátých letech krátká práce od **Françoise Etiévant** *Eudes III Duc de Bourgogne*,¹³ která se dokonce dočkala nového vydání na počátku tisíciletí. Monografie se věnuje především osobě vévody a jeho angažmá v soupeření francouzského krále s anglickým. O postavě Alixina syna Huga také neexistuje žádná starší ani novější monografie. I zde jako v případě jeho matky se musí vycházet především z pečlivého a kritického studia pramenů.

Co se časopiseckých studií týče, jsou zde k dispozici dva vědecké články. Jeden je staršího data, druhý je o poznání novější. První starší a poněkud kratká studie je od francouzské

---

¹¹ Evergates. Theodore. The Cartulary of Countess Blanche of Champagne. University of Toronto Press. 2010.

¹² <https://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/woman/168.html> 12. 9. 2016

¹³ Etiévant. Françoise. Eudes III Duc de Bourgogne. Les Éditions du Bien Public. 1987.

historičky **Genevieve Moingeon-Perret** a nese prostý název - *Alix de Vergy. Duchesse de Bourgogne*.¹⁴ Druhý, nedávno vydaný článek, je z *Bulletin du centre d'études médiévales d'Auxerre* od **Sylvain Demarthe** a nese název - *Alix de Vergy et l'architecture religieuse en Bourgogne dans la première moitié du XIIIe siècle*.¹⁵ Jak je patrné z titulku, studie pojednává o Alix z Vergy v konotaci s církevní architekturou v Burgundsku v první polovině třináctého století. V článku se poukazuje na to, že během regentské vlády vévodkyně Alix, ale i po ní, docházelo k výstavbě a rekonstrukcím mnoha významných církevních staveb. Studie je velice vhodně doplněna fotografickou dokumentací a nákresy.

O poznání lepší je situace u prací, které se obecně věnují dějinám Burgundska nebo alespoň jisté vybrané části nebo problematiky. Zde lze najít mnoho kvalitních starších i novějších děl. Mnoho kvalitních monografií se věnuje především burgundským dějinám 14. a 15. století a poté také jednotlivým postavám velkých vévodů.¹⁶ Tyto práce jsem kvůli jinému zaměření mého výzkumu ve své práci nepoužívala. Ostatní díla a monografie poskytují množství informací, které jsem hodnotně využívala, nicméně stále pro mé bádání byla nejdůležitější práce s prameny, ze kterých jsem také nejvíce vycházela.

Převažují díla psaná ve francouzském jazyce, anglicky mluvící autoři jsou spíše v menšině. Lze nalézt jak rozsáhlé monografické práce, tak rovněž i studie kratšího charakteru. Z nejstarších prací bych ráda připoměla jedno dílo z roku 1882 *Le régime féodal en Bourgogne jusqu'en 1360* od **Seignobose**.¹⁷ Jednou ze starších prací je rovněž několikasvazkové dílo **Maurice Chaumeho** z let 1925-1931, které pojednává o vzniku burgundského vévodství v geografických, politických ale také ekonomických souvislostech. Jeho dílo s názvem *Les origines du duché de Bourgogne*¹⁸ je vynikající prací podávající důvody vzniku tohoto geopolitického útvaru. Ze starších časopiseckých studií lze vzít v

---

¹⁴Moingeon-Perret. Geneviève. Alix de Vergy. Duchesse de Bourgogne. *Mémoires de la Société d'archéologie de Beaune (Côte-d'Or)*. 56 (1971-1972). p. 111-115.

¹⁵ Demarthe. Sylvain. Alix de Vergy et l'architecture religieuse en Bourgogne dans la première moitié du XIIIe siècle. In: *Bulletin du centre d'études médiévales d'Auxerre | BUCEMA* 19.2 | 2015 <https://cem.revues.org/14260> 14. 9. 2016

¹⁶ Například Autrand. Françoise. Charles V le Sage. Paris. 1994.

Schnerb. Bertrand. L'État bourguignon 1363-1477. Paris. 1999.

Vaughan. Richard. Charles the Bold. The Last Valois Duce of Burgundy. London. 1972.

Vaughan. Richard. Valois Burgundy. London. 1975.

¹⁷ Seignobos. Ch. Le régime féodale en Bourgogne jusqu'en 1360. Paris. 1882.

¹⁸ Chaume. Maurice. Les origines du duché de Bourgogne. 4 vol. Dijon. 1925-1931.

úvahu *Etude sur l'administration de la justice dans la région bourguignonne de la fin du Xe au début de XIIIe* publikované v *Revue Historique*.¹⁹

Dále bych věnovala pozornost vynikajícímu historikovi, jehož velké syntézy o Burgundsku, napsané kolem poloviny minuleho století, dodnes tvoří základnu pro studium dějin této oblasti a z jehož děl často vychází i dnešní historici. **Jean Richard** napsal několik monografií týkajících se obecných dějin Burgundska, ale rovněž je autorem i kratších článků a studií věnujících se dílčím tématům. Richard se narodil v roce 1921 a byl uznávaným francouzským medievalistou. Navštěvoval věhlasnou *l'École des chartes* a také *l'École pratique des hautes études*. Během své kariéry se stal profesorem na univerzitě v Dijonu. Rovněž byl členem *l'Académie des inscriptions et belles-lettres* v Paříži a dokonce i jejím prezidentem. Já jsem ve své práci využívala především dvě jeho práce. Ta starší byla vydána v roce 1954 v Paříži a nese název *Les ducs de Bourgogne et la formation du duché du XIe au XIVe siècles*.²⁰ Dílo je založené na důkladné analýze pramenů, jejich kritice a přináší vyčerpávající informace o vzniku a formování burgundského vévodství. Obsáhlé dílo je rozděleno do třech velkých částí. V první části autor pojednává o vývoji vévodství v letech 1078 – 1186. Polemizuje zde o vévodské autoritě, rovněž nastiňuje geografický vývoj území. Důležitou částí je i vztah světské a církevní moci v regionu a vztah mezi vévody a místní šlechtou. Druhá část popisuje dějiny od roku 1186 do roku 1315. Zde se autor především věnuje vztahům burgundských vévodů k francouzským králům. Věnuje kapitoly administrativě nebo emancipaci některých městských oblastí, jako byl například Dijon. V třetí části se již naplno zaměřuje na správu a fungování vévodství, jurisdikci a notariát. Rozsáhlá publikace je velice vhodně doplněna mapkami pro celkové dokreslení. Druhou Richardovou prací je komplexněji pojatá, ale kratší *Histoire de la Bourgogne*.²¹ Autor zde sepsal kompletní práci o vývoji tohoto regionu. Práce je velice zdařilá a ucelená, ale pro mou diplomní práci byla cennější první Richardova publikace.

Byť o dějiny Burgundska je zájem především mezi francouzsky píšícími historiky, rovněž v českých odborných publikacích lze nalézt skvělou práci týkající se dějin Burgundska. Monografie uchopuje téma ze zcela jiné perspektivy. Autorem obsáhlého téměř

---

¹⁹ Ganshof. F.L. Etude sur l'administration de la justice dans la région bourguignonne de la fin du Xe au début de XIIIe. In: *Revue historique*. CXXXV. 1920. S. 193-218.

²⁰ Richard. Jean. *Les ducs de Bourgogne et la formation du duché du XIe au XIVe siècles*. Dijon. Bernigaud et Privat. 1954.

²¹ Richard. Jean. *Histoire de la Bourgogne*. Presses universitaires de France. Paris. 1957.

pětisetstránkového díla s názvem *Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku*²² je historik **Václav Drška**. Václav Drška vystudoval obor historie na *Filozofické fakultě univerzity Karlovy* a dodnes působí na zdejším *Ústavu světových dějin*. Jeho zaměřením jsou středověké dějiny, v popředí jeho zájmu stojí především Franská říše a burgundské dějiny. Během svého profesního působení se stal autorem mnoha odborných publikací, článků, studií i monografický děl. Samotné dílo *Nomen Burgundiae* vyšlo v roce 2011. Práce je rozdělena do pěti kapitol a celý text se opírá o pečlivé studium a analýzu pramenů i jiných dobových děl. Autor si za svůj cíl nevytyčil strohý chronologický popis vývoje v dané oblasti, ale pokus o zmapování proměn onoho pojmu *Nomen Burgundiae* skrze středověk. Záměr autor hned dokládá v první kapitole s názvem *Burgundiones – mnohoznačné dědictví*,²³ které nás uvádí na úplný začátek problematiky. Posléze sleduje vytyčený motiv přes franské Burgundsko až k vytvoření nového mocného Burgundska jako státu. Pro autora jsou stěžejní geografické změny a také vývoj a význam slova *Burgundsko* a *Burgund'ané* v běhu staletí. Monografie je doplněna mapkami, obrázky a rodokmeny, které zdařile přibližují a zpřehledňují složitou situaci.

Poslední monografické dílo, které bych ráda představila a které se týká důležitého tématu vztahů mezi církví a šlechtou na území Burgundska je *Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198*.²⁴ Autorkou práce je americká historička a specialista na středověké dějiny, zabývající se převážně církevní historií Francie mezi šestým a třináctým stoletím **Constance Brittain Bouchardová**. Ve svém díle se zabývá vztahy mezi předními postavami církve v dané lokalitě a místními zástupci světského stavu, především šlechtici. Odborná kniha je rozdělena na tři části. První kapitola je úvodem k celé problematice. V druhé části již autorka přibližuje vztah šlechty k církvi a církevní reformě. Ve třetí a pro mě nejcennější části se pojednává především o donacích a štědrých darech místní šlechty pro burgundské církevní instituce. Autorka ukazuje, jaké existovaly druhy darů, za jakým účelem se poskytovaly, v jakém čase nebo zda některé oblasti byly preferovanější než jiné. Bouchardová připomíná také různé transakce a spory, které řešil

---

²² Drška, Václav. *Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku*. Věduta. České Budějovice. 2011.

²³ *Ibid.* S. 15-36.

²⁴ Bouchard, Constance Brittain. *Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198*. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009.

světský stav a církev mezi sebou. Poslední kapitola je přímo věnována motivaci bohatých a urozených mužů a žen ke štědrosti vůči burgundským klášterům.

Další práce, které jsem využívala, již jsou obecnějšího charakteru. Považuji za vhodné připomenout také díla týkající se jistým způsobem postavení žen ve středověku. Na toto téma existuje několik prací. V češtině vyšla obecná práce od německé historičky a archivářky **Edith Ennen** s jednoduchým názvem *Ženy ve středověku*.²⁵ Ennen svou monografii rozdělila časově na tři oddíly – raný středověk, vrcholný a pozdní. Srovnává tak postavení ženy od Germánů, přes ženy ve dvorské společnosti, měšťanky, venkovanky, zbožné ženy až k pojmu ženy v politice.

Musím upozornit rovněž na edici studií, kterou zkompletoval historik **Theodore Evergates** a nese název *Aristocratic women in medieval France*.²⁶ ve sborníku nalezneme studie týkající se jednotlivých historických postav, například Adély z Blois, nebo obecnější práce, které se týkají postavení a případné vlády žen v určitých oblastech, například v Champagne, Okcitanii nebo Flandrech.

Neméně zajímavou prací je novější sborník z roku 2012, který vydala *Univerzita v St. Andrews*. Jejimi editorkami jsou dvě historičky zabývající se středověkou společností **Joëlle Rollo-Kosterová** a **Kathryn L. Reyersonová**. Zajímavé a přínosné dílo nese název *For the salvation of my soul: women and wills in medieval and early modern France*²⁷ a zabývá se otázkou společenského postavení žen ve Francii od 12. století do zhruba 17. Ve sborníku lze nalézt zajímavé studie týkající se obecných práv žen, jejich dědických práv nebo závětí.

V následujícím textu již přiblížím strukturu mé diplomní práce. První část jsem věnovala obecnému uvedení do problematiky daného tématu. Pro lepší kontext jsem považovala za vhodné včlenit několik kapitol o základních dějinných procesech, které utvořily společnost a dobu, ve které žila a působila Alix z Vergy.

V první kapitole jsem stručně nastínila historii mnou zkoumané oblasti. Pokusila jsem se stručně přiblížit historický vývoj, protože složitá geopolitické situace zde vytvořila svá

---

²⁵ Ennen. Edith. *Ženy ve středověku*. Argo. Praha. 2001.

²⁶ Evergates. Theodore. *Aristocratic women in medieval France*. Philadelphia. University of Pennsylvania Press. 1999.

²⁷ Rollo-Koster. Joelle. Reyerson. Kathryn.L. *For the salvation of my soul: women and wills in medieval and early modern France*. St. Andrews. Centre for French History and Culture of the University of St. Andrews. 2012.

specifika, která jako kulturní a politické dědictví přetrvávala i v době vlády Alix. Tyto kapitoly jsou velice důležité, neboť často pomohou osvětlit příčiny a důvody některých činů burgundské vévodkyně, které spadají do místní tradice. Chtěla jsem rovněž poukázat na to, proč se tato oblast stala tak významným činitelem ve svém prostoru.

Ve druhé kapitole jsem se věnovala důležitým prvkům v burgundské oblasti – reformovaným církevní řádům a jejich tradici v oblasti. V listinách Alix z Vergy lze nalézt velké procento dokumentů, které se zabývají donacemi klášterům nebo nějakou formou upravují vztahy mezi světskými a církevními činiteli. Z tohoto důvodu jsem považovala za vhodné zařadit kapitolu o církvi, kláštorech a jejich vztahu ke šlechtě v Burgundsku.

Za velice důležitou jsem považovala další kapitolu, kde jsem se snažila popsat postavy z Alixina nejbližšího okolí, které pro ni byly důležité a do značné míry ji ovlivňovaly. Pokusila jsem se krátce přiblížit životní osudy jejího manžela, burgundského vévody Oda III., po jehož smrti vykonávala dlouhou regentskou vládu. Rovněž jsem se snažila popsat politickou situaci ve vévodství, abych přiblížila s čím se Alix jako regentka musela potýkat a vyrovnávat a čemu věnovala svou pozornost.

Několik odstavců jsem v následující kapitole také věnovala přímo pánům z Vergy, domu, ze kterého pocházela Alix. Rod z Vergy vedl dlouholeté spory s burgundskými vévody, které vyřešil až právě Alixin otec a na znamení smíru došlo ke sňatku jeho dcery s burgundským vévodou. Bohužel o Alixině dětství ve Vergy není známo v podstatě nic, nevíme ani o jejím vzdělání nebo životních osudech před sňatkem. Pokud o jejím mládí ve Vergy nemáme zprávy, jako vévodkyně k nám promlouvá pomocí mnoha dochovaných pramenů. Pokusila jsem se zmapovat její životní osud přes vrcholnou éru coby burgundské vévodkyně a regentky až na sklonek jejího života. Tyto biografické poznatky pak pomohou vysvětlit některé jevy, se kterými se lze setkat u její korespondence a listin. Zlomová životní období nebo události utvářely její pohled na okolí a formovaly její žebříček hodnot, což lze využít i v rozboru dochovaných pramenů.

Považovala jsem za vhodné doplnit rovněž kratší kapitolu o obecném postavení středověkých šlechtičen. Zde jsem se přiblížila otázku moci a postavení aristokratek, které se měnilo v závislosti na jejich společenském statusu.

Druhá a podstatnější část mé práce se jí zaměřuje na podrobnou analýzu korespondence a listin Alix z Vergy. Důležité pro mě bylo především to, co se dá z pramenů této povahy

vyčíst o její osobnosti, povaze, míře samostatnosti, emancipaci a sebevědomí. Korespondence a listiny Alix z Vergy mají napříč časem různorodý charakter od krátkých strohých donací, udělení privilegií, konfirmací nebo oznámení s nízkou formální strukturou až po formální korespondenci na úrovni. Nejedná se pouze o donace, ale ve značné míře i o vyjádření výrazné mocensko-politické snahy, která je zastoupena především v době jejího regentství. Jedná se o ženu, která se čile zajímala o dění ve svém okolí a dokázala na něj velmi vhodně, pohotově reagovat a vést rozumnou politiku. V jejích dokumentech lze nalézt mnoho sfér, kterými se musela zabývat od sporů se šlechtici a městy, přes jednání s církví a církevními institucemi, rovněž své místo zaujímají donace nebo soukromá korespondence s ostatními aristokraty. Z listin velice často vystupuje několik jmen, kterým byla věnována zvýšená pozornost – jedná se o město Dijon, také klášter Citeaux, značnou pozornost věnovala tématům týkajících se jejích baronů a rytířů a v neposlední řadě je velice významný kontakt s hraběnkou z Champagne. Listiny a korespondenci jsem rozebrala z několika hledisek a kritérií a pokusila se ukázat, jak se její osobnost proměňovala, fungovala či reagovala v různých časových rovinách na rozličné podněty. Kromě obsahu, stylistické úrovně, jazyka, období, typu příjemce a její vlastní reprezentace jsem se zaměřila především na to, co se dá o Alix z těchto listin a dopisů vyčíst. Jaké měla postavení, dokázala se rozhodovat samostatně a nezávisle? Mohla být něčím jako „silnou“ a „samostatnou“ ženou ve středověku? Co nám dochované prameny o ní mohou říci? Korespondenci a listiny jsem vždy metodicky rozebrala obsahově a snažila se zmapovat kritéria, která jsem si položila jako klíčová a zásadní a z toho posléze vyvodila patřičné závěry. Tyto prameny jsem měla zkompleťované k dispozici z projektu Kolumbijské univerzity *Epistolae: Medieval Women's Latin Letters*.²⁸ Rovněž lze tyto prameny nalézt v příslušných edicích.²⁹ Listiny a korespondence zahrnují v podstatě všechna zlomová

---

²⁸ <https://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/> 14. 9. 2016

²⁹ Petit. Ernest. Histoire generale des ducs de bourgogne/ Histoire des ducs de Bourgogne de la race capétienne. Dijon. Darentiere. 1885-1905.

Teulet. Alexander. Layettes du tresor des Chartes, Tome premier [De l'année 755 à l'année 1223]. Paris. Henry Plon. 1863.

Teulet. Alexander. Layettes du Trésor des chartes. Tome deuxième [De l'année 1224 à l'année 1246]. Paris. Henry Plon. 1866.

Duchesne. André. Histoire genealogique des ducs de Bourgogne de la maison de France Paris. Cramoisy. 1628.

Evergates. Theodore. The Cartulary of Countess Blanche of Champagne. University of Toronto Press. 2010.

období její života. Pro lepší přehlednost jsem v práci roztřídila jednotlivé prameny podle časové osy a obsahu do několika kapitol a podkapitol.

Vytvořila jsem tři větší okruhy podle časového měřítka. První okruh tvoří listiny z doby, kdy byla Alix manželkou burgundského vévody Oda III. Tato kategorie je výrazně chudší než zbylé dvě, protože Alix v této době příliš listiny ani korespondenci nevydávala.

Obsažnější a zajímavější je druhá kategorie – dopisy a listiny z doby, kdy Alix působila jako regentka. Tento okruh tvoří největší počet písemností, které vydala, je jich cca 40. Zde jsem kvůli rozličné povaze pramenů ještě vytvořila podkapitoly podle tématu, kterého se týkaly. Lze tak vyzdvihnout několik podkategorií – co se týče listin, tak věci politického a mocenského rázu, jako řešení sporů, různá nařízení, ekonomická sféra. Poté listiny kulturního charakteru, donace klášterům a jiným církevním institucím. Další samostatnou kapitolou vedle listin je její soukromá korespondence. Tu vedla především s ostatními příslušníky šlechty. I zde se jedná jak o závažných polických tématech, tak i o méně závažných. Tyto dopisy jsou převážně adresovány hraběnce Blance z Champagne. Rovněž se dochovalo značné množství veřejných listů. Pomocí tohoto typu písemností vévodkyně udržovala kontakt s představiteli měst nebo se svými barony a rytíři.

Poslední okruh písemností tvoří prameny z doby, kdy Alix již nebyla regentkou, ale stále měla v Burgundsku silnou pozici. Věnovala se především kulturním záležitostem, ale také řešila vzniklé spory mezi šlechtici a představiteli církve.

Ve zvláštní kapitole jsem rozebírala dva jazykově odlišné prameny listinné povahy. V jejích písemnostech, psaných výhradně v latině, lze nalézt dva dokumenty psané ve francouzštině. V práci jsem se snažila především nalézt důvod této anomálie.

V poslední kapitole jsem se pokusila o srovnání Alix z Vergy s jinými šlechticemi té doby. Snažila jsem se porovnat jejich pozice a vytvořit tak exkurs o postavení aristokratek ve středověku. Vybrala jsem francouzskou a později anglickou královnu Eleonoru Akvitánskou, po které se rovněž zachoval zajímavý listinný a korespondenční materiál, a osobnost další francouzské královny, matky Ludvíka IX. Blanky Kastilské.

2. VZNIK A VÝVOJ BURGUNDSKÉHO VÉVODSTVÍ A POLITICKO-MOCENSKÁ SITUACE V PROSTORU

Burgundsko vynikalo během středověku nejen sociální a církevní diverzitou, ale rovněž rozdílnou topografií. Nacházely se zde hory a významné vodní toky, které utvářely přirozenou hranici, rozsáhlé vinice, kde se pěstovala réva už od galořímských dob. Z této oblasti proudily do Evropy nové reformované duchovní směry, lze připomenout klášter v Cluny a posléze cisterciácký řád,³⁰ který ovlivnil život středověké společnosti a který měl širokou základnu právě v Burgundsku. To a mnoho dalších faktorů dokázalo z Burgundska udělat významné centrum, odkud se šířily nové myšlenky, a přesto si oblast dokázala zachovat svou vlastní identitu. Vévodství stálo mezi Svatou říší římskou na východě a z druhé strany sousedilo s Francouzským královstvím. Statutárně to bylo léno podléhající francouzské koruně. V jedenáctém a dvanáctém století kontrolovali burgundští vévodové kompaktní oblast na západě tvořící řekou Loirou, na východě Saônou a Marnou a na jihu Lyonem. Nicméně hranice vévodské moci nebyly vždy stabilní. Ve skutečnosti se hranice domény nazývané *Burgundia* podstatně posouvaly během středověku. Vedle burgundského vévodství, jehož existence trvá od devátého do patnáctého století, existovalo ještě několik oblastí, které nesly ve svém názvu pojem *Burgundsko* a které procházely složitým geopolitickým vývojem.

Vévodství Burgundsko se vyvinulo z jedné z oblastí franského království, která existovala již v dobách karolinské dynastie. Následně prošlo klasickou proměnou vnitřní politické disintegrace především během jedenáctého století a vyvrcholilo ustavením vévodské moci.³¹ Nejmocnějšími světskými postavami v Burgundsku v jedenáctém a dvanáctém století tak byli vévodové. V první polovině desátého století držel titul burgundského vévody Richard zvaný *le Justicier*.³² Richard, původně hrabě z Autun,³³ pocházel ze staré šlechtické rodiny a díky své obratné politice a udatnosti v bojích s Normany se stal vévodou a zakladatelem burgundského vévodství se sídlem v Dijonu. Zde také na znamení vděku přiznal jisté statky

---

³⁰ Bouchard. Constance Brittain. *Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy*, 980-1198. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 31.

³¹ Hallam. Elizabeth. *Everard. Judith. Capetian France 987 – 1328*. Longman. 2001. S. 37.

³² *Spravedlivý*

³³ Richard. Jean. *Histoire de la Bourgogne*. Presses Universitaires de France. Paris. 1957. S. 32.

a privilegia klášteru sv. Benigna.³⁴ S titulem *dux Burgundiae* se od roku 885 občasně objevuje v listinách.³⁵ Nevládl ale celé oblasti původního celku. Část domény se stala nezávislým královstvím, jehož vládci udržovali těsné kontakty s panovníky Svaté říše římské. Richard le Justicier tak ovládl země kolem Autun, Sens, Nevers a Auxerre.³⁶ V roce 956 přešlo vévodství na Robertovce, přesněji na bratry Huga Kapeta.³⁷ Právě v desátém století Richardovi nástupci ztratili velkou část autority a samostatnosti, kterou dlouhou dobu budovali. Stalo se tak především kvůli sňatkové politice, která tuto oblast vtáhla do intrik úzce spjatých s francouzským královským trůnem. V této době rovněž vévodství ztratilo kontrolu nad některými hraničními oblastmi.³⁸ Poté, co v roce 1002 vévoda Jindřich z dynastie Robertovců zemřel, aniž by zanechal přímého dědice, rozhořela se dlouhá válka o nástupnictví mezi nevlastním synem vévody Jindřicha Ottou Vilémem hrabětem z Mâcon a francouzským králem Robertem II., který byl vévodovým synovcem.³⁹ Přestože za Ottou Vilémem stála velká část burgundské šlechty, nakonec se nedokázal prosadit.⁴⁰ Z bojů vyšel vítězně král Robert, který jmenoval burgundským vévodou svého nejstaršího syna Jindřicha.⁴¹ Když ale v roce 1031 Jindřich zdědil trůn, předal burgundské vévodství svému mladšímu bratrovi Robertovi za akceptaci královského titulu.⁴² Robert I. Burgundský se tak stal v roce 1032 prvním vévodou z tzv. burgundské dynastie, vedlejší větve Kapetovců, která zde vládla až do roku 1361, kdy byli vystřídáni rodem Valois. Definitivně se v této době také prosadila lenní vazba burgundského vévodství na francouzskou korunu.⁴³

---

³⁴ Drška. Václav. Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011. S. 9. a 108.

³⁵ Ibid. S. 107.

³⁶ Hallam. Elizabeth. Everard. Judith. Capetian France 987 – 1328. Longman. 2001. S. 37.

³⁷ Drška. Václav. Dějiny Burgundska- Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011. S. 124.

³⁸ Hallam. Elizabeth. Everard. Judith. Capetian France 987 – 1328. Longman. 2001. S. 37.

³⁹ Bouchard. Constance Brittain. Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 33.

Richard. Jean. Les ducs de Bourgogne et la formation du duché du XIe au XIVe siècles. Dijon Bernigaud et Privat, 1954. S. 4-5.

⁴⁰ Drška. Václav. Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011. S. 124.

⁴¹ Hallam. Elizabeth. Everard. Judith. Capetian France 987 – 1328. Longman. 2001. S. 94.

⁴² Bouchard. Constance Brittain. Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 257.

⁴³ Drška. Václav. Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011. S. 124.

Války o území měly za následek zeslabení moci vévodů. Třebaže vévodské instituce, soudy a administrativa v některých částech přežila, jejich význam se rychle zmenšoval. Šlechtici, jejichž země obklopovaly vévodství, jako hrabata z Troyes, Chalonu nebo Mâconu, sice byli prakticky nezávislí na vévodech, ale zase ztráceli autoritu ve prospěch místních vikomtů a kastelánů. V této době se také velké církevní oblasti, dříve pilíře vévodské moci, začaly vydávat vlastní cestou a mnoho z nich se vymanilo z vévodské kontroly. Ruku v ruce s desintegrací vévodské moci slábla také moc hrabat, především kvůli nižší šlechtě. Objevuje se mnoho malých hradů a nových center, především v jedenáctém století. Někteří kasteláni pak převzali hraběcí tituly a snažili se je legitimizovat.⁴⁴ Koncem jedenáctého století se ale pomalu začínala oživovat vévodská autorita. Vévodové udržovali vazby s kapetovskými králi, skládali jim slib věrnosti a zavazovali se k vojenské podpoře francouzského panovníka. Vévodská moc tak opět začala růst. Ve dvanáctém století se burgundští vévodové znovu pokoušeli posílit lenní závazek především od kastelánů. Využili k tomu vazalskou přísahu, aby vytvořili nebo obnovili centralizovaný systém. Nezřídka museli svou vůli prosazovat násilím.⁴⁵ Vévodská moc se pomalu dočkala obnovení a posílení prestiže a síly. Sebevědomí burgundských vévodů časem narostlo natolik, že došlo na konfrontaci s královskou autoritou. Hugo III. získal sňatkem hrabství Albon, což mu vyneslo velice výhodnou pozici vazala jak francouzského krále, tak rovněž vazala Svaté říše římské. Hugova politika se nadále stala natolik samostatnou a nezávislou, že král Filip II. August musel zakročít, napadnout vévodství a silou ho dostat pod těsnější kontrolu francouzské koruny.

Druhou mocnou oblastí v prostoru bylo hrabství Burgundsko a Mâcon. Hrabata měla předka v Adalbertovi, posledním italském králi. Jeho syna Ottu Viléma adoptoval vévoda Jindřich Burgundský, protože si vzal jeho ovdovělou matku poté, co zemřel Adalbert. Jindřich tak svatbou připojil Mâcon k burgundskému vévodství. Otto Vilém následně ztratil ve válce s králem Robertem nárok na Burgundsko, ale on i jeho dědicové si podrželi oblast Mâconu, přijali svrchovanost německých sálských panovníků,⁴⁶ a sami se titulovali jako burgundská hrabata. V roce 1156 uplatnil císař Fridrich Barbarossa nárok na tuto oblast poté, co se

---

⁴⁴ Hallam. Elizabeth. Everard. Judith. Capetian France 987 – 1328. Longman. 2001. S. 39.

⁴⁵ Ibid. S. 42.

⁴⁶ Drška. Václav. Dějiny Burgundska- Nomen Burgundiae ve středověku. Vedita. České Budějovice. 2011. 9.

oženil s Beatrix Burgundskou. Nicméně její bratranec stále kontroloval oblast Mâconu a i nadále se nechal titulovat hrabětem.⁴⁷

Dalšími významnými šlechtici v regionu se stala hrabata z Chalon-sur-Saône a hrabata z Nevers. Hrabata z Chalon začínala jako vikomti ve službách dědice vévody Richarda Spravedlivého. Hrabata z Nevers zase pocházela z kastelánské rodiny z Nivernais. Prvním z nich, kdo se nazval hrabětem, byl jistý Landric, který sloužil vévodovi Jindřichovi a obdržel jako odměnu za své služby Nevers a Auxerre.⁴⁸

Vedle velkých rodů, se v tomto prostoru nacházel rovněž značný počet kastelánských rodin. V jedenáctém a dvanáctém století tyto nižší šlechtické rodiny dosáhly obdivuhodného postavení a moci, díky tomu o nich existuje mnoho záznamů a dokumentů. Jedná se především o pány z Bâgé, Beaumontu, Donzy, pány ze Signelay, Tilchâtelu a v neposlední řadě také o pány z Vergy.⁴⁹

---

⁴⁷ Bouchard. Constance Brittain. *Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198*. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 33.

⁴⁸ Ibid.

⁴⁹ Richard. Jean. *Les ducs de Bourgogne et la formation du duché du XIe au XIVe siècles*. Dijon. Bernigaud et Privat. 1954. S. 10.

3. BURGUNDSKO A CÍRKEVNÍ ŽIVOT

Burgundsko byl region plný významných klášterů spojených s reformními myšlenkami, které se odsud se šířily dále do Evropy. Nejznámější a nejdůležitější z těchto institucí měly dalekosáhlý dopad a vliv na způsob náboženského života nejen v této oblasti - ať již se jedná o Vézelay,⁵⁰ nebo posléze Cluny založené v roce 910. Cluny si velice rychle vytvořilo síť více jak devíti set klášterů po Evropě.⁵¹ Kromě Cluny se důležitým centrem reformy v Burgundsku stal také St.-Bénigne v Dijonu.⁵² Svatý Benignus patřil k okruhu lokálních světců.⁵³ Cluny a s ním spojené další řady posilovaly prestiž Burgundska v křesťanském světě.⁵⁴ Toto místo se těšilo přízni místních šlechticů a těžilo z jejich darů. Cluny a ostatní opatství ale postupem času neplnila takový účel, jaký původně měla a někteří začali volat po nové reformě mnišského života a náboženského myšlení. Na konci jedenáctého století začalo být zakládání nových řádů stále častější. Mezi nejznámější patří Cîteaux založené v nehostinné krajině roku 1098. Cisterciáci byli ve svém novém pojetí zbožnosti nezvykle úspěšní a dosáhli podobného postavení jako Cluny ve své době. Dále ve dvanáctém století pak vzniklo mnoho dalších velkých cisterciáckých opatství – v první řadě čtyři dceřiné kláštery La Ferté, Pontigny, Clairvaux a Morimond.⁵⁵ Těchto pět klášterů pak tvořilo základnu řádu. Cisterciáci se stali populární především u rytířského stavu a nižší šlechty.⁵⁶ Těm největším a nejslavnějším cisterciáckým klášterům často věnovali dary sami burgundští vévodové.

Tradice donací klášterům byla v Burgundsku velice silná. Když se podíváme na dokumenty Alix z Vergy, i u ní lze nalézt tento trend.⁵⁷ Donace udílela církevním institucím z mnoha důvodů, ať již šlo o otázku povinnosti, prestiže, zájmu a podpory, dobové zbožnosti nebo za zemřelého příbuzného a podobně. V době, kdy žila, přední místo držel klášter v Cîteaux. Je

---

⁵⁰ Hallam. Elizabeth. Everard. Judith. Capetian France 987 – 1328. Longman. 2001. S. 132.

⁵¹ Drška. Václav. Suchánek. Drahomír. Církevní dějiny. Grada. Praha. 2013. S. 264.

⁵² Bouchard. Constance Brittain. Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 103.

⁵³ Drška. Václav. Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011. S. 60.

⁵⁴ Ibid. S. 163.

⁵⁵ Richard. Jean. Histoire de la Bourgogne. Presses universitaires de France. Paris, 1957. S. 53.

⁵⁶ Bouchard. Constance Brittain. Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 120.

⁵⁷ Duchesne. André. Preuves de l'Histoire de la Maison de Vergy. Cramoisy. Paris. 1625. S. 156.

Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v., 4.175. 1576.

pravděpodobné, že nové řády se v jedenáctém a dvanáctém století mohly rozvinout především díky podpoře lokálních vládců a šlechticů. Dávání štědrých darů církvi byl v jedenáctém století poněkud nový fenomén oproti dřívějším dobám. Jedním z možných důvodů, jak vysvětlují historici vzrůstající počet darů je, že na konci desátého století vznikají a ustanovují se nové rodové linie kastelánů a vikomtů. Tito mocní muži se tak chtěli díky darům přiblížit králům a vévodům, kteří to dělali dříve.⁵⁸ Ve dvanáctém století pak vyšší šlechtu vystřídali příslušníci nižší šlechty ve vedoucí úloze podporování monasticismu.⁵⁹ Vyšší šlechta, především vévodové, také pokračovali v podpoře a zakládání církevních institucí ve dvanáctém století. Fundaci cisterciáckých domů většinou financovali, ale přímo neiniciovali. Často to v praxi vypadalo tak, že vévoda daroval část ze svých statků, aby pomohl založit novou cisterciáckou nadaci, ale zbytek půdy pak pocházel z darů od menších donátorů.⁶⁰ To fungovalo i pro případ Cîteaux. První půdu jim daroval vévoda Hugo II., ale zbytek již byly menší dary především od rytířů. Cisterciáci se stali oblíbení právě mezi touto částí středověké nobility. Rytířské donace stvrzoval často místní vládce ve svých listinách.

V některých rodinách existovala tradice podporovat stále jeden a ten samý klášter po mnoho generací. Zámožnější rody si mohly dovolit podporovat větší počet institucí, ti méně majetní pak dotovali jen jeden nebo maximálně dva kláštery. Když ale bohatá šlechtická rodina v Burgundsku podporovala více klášterů, tak se téměř vždy jednalo o kláštery stejného řádu, ať již benediktýnské nebo cisterciácké.⁶¹ Stávalo se, že se dva domy téhož řádu, ležící blízko u sebe, mohly stát rivaly o přízeň místního patrona. Typický příklad jsou kláštery Morimond a La Crête, které leží nedaleko sebe. Existovalo několik faktorů, které ovlivňovaly výběr místa, kam šlechtic bude posílat dary. Důležitá byla především samotná rodová tradice, kde silně zakořenila představa o podpoře určitého místa.

Považuji za nezbytné rovněž přiblížit úlohu samotných žen v šíření klášterní reformy, protože jejich role je zde více než významná a ukazuje inklinaci žen k podpoře církevních institucí. Ženy stále hrály významnou roli především v rozhodování, do kterého místa bude rodina posílat dary. Jejich vliv se zdál spíše skrytý vůči jiným událostem, ale rozhodně ne

---

⁵⁸ Bouchard. Constance Brittain. *Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198*. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 132.

⁵⁹ Ibid.

⁶⁰ Ibid. S. 133.

⁶¹ Ibid. S. 138.

méně efektivní. Vdaná žena často do své nové domoviny přinesla zájem o klášter, ke kterému měla blízko její původní rodina. Například Eleonora Akvitánská jako anglická královna stále podporovala především akvitánské kláštery.⁶² Agnes, dcera Otty Viléma Burgundského, která se provdala za Viléma V. Akvitánského, brzy přiměla nového manžela, aby začal věnovat dary Cluny, což jeho předci nečinili.⁶³ Cluny sice bylo založeno Vilemém I. Akvitánským,⁶⁴ ale víceméně poté, co připadlo hrabatům z Poitou, o něj nejevili zájem až do Agnesina sňatku. Ženy podporovaly svá oblíbená opatství i na značnou dálku. Svědčí o tom případ Konstancie, dcery burgundského vévody, která se podruhé provdala za Alfonse VI. Kastilského a i přes velkou vzdálenost nadále podporovala svá oblíbená opatství v rodné zemi a dokonce přesvědčila manžela, aby zaslal dary do kláštera v Cluny.⁶⁵ Vazby v zahraničí velice napomohly rozšíření clunyjského myšlení i za hranice Burgundska. Obecně lze říci, že pokud se burgundské vévodské dcery provdaly, tak do své nové domoviny s sebou přinesly i trend podpory určitých burgundských klášterů. Díky tomu se vliv a názory těchto institucí šířily dále za hranice. A nemuselo se nutně jednat jen o vévodské dcery. Ve dvanáctém století rovněž ženy z ostatních šlechtických rodin měly potenciál šířit podporu svého oblíbeného opatství i v nové domovině. Lze to spatřit na příkladu Milety z Aigremontu, dcery Fulka, muže který stál za založením kláštera v Morimondu. Mileta se provdala za Girarda z Bourmontu a do nové rodiny přivedla zájem o toto opatství. Až do tohoto sňatku nebyli nikdy Bourmontové zachyceni v morimondských listinách, přestože jejich panství nebyla příliš vzdálená od kláštera.⁶⁶ Vliv mnohých šlechticů tak zapříčinil rozšíření reformního monasticismu a byl součástí daleko hlubšího vlivu, který ženy měly ve středověké společnosti. Také pokud žena ovdověla, sama si vybírala místo, kam posílala dary za svého zemřelého muže. Pokud se šlechtický pár rozhodl pro zbožný dar, především v jedenáctém a dvanáctém století se muži přikláněli k názorům svých manželek.⁶⁷

---

⁶² Marchegay. M. P. Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle. 2nd series. BEC 19. 1857-1858. S. 338-339, 340-341.

Layettes du Tresor des Chartes. Ed A. Teulet. Henry Plon. Paris. 1863. 202-204. #495.

⁶³ Bouchard. Constance Brittain. Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 142.

⁶⁴ Drška. Václav. Suchánek. Drahomír. Církevní dějiny. Grada. Praha. 2013. S. 245.

⁶⁵ Bouchard. Constance Brittain. Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 143.

⁶⁶ Ibid. S. 147.

⁶⁷ Ibid. S. 148.

Nobilita hrála nezanedbatelnou roli v šíření církevní reformy. Zrod mocných kastelánských rodů v jedenáctém století a jejich zájem o odporu klášterů se přenášel dále na jejich děti a stal se tradicí. Rytíři ve dvanáctém století pak chtěli napodobit své velmože v mnohých ohledech a tak následovali jejich příkladu i v donacích řádům a poukazovali tím na to, že i oni jsou součástí aristokracie. Mnoho cisterciáckých domů profitovalo z rostoucího zájmu rytířského stavu. Především menší kongregace se staly pro novou rytířskou část šlechty velice atraktivní hned z několika důvodů. Často byly obsazeny lidmi z podobných poměrů, z jakých pocházeli i rytíři. Také pro tyto menší a chudší instituce měl význam i drobný dar, který si rytíř mohl dovolit.

Ve šlechtických rodinách tak vznikla jakási tradice míst, kam rodina posílala své dary a patronát nad určitou institucí se téměř může zdát jako dědičná záležitost. Tato tradice se silně zakořenila v nižších šlechtických rodinách ale i v burgundské vévodské rodině. Vévodové, jako nejmocnější činitelé v prostoru, dávali zbožné dary mnoha rozličným náboženským kongregacím. V jedenáctém století byl mezi vévody oblíben především St.-Bénigne v Dijonu. Pro příklad lze uvést Huga II, který v roce 1107 učinil rozsáhlé dary zdejšímu klášteru.⁶⁸ Vévoda Odo I. předtím, než odjel do Svaté země, učinil několik velkých donací nově založenému klášteru v Citeaux. Ve vévodské rodině se pak na další generace zakořenila tradice obdarovávat burgundské kláštery především půdou, právy nebo přímo finančním obnosem. Ve dvanáctém století většina darů plynula do cisterciáckých opatství a jen vzácně do kláštera jiného řádu.⁶⁹ Změna přichází s koncem dvanáctého století, kdy Odo III. kromě tradičních míst podporoval také jiné. Již nestojí v popředí jen cisterciáci, ale také benediktýni a augustiniáni především z diecézí Langres a Autun.⁷⁰ Znovu se obnovil zájem o St.-Bénigne, také St.-Seine a St.-Étienne v Dijonu a zdejší vévodskou kapli. Alix z Vergy sama pokračovala v tomto novém trendu a vedle tradičních velkých opatství podporovala hojně například právě St.-Seine.⁷¹ Rovněž formálně garantovala a dosvědčovala dary a různá narovnání svých poddaných vůči klášterním institucím.⁷²

---

⁶⁸ Richard. Jean. *Les ducs de Bourgogne et la formation du duché du XIe au XIVe siècles*. Dijon. Bernigaud et Privat. 1954. S. 139.

⁶⁹ Bouchard. Constance Brittain. *Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198*. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 151.

⁷⁰ *Ibid.* S. 152.

⁷¹ Petit. Ernest. *Histoire Generale des Ducs de Bourgogne*. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v., 4.237, # 1905.

⁷² *Ibid.* 4.276-77. #2136.

Ibid. 4.365-66. # 2594.

Štědrost vůči klášterům se stala univerzálním fenoménem napříč šlechtickou společností, nejenom burgundskou. Místní kláštery dostávaly dary i od biskupů, králů nebo papežů, ale donace od místní nobility jasně dominují. Historici se shodují, že v jedenáctém století byly dary obvykle větší, více půdy, větší finanční obnosy.⁷³ Oproti tomu ty z dvanáctého století jsou o poznání menší a méně štedré, často jsou to malá pole nebo pastviny. Důvod je jednoduchý - nejčastějšími dárci v této době byli chudší rytíři nebo nižší šlechta. Zato jsou donace ale daleko častější, kvantita nahradila kvalitu. Nejčastější formou daru se stala půda, malý pozemek, skromnější roční renta nebo příjem.⁷⁴ Další specifický dar byly pastviny, práva na lesy nebo objekty typu mlýnu a podobně. Právo užívat pastviny pro své ovce dostávali mniši velice často, stejně tak jako právo využívat les pro pasení prasat.

Dary se často udělovaly v nějaký signifikantní čas nebo období. Teoreticky samozřejmě mohlo k donaci dojít prakticky kdykoliv, nejvíce se k nim ale šlechtici uchýlovali v dobách různých osobních krizí. Velmi běžnou praktikou se od dob raného středověku staly dary spojené s žádostí o modlitbu za zemřelé ve významném církevním místě. V Burgundsku se většina donací udělovala v době, kdy dárcé cítil, že se jeho dny krátí, nebo když zemřel někdo jemu blízký či příbuzný. Například když v roce 1187 zemřel Girard z Rahanu, blízký přítel a vazal vévody Huga III., tak vévoda za jeho duši daroval rozsáhlé pozemky a jiné výhody cisterciákům z Maizières, Quincy a Citeaux. Také chalonské katedrále daroval vysokou roční rentu.⁷⁵ Podobně činila i nižší šlechta, jen se jednalo o menší částky. Další významnou položkou se stal samotný pohřeb. Nejistější cesta, jak být spojen se svatými a svatým místem, bylo nechat se pohřbit v klášteře. Týkalo se to především místních vládců a také těch, kteří těsně před smrtí navlékli mnišský hábit. Ale ani tato pocta se nemohla uskutečnit bez významného projevu štědrosti vůči klášteru. Často se stávalo, že pohřební dar věnoval šlechtic nebo šlechtična klášteru ještě za svého života. Mnoho velkých a slavných klášterů jako Cluny nebo Molesme, sledovalo trend v pohřbívání svých největších ochránců, patronů a donátorů. Podobně i cisterciáci pohřbívali své nejlivnější příznivce z řad světské šlechty. Například v Citeaux se pohřbívali v jedenáctém století všichni burgundští vévodové a jejich příbuzní.⁷⁶ Místo, kde šlechtic spočinul, se ukázalo jako velice významná součást identity pro budoucí generace. Mnoho donací se také spojovalo

---

⁷³ Bouchard. Constance Brittain. *Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy*, 980-1198. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 173.

⁷⁴ *Ibid.* S. 183.

⁷⁵ *Ibid.* S. 191.

⁷⁶ *Ibid.* S. 194.

s různými výročními, především připomenutí zesnulého předka nebo příbuzného. Částka se většinou vyplácela jednou ročně, buď v den úmrtí oné osoby, v den jejích narozenin nebo na svátek vybraného patrona. Další dary plynuly také v době, ve které se šlechtici pouštěli do nebezpečných nebo riskantních podniků a vyprav. Především se jednalo o účast v křížáckém tažení. To dokládají i dochované záznamy - burgundské kláštery dostávaly dary nejčastěji v rozmezí let 1095 až 1101, pak v roce 1147 a v letech 1189 až 1190.⁷⁷ Tak například když v roce 1193 vévoda Hugo III. Burgundský zemřel v Akkonu ve Svaté zemi, jeho syn Odo III. pro spásu otcovy duše daroval rozsáhlá práva a statky klášteru St.-Bénigne v Dijonu.⁷⁸ Podobně když Odo umírá na své cestě do Svaté země, tak jeho žena Alix také činní donace za spásu jeho duše.⁷⁹

Existují i jiné typy dokumentů týkající se vztahu mezi šlechtou a kláštery než jen donace, dary a věci podobného charakteru. Mnoho pramenů zachycuje různá obchodní jednání nebo neshody mezi nobilitou, zástupci měst a mnichy z klášterů. Často vznikaly spory i mezi samotnými kláštery.

---

⁷⁷ Bouchard. Constance Brittain. *Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198*. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 197-198.

⁷⁸ *Ibid.* S. 199.

⁷⁹ Duchesne. André. *Preuves de l'Histoire de la Maison de Verdy*. Cramoisy. Paris. 1625. S. 156.

Petit. Ernest. *Histoire Generale des Ducs de Bourgogne*. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v., 4.175, #1576.

4. BURGUNDSKO NA PŘELOMU 12. A 13. STOLETÍ – VÉVODA HUGO III. A ODO III.

Správa samotného burgundského vévodství se ustavuje v průběhu dvanáctého století. Jádrem se tehdy stal vévodský dvůr – *curia ducis*. Zpočátku existovalo málo vysokých úřadů, jmenovat lze posty *šenešalů*, které zastávalo několik věrných rodů, *maršálka* a úřad *connétable*. Důležitou postavu představoval *komoří (chambellan)*, často mnich některého z klášterů v Dijonu.⁸⁰ Za vlády vévody Huga III. došlo k reorganizaci této podoby správy. Odstoupilo se od kolektivního šenešalství a tuto funkci začali plnit pouze příslušníci jednoho rodu - páni z Vergy. K posílení tohoto rodu o něco později přispěl rovněž sňatek Alix z Vergy s Hugovým synem Odem III. Ostatní úřady v této době získaly spíše čestný význam.

Otcem Alixina manžela Oda III. byl burgundský vévoda Hugo III. Hugo se narodil jako nejstarší syn Oda II. Burgundského a Marie z Blois. Panství zdědil v roce 1162, ale ještě několik let nebyl schopen samostatné vlády pro svůj nízký věk. Z tohoto důvodu jeho matka Marie prováděla zhruba tři roky regentskou vládu.⁸¹ Ve stejný rok, kdy dosáhl svéprávnosti, v roce 1165, se Hugo oženil s Adelaidou Lotrinskou, dcerou Berty, sestry Fridricha Barbarossy, a hraběte Matouše Lotrinského.⁸² Jeho nevěsta tak byla neteří samotného císaře Svaté říše římské.⁸³ Vévoda následně zahájil trend sblížování se s štaufským císařským dvorem a odklon od francouzského krále a jeho politiky. Spolu se pár dočkal budoucího vévody Oda III. Druhou manželkou se roku 1184 stala hraběnka Beatrix z Albon.⁸⁴ Díky tomuto sňatku se Hugo stal dokonce říšským knížetem a tedy vazalem císaře.⁸⁵ Hugo byl velice cílevědomý a sebevědomý muž a jeho politika vyvolala nejednu konfrontaci

---

⁸⁰ Drška. Václav. Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011. S. 154.

⁸¹ Bouchard. Constance Brittain. Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 260.

⁸² Alberic de Trois-Fontaines. Chronica. 1193. MGH SS XXIII. 871.

Richard. Jean. Les ducs de Bourgogne et la formation du duché du XIe au XIVe siècles. Dijon. Bernigaud et Privat. 1954. S. 158.

⁸³ Drška. Václav. Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011. S. 151.

⁸⁴ Richard. Jean. Les ducs de Bourgogne et la formation du duché du XIe au XIVe siècles. Dijon. Bernigaud et Privat. 1954. S. 159.

⁸⁵ Drška. Václav. Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011. S. 187.

s francouzským králem. Spory vévody Huga s francouzským královským dvorem byly značně hluboké a počátek lze nalézt již v šedesátých letech dvanáctého století. Vévoda se například odmítl dostavit ke dvoru, aby se zodpovídal Ludvíku VII. Naopak se začal sbližovat s Fridrichem Barbarossou a zúčastnil se dokonce dvou štaufských dvorských shromáždění v Lyonu a Besançonu.⁸⁶ K vážnější potyčce, která vyústila ozbrojeným konfliktem s králem, pak došlo nedlouho po vévodově druhém sňatku v roce 1186. Hugo stále pokračoval ve své proštaufské politice, choval se značně suverénně a pokusil se získat ještě větší volnost a svobodu na francouzské koruně. Tento konflikt, kromě nezávislé politiky burgundského vévody a jeho sympatiím ke štaufskému dvoru, začal, když se Hugo rozhodl anektovat panství pánů z Vergy a připojit je přímo ke své doméně. Dokonce oblehl hrad Vergy. Tehdejší pán, rovněž jménem Hugo, se obrátil na francouzského krále o pomoc.⁸⁷ Došlo k několika jednáním o příměří, ale spor se s větší intenzitou znovu rozhořel a posléze do konfliktu musel zasáhnout i král Filip II. August, který již nehodlal vévodovo troufalé jednání déle tolerovat.⁸⁸ Hugo samozřejmě hledal díky svým svazkům podporu v Říši u císaře Fridricha Barbarossy. Král Filip II. August ale velmi razantně vojensky zasáhl proti burgundskému vévodovi. Hugo nedokázal dlouho vzdorovat a byl poražen. Zde mnoho historiků vidí konec jisté nezávislosti Burgundska na francouzské koruně a počátek užší spolupráce burgundských vévodů s francouzským královským dvorem.⁸⁹ Hugo se následně stal loajálním vůči francouzské koruně - účastnil se králových válečných tažení a pravidelně pobýval na královském dvoře.⁹⁰

Hugo III. se jako mnoho šlechticů té doby zúčastnil křížových tažení a do Svaté země se vypravil hned dvakrát. Nejprve podnikl cestu do Jeruzaléma. Po bezpečném návratu založil z vděčnosti za bezpečný návrat kostel sv. Marie a sv. Jana v Dijonu.⁹¹ Hugovi se stala osudnou až třetí křížová výprava, kterou podnikl jako vazal Filipa II. Augusta. Vévoda přijal kříž roku 1188 a stal se jedním z hlavních velitelů křížáckých oddílů francouzského krále, pravděpodobně jako jisté vykoupení za své předchozí činy. Jak bylo zvykem, učinil

---

⁸⁶ Drška. Václav. Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011. S. 151.

⁸⁷ Ibid.

⁸⁸ Richard. Jean. Les ducs de Bourgogne et la formation du duché du XIe au XIVe siècles. Dijon. Bernigaud et Privat. 1954. S. 164.

⁸⁹ Hallam. Elizabeth. Everard. Judith. Capetian France 987 – 1328. Longman. 2001. S. 43 a 216.

⁹⁰ Drška. Václav. Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011. S. 152.

⁹¹ Ibid.

předtím rozsáhlé donace církevním domům. Král Filip jej nejdříve roku 1190 pověřil vyjednáváním s Janovany, kvůli zajištění přepravy vojska do Svaté země.⁹² Po pádu Akkonu v létě roku 1191 se král rozhodl pro návrat do Evropy a Huga dokonce jmenoval velitelem velké části zbylých francouzských křižáckých oddílů.⁹³ Ve Svaté zemi zemřel v srpnu roku 1192 poblíž Akkonu.⁹⁴ Podle některých nepodložených zvěstí měl být otráven.⁹⁵ Vévodovo tělo bylo převezeno do pohřebiště burgundských vévodů v klášteře v Citeaux. Na vévodský stolec následně plynule nastoupil jeho nejstarší syn z prvního manželství Odo III.

Odo se ve svém životě velmi přiblížil svému otci, především jako válečník. Ještě za života svého otce zažil na vlastní kůži pocit věznění. Stal se totiž zajatcem krále Filipa Augusta⁹⁶ během válek jeho otce s francouzskou korunou, jak již bylo zmíněno. Po uklidnění situace byl propuštěn a v dobách nepřítomnosti otce spravoval vévodství jako regent. Poté, co jeho otec ve Svaté zemi zemřel, byl Odo podle starého zvyku před zraky velmožů prohlášen vévodou v dijonské katedrále St-Bénigne.⁹⁷

Vévodství vládl Odo III. v letech 1192-1218. Nový vévoda již nenásledoval agresivní politiku vůči francouzské koruně jako zpočátku jeho otec. Sledoval jiný trend a stal se věrným a loajálním spojencem Filipa Augusta, především v králových válkách s Janem Bezzemkem a císařem Otou IV. Burgundský vévoda Odo III. statečně bojoval po boku svého krále v bitvě u Bouvines roku 1214, která přinesla francouzské straně vítězství.⁹⁸ Stal se královým společníkem v mnoha dalších válečných výpravách a aktivně se zapojoval do politiky francouzského panovníka. Podporoval krále Filipa Augusta v otázce jeho problematického manželství s Ingeborg Dánskou a v následném novém sňatku s Anežkou Meránskou. Rovněž se stal velice významnou postavou ve válkách s katary a v potírání hereze na jihu Francie.⁹⁹ Akce proti katarům organizoval vévoda jako horlivě věřící člověk

---

⁹² Tyerman. Christopher. Svaté války: dějiny křížových výprav. Nakladatelství Lidové noviny. Praha. 2012. S. 434.

⁹³ Flori. Jean. Richard Lví srdce - Král a rytíř. Argo. Praha. 2016. S. 130.

⁹⁴ Richard. Jean. Histoire de la Bourgogne. Presses universitaires de France. Paris. 1957. S. 48.

⁹⁵ Flori. Jean. Richard Lví srdce - Král a rytíř. Argo. Praha. 2016. S. 166.

⁹⁶ Ibid. S. 164.

⁹⁷ Étievant. Françoise. Eudes III Duc de Bourgogne. Les Éditions du Bien Public. 1987. S. 7.

⁹⁸ Drška. Václav. Dějiny Burgundska- Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011. S. 175.

⁹⁹ Barber. Malcolm. The Cathars: Dualist Heretics in Languedoc in the High Middle Ages. Pearson Education Limited. 2000. S. 110.

dokonce sám. Před odjezdem na tažení proti katarům učinil podle zvyklostí rozsáhlé donace. Nevybral si ale žádný klášter nebo kostel, dle svého nejlepšího svědomí věnoval jisté statky templářům, aby jim tak pomohl při obraně víry.¹⁰⁰

První ženou vévody Oda se stala urozená Tereza Portugalská,¹⁰¹ dcera krále Alfonse I.¹⁰² V pramenech je často označována termínem *regina*.¹⁰³ Nicméně manželství bylo rozvedeno v roce 1195 pro bezdětnost. Druhou ženou se stala Alix, dcera Huga z Vergy. S Alix se již vévoda dočkal svého dalšího nástupce, Huga IV. Pár měl také tři další dcery. Tento sňatek byl výsledkem mírové smlouvy mezi Burgundskem a pány z Vergy po druhém konfliktu, který se rozhořel v letech 1192-1193. Důvod konfliktu není přesně znám.¹⁰⁴ Nová válka značně zpusťovala obě strany, a tak docházelo k pokusům sjednat mír. Prostředníkem se v těchto jednáních stalo opatství v Cîteaux. Na obou stranách došlo po jistých ústupcích ke shodě a následnému smíru, který se zpečetil sňatkem Alix z Vergy s burgundským vévodou, uskutečněným v roce 1199.

Později se rozhodl Odo III. přijmout kříž. Na cestě do Svaté země ale nečekaně zemřel v roce 1218. Odovo tělo bylo převezeno do kláštera v Cîteaux, stejně jako tělo jeho otce. V Burgundském vévodství po sobě zanechal svou ženu Alix a nezletilého zhruba pětiletého syna. Alix pak sama po mnoho let vládla v Burgundsku suverénně jako regentka, účastnila se politických jednání, řešila mocenské spory a ekonomickou situaci. Vládla velice uvážlivě a udržela pro svého syna Burgundsko v pozici respektované a mocné oblasti.

---

¹⁰⁰ Schenk. Jochen. *Templar Families: Landowning Families and the Order of the Temple in France*. Cambridge University Press. 2012. S. 201.

¹⁰¹ Lze se setkat i s verzí Matylda Portugalská

¹⁰² Étievant. Françoise. *Eudes III Duc de Bourgogne*. Les Éditions du Bien Public. 1987. S. 8.

¹⁰³ Bouchard. Constance Brittain. *Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198*. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 261.

¹⁰⁴ Richard. Jean. *Les ducs de Bourgogne et la formation du duché du XIe au XIVe siècles*. Dijon. Bernigaud et Privat. 1954. S. 296.

5. PÁNI Z VERGY A ALIX

Rod z Vergy má hlubokou a složitou historii. Mezi současnými historiky dlouho panovaly neshody, které rodové linie se počítají do domu pánů z Vergy a které již ne. Tento rod patří k nejstarším šlechtickým rodinám ve francouzském království, jejich předkové měli sahat až do dob merovejských panovníků. Prvním známým pánem z Vergy pak byl jistý Guérin, bratr svatého Leodegara. Guérin sám údajně zemřel mučednickou smrtí, měl být ukamenován poblíž skalnatého výběžku ve Vergy, v místech, kde se později vystavěl hrad. V devátém století pak vznikla klasická šlechtická linie, označovaná francouzským termínem jako *première maison de Vergy*. Opět muž jménem Guérin se měl stát také hrabětem z Chalonu, Mâconu a Auvergne a rozšířit tak sféry svého vlivu. V jedenáctém století se vytvořil tzv. *second maison de Vergy*. Sám Ludvík VII. považoval v té době hrad Vergy za jednu z nejvíce nedobytných pevností v království. Členové rodu Vergy často zastávali i vysoké církevní funkce – drželi například biskupství v Autun, Mâconu, Paříži nebo v pozdějších dobách arcibiskupství v Besançonu. V první polovině 11. století založil Humbert z Vergy kostel s kaplí svatého Denise ve přímo ve Vergy, který byl později rekonstruován právě za vlády Alix.¹⁰⁵

Panství a páni z Vergy se objevují i v romantické středověké literatuře. *La Chastelaine de Vergy* je anonymní uhlazená romance ze 13. století.¹⁰⁶ Jedná se o veršovaný tragický příběh, který se dotýká řady témat a dilemat středověké společnosti – loajality vůči vrchnosti, milované ženy, dvorské ideologie, devalvace lásky a manželství ve své době. Děj je velice signifikantní. Rytíř se zamiluje do paní z Vergy, která je neteří burgundského vévody. Paní akceptuje lásku rytíře s jednou podmínkou - láska prostého rytíře a urozené šlechtičny samozřejmě musí zůstat v tajnosti. Když rytíř přijde paní navštívit, musí čekat na jejího malého psíka v zahradách, na znamení, že je šlechtična sama a rytíř ji může navštívit. Burgundská vévodkyně ale tajně miluje onoho rytíře. Rytíř její lásku odmítá a připomíná

---

¹⁰⁵ Demarthe. Sylvain. Alix de Vergy et l'architecture religieuse en Bourgogne dans la première moitié du XIIIe siècle. In: *Bulletin du centre d'études médiévales d'Auxerre | BUCEMA* <https://cem.revues.org/14260> 12. 1. 2017

¹⁰⁶ *La Châtelaine de Vergy*. éd. et trad. par Jean Dufournet et Liliane Dulac. Paris. Gallimard. Folio Classique. 1994.

Whitehead. Frederick. *La Chastelaine de Vergi*. Manchester. 1961.

Bédier. Joseph. *La Châtelaine de Vergy*. Conte du XIIIe siècle. Paris. 1927.

Raynaud. Gaston. *La Chastelaine de Vergi*. Poème du XIIIe siècle. Troisième édition revue par Lucien Poulet. Honoré Champion. 1921.

svou věrnost vévodovi. Za to se vévodkyně chce pomstít. Ve zlosti sdělí vévodovi, že je rytíř nevěrný svému pánovi a pokoušel se jí dokonce svést. Na to vévoda obviní rytíře ze zrady. Aby rytíř zachránil svou čest a vyhnul se exilu, prozradil své tajemství o lásce k paní z Vergy vévodovi. Tím ale porušil slib daný své milence. Vévoda sdělí pravdu o rytířově lásce vévodkyni, které věří, že tajemství nevyzradí. Vévodkyně ale během slavností utrousí směrem k paní z Vergy skrytou náražku a ona se tak dozví, že rytíř nedodržel svůj slib vůči ní a umírá v zoufalství. Když rytíř objeví její tělo, spáchá sebevraždu. Následně obě těla najde vévoda, z pomsty zabije svou ženu rytířovým mečem a následně vstoupí do templářského řádu. Tento příběh byl později přejat mnohými dalšími autory, například i Markétou Navarrskou v *Heptameronu*.¹⁰⁷

Rovněž *Le Roman de la Violette*,¹⁰⁸ známý také pod jiným názvem *Gérard de Nevers*, od Gerberta z Montreuil ze třináctého století je krásná okcitánská rytířská romance. V tomto příběhu Gérard de Nevers brání hrad Vergy proti jinému rytíři. Celá středověká poema má samozřejmě milostný podtext o dívce, která stojí mezi dvěma muži. Autor je známý pro své živé vyprávění a věrné zobrazení dobových zvyklostí, díky čemuž je román velice ceněným literárním dílem.

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, v druhé polovině dvanáctého století proběhly dvě války mezi burgundskými vévody a pány z Vergy. Ukončení konfliktu následně stvrdil sňatek Oda III. Burgundského s Alix z Vergy. V roce 1199 se tak panství Vergy a jejich hrady integrovaly do burgundského vévodství. Hrad a panství totiž bylo Alixiným věnem s podmínkou, že porodí syna, pokud ne, tak se statky vrátí jejímu bratru Vilémovi, který později zastával úřad burgundského šenešala.¹⁰⁹ Sám vévoda daroval v pozdějších dobách rodu z Vergy mnohé další hrady a pozemky. Rod Vergy se v době na přelomu dvanáctého a třináctého století rozdělil na dvě větve – pány z Beaumont a pány z Mirabeau. Do druhé jmenované větve patřil i bratr Alix Vilém, který se občas vyskytuje i v jejich listinách.

O Alix toho z doby před jejím sňatkem příliš nevíme, nedochovaly se téměř žádné zprávy z tohoto období. S největší pravděpodobností se narodila v roce 1182. Byla dcerou Huga z

---

¹⁰⁷ Marguerite de Navarre. *L'Heptameron*. Paris, GF-Flammarion. 1982. S. 521.

¹⁰⁸ Michel. Francisque. *Le roman de la Violette*. Paris. 1834.

¹⁰⁹ Petit. Ernest. *Histoire des ducs de Bourgogne de la race capétienne, avec des documents inédits et des pièces justificatives*. Imprimerie Darantiere. Paris 1885 – 1905. Tome IV. Chapitre XXVII. 1894. S. 3.

Vergy a Gilletty de Trainel. Ze svazku s burgundským vévodou měla kromě syna Huga ještě dcery Joan, Alix a Beatrix. V době regentství po manželově smrti se ukázala jako velice schopná žena. Poté, co ovdověla, prováděla regentskou vládu od roku 1218 až na přelom let 1233/1234, kdy Hugo dosáhl jednadvaceti let, což lze snadno doložit na způsobu její titulatury v dochovaných pramenech. Dokázala rozšířit panství koupí oblastí Beaune a Chalon. Rovněž spolupracovala a podporovala hrabata ze Champagne v jejich sporu proti šlechticům z Nevers.¹¹⁰ Působila například jako prostředník v jednání v konfliktu mezi Dijonem a Citeaux.¹¹¹ V době, kdy se vzdala regentské vlády, stále pokračovala v trendu konfirmací a dosvědčování listin. Často také kupovala půdu a následně jí darovala náboženským institucím. Během regentské vlády se ukázala jako mocná, silná a sebevědomá žena s mnoha pravomocemi. Její manžel určil ve své závěti dva příbuzné, kteří na ni měli dohlížet a dávat ji rady, konkrétně Viléma ze Champagne, arcibiskupa z Remeše a Roberta z Auvergne, biskupa z Clermont.¹¹² Ona však ani jednoho z nich nepotřebovala. Rovněž to byla ona sama, kdo složil lenní slib věrnosti králi Filipu Augustovi.¹¹³

Během své vlády se musela vypořádat s mnoha překážkami. Byla například nucena splnit slib svého zesnulého muže a vyslat na křížovou výpravu 100 rytířů, což byl pro vévodství značný výdaj. Část peněz získala zvýšením daní, to ale vedlo ke konfliktu s městem Dijon. Spor se nakonec vyřešil jistými privilegii pro město.¹¹⁴ Jak vyplývá z pramenů, rovněž se ukázala jako zdatná ekonomka, dokázala splácet dluhy nebo zvětšovat území burgundského vévodství koupí půdy. Někdy, aby získala peníze, udělovala různá privilegia. Dokázala také velice dobře těžit z konfliktů, které mezi sebou měli ostatní šlechtici a získávat tak území bez bitev nebo pomoci peněz. Rovněž uzavřela politické spojení s hraběnkou Blankou z Champagne, se kterou si dopisovala.¹¹⁵ Po odstoupení z regentské funkce se Alix zaměřila na více kulturní a náboženskou činnost, ale neztrácela se ani z politického života v Burgundsku, především v době, kdy její syn odjel na své první křížácké tažení. V první

---

¹¹⁰ Petit. Ernest. *Histoire Generale des Ducs de Bourgogne*. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v., 4.229-31, #1872.

¹¹¹ *Cartulaire de Cîteaux*. Mémoires de la Commission des Antiquités du Département de la Côte d'Or. Tome 3. Chapitre Le château de Talant. par J. Garnier. S. 223.

¹¹² Petit. Ernest. *Histoire des ducs de Bourgogne de la race capétienne, avec des documents inédits et des pièces justificatives*. Imprimerie Darantiere. Paris 1885 – 1905. Tome IV. Chapitre XXVII. 1894. S. 2.

¹¹³ *Ibid.* S. 3.

¹¹⁴ *Ibid.*

¹¹⁵ Evergates. Theodore. *The Cartulary of Countess Blanche of Champagne*. University of Toronto Press. 2009. S. 106.

polovině 13. století hrála jako regnetka Alix z Vergy důležitou roli nejen v politickém životě, ale rovněž v kulturním. Stála za novými stavbami nebo rekonstrukcemi mnoha důležitých církevních staveb především mezi oblastí Dijonu a Beaune. Alix byla politicky i kulturně činnou v podstatě až do své smrti, poslední dochovaný dokument je z roku 1250. Alix zemřela v požehnaném věku zřejmě v únoru či březnu 1251 a byla pohřbena po manželově boku v rodovém pohřebišti v Kapli vévodů klášterního kostela v Cîteaux. Je pravděpodobně zobrazena na svorníku dnes uloženém v depozitáři místního muzea v Reulle-Vergy a také je jednou z novodobých soch na zvonici dijonské katedrály.¹¹⁶

---

¹¹⁶ Demarthe, Sylvain. Alix de Vergy et l'architecture religieuse en Bourgogne dans la première moitié du XIIIe siècle. In: *Bulletin du centre d'études médiévales d'Auxerre | BUCEMA* 19.2 | 2015 <https://cem.revues.org/14260> 12.1 2017

6. ŠLECHTIČNY VE STŘEDOVĚKU

V historiografii se často objevuje názor, že žena v církvi ovládaném středověku měla jen podřadné postavení. Bůh ji stvořil až po Adamovi a především díky prvotnímu hříchu se na ni pohlíželo jako na osobu hříšnou, slabou, méněcennou až téměř nebezpečnou. Například Georges Duby upozorňuje, že muži se svých žen pod tíhou křesťanské nauky báli, odvahu si tedy dodávali hlasitou proklamací své vrozené nadřazenosti.¹¹⁷ Stigmatem pro středověkou ženu tedy bylo ono zatížení prvotním hříchem, ale také to, že na rozdíl od mužů, nikdy nemohla dosáhnout kněžského stavu. Mohly ale dosáhnout jiného stavu – svatosti. A středověk má takových světic hodně. Ovšem muži mohli rovněž dosáhnout svatořečení. Co se týkalo společenského statusu, ženy ideálně neměly disponovat žádnými právy, mocí nebo samostatnou vůlí a vždy se podřizovat přáním svého otce nebo později manžela. Nicméně z životních osudů mnoha šlechticů, které žily a konaly ve středověku, toto tvrzení naprosto vyvrací. A nemuselo se nutně jednat vždy o aristokratické prostředí. Moderní historici se začínají zaměřovat i na studie o měšťankách a venkovankách.¹¹⁸ Některé historičky začínají částečně poukazovat na nové poznatky v problematice postavení středověkých žen, které je ukazují v jiném světle než dříve. Ženy mohly dědit, volně disponovat svými majetky, požívat různá práva a někdy i velmi výraznou politickou moc. Rovněž měly relativní volnost a svobodu v mnoha aspektech života. Tyto teze částečně nastiňuje například francouzská historička a archivářka Régine Pernoud.¹¹⁹ Studovat postavení žen je velice náročné, neboť o ženách se logicky mluvilo a psalo ve středověku mnohem méně než o mužích, tudíž pramenná základna není tak široká. Navíc pokud nejde přímo o jejich osobní korespondenci, musí se vzít v úvahu fakt, že tyto prameny byly psány především muži a s takovými záznamy se musí nakládat opatrně a kriticky.

Samostatné a mocné aristokratky lze nalézt průřezově v celém středověku – především pak v oblastech Francie, Itálie, ale také Anglie nebo Říše. V Říši se především v otoské době prosazuje posílení významu manželek panovníků. Ženy v raném středověku zase měly značnou úlohu při šíření pravověrné formy křesťanství, především mezi franskými panovníky, ale také u Langobardů nebo na britských ostrovech. V merovejských dobách měla například královna matka velice silnou pozici u dvora. Královny si většinou v pozdější

---

¹¹⁷ Duby, Georges. *Vznešené paní z 12. století II.* – Atlantis. Brno. 1999. S. 138.

¹¹⁸ Ennen, Edith. *Ženy ve středověku.* Argo. Praha. 2001.

¹¹⁹ Pernoud, Régine. *Žena v době katedrál.* Vyšehrad. Praha 2002.

době uchovaly značný vliv na své syny a tím i politiku království. Ale nemuselo se jednat jen o královny, ale rovněž i ostatní aristokratky. Ve své diplomní práci se věnují postavě Alix z Vergy, velice schopné regentky, která žila v první polovině 13. století. Doba druhé poloviny 12. století a pak století třinácté je pro výskyt takovýchto žen velice typické. Lze například poukázat na výstřední Eleonoru Akvitánskou,¹²⁰ schopnou regentku Blanku Kastilskou,¹²¹ Marii Francouzskou, která na svém dvoře v Champagne sdružovala přední trubadúry své doby a měla velký vliv na utváření s šíření rytířské kultury nebo Isabelu Francouzskou, která dokonce svrhla z anglického trůnu svého manžela Eduarda II.¹²²

Mělo se za to, že středověk nedisponoval něčím, co by se dalo označit jako vzdělaná žena. Nicméně tyto domněnky byly rychle vyvráceny. Již Georges Duby ve své práci *Vznešené paní z 12. století* poukázal na to, že dámy v tomto století byly vzdělané, uměly psát a to nepochybně lépe než někteří jejich vznešení manželé, bratři nebo otcové.¹²³ Problémem je, že jejich materiál se málokdy dochoval.

Změnu pak přineslo 12. století jako čas, kdy středověký svět objevil dvorskou lásku a kurtoazii a tím posunul hranice vnímání žen a jejich role ve společnosti. Nastal odklon od hrubosti a zavedl se nový řád. Především se situace měnila ve francouzských oblastech a odtud se trend šířil dále do Evropy. Ženy, samozřejmě myšleno ty urozené, se začaly dostávat do popředí *chanson de geste* a jiných milostných románů, často s tragickým koncem, na rozdíl od tvorby předchozích dob, kde eposy sdělovaly především udatné činy mužských hrdinů. Dvorská literatura měla dalekosáhlý dopad na aristokratickou společnost, žena prostřednictvím ní dosáhla nejvyššího postavení „*paní*“, která má veškerou moc nad mužem, který je jejím vazalem.¹²⁴ Nelze zapomínat, že na tyto tendence mělo veliký vliv i šíření mariánského kultu především od 12. století. Navíc se ženy již nenechávají tak snadno ovládat. Samozřejmě záleželo značnou měrou na statutu ženy v daném období – její postavení se lišilo, pokud se jednalo o neprovdanou dívku, manželku nebo vdovu. Nejméně volnosti měly mladé dívky na dvorech svých otců, neměly zkušenosti ani věk. Největší volností logicky disponovala vdova, což je často vidět u regentek. Vdov ale ve skutečnosti

---

¹²⁰ Flori. Jean. Eleonora Akvitánská: Vzpurná královna. Argo. Praha. 2014.

¹²¹ Le Goff. Jacques. Svatý Ludvík. Argo. Praha. 2012. S. 68-97.

¹²² Weir. Alison. Queen Isabella: She-Wolf of France, Queen of England. Ballantine Books. London. 2005.

¹²³ Duby. Georges. Vznešené paní z 12. století I. – Heloisa, Aliénor, Isolda a další. Atlantis. Brno. 1997.

¹²⁴ Le Goff. Jacques. Muži a ženy ve středověku. Vyšehrad. Praha. 2013. S. 11.

bylo ve společnosti celkem málo, neboť ženy často umíraly v mladém věku¹²⁵ například na porodní komplikace. Nebo naopak, díky četným válkám, které muži vedli, ženy ovdověly velice brzy a jako mladinké vdovy si mohly často do konce života užívat plné svobody. Samozřejmě značná část z nich se provdala znovu, především kvůli jejich nízkému věku a předpokladu, že budou moci stále rodit děti. U vdov, které již byly starší, pak přicházel v úvahu vstup do kláštera. Ve skutečnosti ale daleko větší procento vdov dávalo před klášterem přednost světskému životu.¹²⁶ Překvapivě ale i mnoho manželek si udrželo nezávislejší postavení a jistou moc. Dokonce i moc nad svým manželem, jak můžeme vidět na příkladu Adély, dcery Viléma Dobyvatele, manželky hraběte Štěpána z Blois. Postavení a moc aristokratek rostla, především když se jim podařilo dát svému choti syny, ale nemuselo to být vždy pravidlem. Na veřejné moci se manželky podílely spíše nepřímo, především skrze jejich skrytý vliv na manžela. Je ale zřejmé, že v dobách nepřítomnosti manžela se pole jejich působnosti značně zvětšovalo a dáma tak měla v podstatě volné ruce.¹²⁷ Nesmí se opomenout, že muži jezdili do válek a jiných akcí velice často a ve své domovině kolikrát příliš nepobývali. Jejich manželky tam naopak setrvaly většinu svého času a v jejich nepřítomnosti disponovaly mnohými pravomocemi, téměř se vyrovnaly svým manželům – rozsuzovaly pře, přijímaly sliby věrnosti, garantovaly smlouvy, pravděpodobně málokdy by přímo velely ozbrojeným šikům v bitvě, ale suverénně mohly organizovat například obranu obleženého hradu.¹²⁸

Přechod majetku do ženských rukou, které s ním mohly volně dopovat, se stal obvyklou praktikou a již muže tolik neděsil a nepohoršoval, především pak v dobách od dvanáctého století. Pokud žena ovdověla a rozhodla se vdovou zůstat, tak mohla panství spravovat svobodně jako muž.¹²⁹ Ženy již neseděly zavřené ve světnici, ale vládly svému panství z velkých síní, vazalové před nimi poklekali na znamení úcty. Jednoznačně nejlepšího postavení a společenského uznání se dostávalo regentkám. Ty byly mocnější především z důvodu, že se mohly opřít o své nedospělé syny. Taková žena byla prakticky stejně mocná jako její mužský protějšek, ať již to byl hrabě, vévoda nebo král. Navíc si tyto dámy, matky, nad svými syny udržely často značnou převahu a vliv i v době, kdy již měli suverénně vládnout jejich synové. Samostatná vláda těchto synů tak byla v mnoha případech jen

---

¹²⁵ Duby, Geogres. *Vznešené paní z 12. století II.* – Atlantis. Brno. 1999. S. 130.

¹²⁶ *Ibid.* S. 131.

¹²⁷ *Ibid.* S. 129.

¹²⁸ *Ibid.*

¹²⁹ *Ibid.* S. 132.

zdánlivá a bývalé regentky si udržely nadále silné, rozhodující postavení a vliv u dvora na politické dění.

Na druhou stranu středověké aristokratky, které držely moc, ale stále byly především ženami a nevzdaly se ničeho, co patřilo k ženské osobitosti. I když si lenní paní počínaly v politických záležitostech neústupně a tvrdě, obklopovala je zjemnělá atmosféra odpovídající dobovým mravům.¹³⁰ To lze vidět u Eleonory Akvitánské, Adély z Blois, kterou měly obklopoovat jiné vznešené a vzdělané dámy nebo Blanky Kastilské.

Samostatnou kapitolou jsou pak ženy, které se rozhodly pro církevní dráhu, vstup do kláštera. Především aristokratky z urozených rodin poté, co ovdověly, nalézaly útočiště v klášteře. Ale mohly zde udělat i kariéru, stát se vlivnými abatyšemi, mocnými řeholnicemi, jejichž vliv sahal daleko za hranice jejich kláštera nebo země.

Pokud srovnáme časovou osu, například ve Francii měly ženy rozhodně lepší postavení ve středověku než v novověku, co se týče svobodného rozhodování, disponování majetkem a dalšími právy.¹³¹ Držely rovněž značnou politickou moc, o které se ženám v novověké Francii mohlo jen zdát.

---

¹³⁰ Pernoud, Régine. Žena v době katedrál. Vyšehrad. Praha 2002. S. 175.

¹³¹ Ibid. S. 150.

7. ANALÝZA LISTIN A KORESPONDENCE ALIX Z VERGY

Z korespondence a listin burgundské vévodkyně Alix z Vergy se dochovalo přes šedesát exemplářů různého charakteru a časových období. Listiny a korespondence zahrnují v podstatě všechna období jejího života – manželství s vévodou, regentství, nevytrácí se z listinného života ani poté, co se vzdala přímé vlády nad vévodstvím a předala Burgundsko synovi. Považovala jsem za vhodné tyto prameny tematicky rozřadit do několika kapitol a skupin, primárně podle významných životních etap Alix z Vergy. Vyvstaly tak tři větší či menší okruhy z období let 1206 až 1250. Dále jsem s prameny pracovala především po jejich obsahové stránce a analyzovala je - zda se jedná o veřejné listiny, soukromou korespondenci, jakého tématu se jednotlivé listiny dotýkají, tudíž jejich obsah v souvislosti s časovou přímkou, jejich délka, stylistická úroveň, jazyk, titulatura, popřípadě komu byly adresovány. Po analýze těchto prvků jsem dále vyvozovala další závěry – jak efektivně dokázala řešit Alix problémy, jak moc byla její regentská vláda samostatná, byla schopná politička nebo naopak, jak vnímala dění okolo sebe a jak na něj reagovala, co byly její životní priority, dokázala se vypořádat s překážkami, jak se sama reprezentovala? Jak k nám promlouvá?

Jako první jsem ve své diplomní práci chronologicky vytvořila skupinu listin, které vydávala z pozice manželky burgundského vévoda Oda, ještě za jeho života. Bohužel chybí prameny této povahy k období jejího života ve Vergy, buďto se nedochovaly nebo ani nevznikly. Z období manželství s vévodou je listin ale také velice pomálu. Nejstarší pochází z roku 1206, ale k sňatku samotnému došlo již roku 1199, je zde značná časová prodleva. S jistotou mohu tvrdit, že existují tři listiny, u kterých je zjevné, že byly sepsány ještě za života Oda. Pak jsem měla k dispozici ale ještě několik dalších listin, u kterých je problém datace. Odo zemřel v červenci 1218 a u těchto listin není přesně jasné datum nebo měsíc. Kvůli neúplné dataci je tak složité určit o který rok se jednalo. Ve středověké Francii nezačínal nový rok v lednu, nýbrž se určoval podle Velikonoc, které jsou pohyblivým svátkem. Navíc se tyto listiny týkají jen donací, ne významnějších událostí, což dataci ještě více ztěžuje.

V další kapitole následuje největší skupina dochovaných listin a dopisů a to prameny z doby jejího regentství. O délce regentské vlády Alix z Vergy mám jiný názor než předchozí

historiografie, dle které trvala deset let od roku 1218 do 1228.¹³² Já bych viděla konec její regentské vlády až na přelomu let 1233/1234, především na základě studia její titulatury a dobových zvyklostí, kdy byli muži považováni za dospělé v jednadvaceti letech. Značné množství pramenů pro regentské období je logické, neboť mnoho neodkladných záležitostí si žádalo její pozornost, ať již šlo o církevní oblast, věci politického charakteru, spory mezi šlechtici nebo jen prosté donace. Jak je zřejmé, prameny nevykazují stejný obsahový charakter, tudíž jsem považovala za vhodné zde ještě brát v úvahu tematické dělení pramenů pro lepší přehlednost. Především v osobní korespondenci je vidět navázání vztahu s jinými významnými postavami a šlechtici v regionu a království, jmenovitě se jednalo především o hraběnku Blanku Navarrskou a jejího syna hraběte Thibaulta z Champagne. Dochovalo se hned několik dopisů, které Alix adresovala do Champagne, ať již hraběti nebo hraběnce. Z doby regentství převažují především listiny z počátečních let, což má logické opodstatnění. Alix si upevňovala pozici, musela rovněž rychle vyřešit spory, které vyvstaly po Odově smrti a propukly mezi vévodkyní a městem Dijon. Rovněž plnila slib svého manžela a nechala vybavit a vyslat na křížovou výpravu 100 rytířů, což byl veliký výdaj. Ve stejném čase můžeme nalézt donace vykonané za spásu manželovi duše, jak bývalo ve středověké společnosti zvykem. Dary této povahy plynuly především do slavného kláštera v Cîteaux. V tomto složitém a chaotickém období musela Alix reagovat na mnoho událostí - urovnávat spory, řešit rozbroje feudálů nad územími, nevyhnula se ani problémům svých poddaných z měst. Prameny, které zde využívám, odhalují mnohé informace o Alix, jejich vlastnostech a schopnostech se prosadit.

Vedle písemností z doby regentství, které jasně dominují v listinné a korespondenční aktivitě vévodkyně, nelze opomenout poslední a také značně rozsáhlou skupinu pramenů - a to písemností z doby, kdy se vzdala regentské vlády a na vévodský stolec nastoupil její syn jako Hugo IV. Alix se z pramenů rozhodně nevytrácí, samozřejmě převažují spíše listiny kulturního a donačního charakteru než mocensko-politického, nicméně Alix stále zůstávala činná v mnoha sférách dění. Jako vysoce postavená aristokratka na sklonku života kupovala a darovala především půdu pro církevní instituce, podporovala stavby

---

¹³² Petit. Ernest. Histoire des ducs de Bourgogne de la race capétienne, avec des documents inédits et des pièces justificatives. Imprimerie Darantiere. Paris 1885 – 1905. Tome IV. Chapitre XXVII. 1894. S. 40.

církevních objektů nebo kostelů.¹³³ Majoritně se jedná hlavně o donace velkým klášterům na burgundském území. Nečinila donace ale pouze za svoji osobu, velmi často také potvrzovala dary a dokonce jako garant probíhající transakce mezi jejími poddanými, často rytíři, a kláštery. Také ve svých listinách poskytuje záruky a autoritu ve sporech mezi církevními domy a světskými osobami. Rozpory tohoto typu se ukazují jako velice časté. Poslední pramen pochází z roku 1250, byla tudíž činná téměř až do posledního roku svého života.

Dochované prameny mají rozdílný charakter v mnoha aspektech. Existují politicky orientované formální dopisy a listiny na jedné straně a na opačné straně spektra stojí jednoduché donace, udělování privilegií, konfirmace s méně formální strukturou, dohody o prodeji, urovnávání sporů, oznámení, krátké a prosté listiny. Stylisticky se v drtivé většině užívá středověká latina, až na dvě výjimky, kde se pramen dochoval ve verzi psané ve středověké francouzštině. Pro tuto anomálii může existovat několik vysvětlení, které jsem rozebrala v příslušné kapitole. Stylistická úroveň se mírně měnila podle závažnosti tématu. Soukromé dopisy s ostatními představiteli šlechtického stavu často měly vyšší úroveň než například listiny veřejného charakteru, které byly daleko méně propracované. Z dochovaných pramenů lze také vystopovat geografické oblasti Alixina zájmu, především co se týká podpory církevních institucí. V písemnostech burgundské vévodkyně můžeme nalézt klasičtější soukromou korespondenci nebo delší listiny. Problematická je třetí kategorie. Ve francouzských oblastech se lze často setkat s písemností, která stojí na pomezí mezi veřejnou listinou a otevřeným dopisem. Pramen má podobu listiny, ale je někomu adresován (veřejnosti, baronů, rytířům), může řešit dílčí méně podstatné téma, ale také oznamovat důležitou skutečnost. Takových listin vydávala Alix značné množství a nejlépe by se pro ně hodilo označení *veřejný list*. Alix těmito veřejnými listy opatřenými pečeti často oznamovala určité skupině své konečné rozhodnutí v dané věci, ať již se jednalo o spor, proběhnou transakci nebo dary. Drtivá většina listin a veřejných listů je opatřena její vlastní pečeti, na znamení důležitosti a mocenského postavení. Některé velice krátké listy pečeť nemají, jedná se ale o malý zlomek. Soukromá korespondence přivěšenou pečeť nemá.

---

¹³³ Demarthe. Sylvain. Alix de Vergy et l'architecture religieuse en Bourgogne dans la première moitié du XIIIe siècle. In: *Bulletin du centre d'études médiévales d'Auxerre | BUCEMA* 19.2 | 2015 <https://cem.revues.org/14260> 12. 1. 2017

Prameny, tudíž listinný materiál a korespondenci vévodkyně Alix z Vergy, jsou dostupné v různých edicích k burgundským dějinám, které jsem již přiblížila v úvodu a také na stránkách projektu Kolumbijské univerzity *Epistolae – Medieval Women's Latin Letters*.¹³⁴ Kompletní pramenná edice dokumentů Alix z Vergy neexistuje.

---

¹³⁴ <https://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/woman/168.html> 12. 1. 2017.

7. 1. LISTINY Z DOBY MANŽELSTVÍ S VÉVODOU ODEM III.

Z tohoto celkem dlouhého období Alixina života se nedochovalo příliš mnoho dokumentů, které by nám o její osobě mohly sdělit něco zásadního nebo přelomového. Za burgundského vévodu Oda III. se mladá Alix provdala již v roce 1199, na znamení smíru mezi zneprátelenými stranami po válečném konfliktu. Mezi datem sňatku a datem vévodova úmrtí v roce 1218 je rozdíl téměř 20 let. Prameny listinné a korespondenční povahy o Alix jsou v této době, na rozdíl od časů regentství, velice skoupé. Musí se rovněž vzít v úvahu fakt, že v době života svého manžela pravděpodobně nečinila žádná závažná rozhodnutí, tudíž šlo o věci spíše kulturního a méně významného charakteru, které se díky značně nižší důležitosti nemusely ani dochovat. Pravděpodobně ale Alix v této době nedisponovala přílišnou mocí ani vlivem, alespoň ne v počátku. V prvních letech manželství se musela vyrovnávat s novým prostředím, dvorem, novými situacemi. Její pozice se naplno upevnila až poté, co porodila syna, budoucího vévodu Huga IV. Ten se narodil až v roce 1213, tedy po 14 letech manželství. Obecně se má šlechtična jistější postavení, pokud přivede na svět mužského dědice.

Z období manželství s burgundským vévodou se dochovaly tři krátké listiny donačního charakteru, kterou jsou na zajímavější informace o Alix celkem skoupé. Jsou psány klasickou prostší středověkou latinou, bez vzletných formulací a slovních obrátů. Nejstarší listina pochází z roku 1206, další z roku 1209 a poslední z 1212. Další dochované prameny pak jsou již z doby počátků jejího regentství, kromě třech krátkých listin, kde je problematická otázka datace. Ve středověké Francii se Nový rok obvykle slavil na Velikonoce, což byl pohyblivý svátek. Jako Nový rok se udával buď Velký pátek, nebo Bílá sobota. U některých listin, včetně těchto tří, je ale udán jen měsíc bez přesnějšího data. Tudíž je těžké učit, zda se jednalo například o březen na přelomu let 1217/1218 a Alix ještě nebyla regentkou nebo březen z přelomu roků 1218/1219, kdy již byl Odo po smrti, neboť zemřel v létě 1218. Jedná se především o donace a koncese týkající se opatství v Saint-Seine a kostela Svatého Štěpána v Dijonu. Znění těchto krátkých listin nicméně vyznívá značně sebevědomě, z čehož by se dalo usuzovat, že je již Alix vydala jako regentka.

Nejstarší z listin se datuje do srpna roku 1206.¹³⁵ Alix v ní dosvědčuje a dává na vědomí donaci, kterou učinil její manžel pro klášter v Citeaux. Vévoda Odo tehdy daroval klášteru jistou roční rentu, přímo se jednalo o daný objem ovsa z oblasti Rouveru. V listině je uvedeno, že toto učinil již vévodův otec Hugo III. Latinsky psaný dokument byl opatřen i pečeti vévodkyně Alix, kterou již měla v té době disponovat. Na listině není nic zvláštního, co by ji odlišovalo od jiných listin tohoto charakteru, až na jednu věc a to na znění úplného začátku listiny, přesněji na titulaturu vévodkyně. Ta zní následovně – *Ego Alaydis, Dei gratia ducissa Burgundie*, tedy *Já Alix, z vůle Boží burgundská vévodkyně*. Použití devoční formule *Dei gratia* je zde přinejmenším značně zvláštní. Tímto termínem se obvykle titulovali králové a císaři, korunované hlavy, u vévodkyně je důvod takového označení značně nejasný. Nedokázala jsem nijak rekonstruovat důvod použití devoční formule v tomto případě. Navíc se jedná o jediný exemplář, kde se titulovala i s formulí *Dei gratia*, u žádné jiné listiny, kterou kdy během svého dlouhého života vydala, se s tímto již nesekáme. O to více je tento ojedinělý jev zvláštní a nepochopitelný.

Další dvě listiny z roku 1209 a 1212 již mají podobu klasické krátké donace bez výrazných zvláštností. V listině z roku 1209¹³⁶ Alix dosvědčuje, že schválila a potvrdila donaci svého manžela opět pro klášter v Citeaux, tentokrát se mělo jednat o část lesů. V druhé listině Alix garantuje dar jistých poddaných klášteru v Moutier St. Jean.¹³⁷ Konkrétně se jednalo o Oda, syna Jana z Gagartu, a jeho dvě dcery Reine a Adeline. Zde není nijak zmiňován vévoda Odo, je možné, že zrovna nepobýval v Burgundsku. Vévoda se hojně účastnil vojenských tažení, ať již do Svaté země, proti Katarům nebo bojů proti Angličanům po boku svého krále Filipa II. Augusta. Vévodkyně byla požádána, aby k jejich donaci na znamení souhlasu připojila svou pečeť. Pečeť vévodkyně Alix měla mít podobu paní jedoucí na koni s dravcem na ruce.¹³⁸

V Alixiny listinách vydaných za života vévody můžeme vidět silnou rezervovanost v samostatném jednání. Listiny neřeší důležitá politická témata, naopak pouze stvrzují již

---

¹³⁵ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 3.406. #1131.

¹³⁶ Ibid. 6 v. 3.425. #1209.

¹³⁷ Ibid. 6 v. 3.440. #1267.

¹³⁸ Drška. Václav. Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011. S. 155.

ustanovené donace. Moc vévodkyně byla dle znění těchto pramenů značně limitovaná a podřízená manželovi.

Ted' bych se ráda zaměřila na výše zmíněné krátké listiny s nejasnou datací. Tématem nijak nezasahují do významných politických událostí, ale je na nich vidět jistá dávka sebevědomí, které již burgundská vévodkyně měla. K dokumentům nebyla přivěšena ani pečeť, byť k mnoha podobným listám z následujícího období se připojovala. Lze tedy usuzovat, že mohly být vydány již po manželově smrti, ale přímý důkaz pro toto tvrzení nelze na listinách nalézt. Pro hypotézu, že byly psány před Odovou smrtí, hraje to, že Hugo zemřel v červenci na cestě na křížovou výpravu, tudíž je Alix mohla vydat z pozice nejvyšší světské autority v oblasti nebo zástupkyně vévody, který jel na tažení a nebyl přítomen. Nicméně tato hypotéza je spíše nepravděpodobná, pokud se vezme v úvahu čas, kdy zemřel – tedy červenec. Navíc z dubna, května a června neexistují žádné další dokumenty. Já osobně bych se přikláněla k verzi, že byly psány až poté, co se Alix stala regentkou. Jednak z důvodu, že z doby téměř dvacetiletého manželství s Odem, se nezachovalo téměř nic z jejích listin nebo korespondence, tudíž její mocenské postavení ve vévodství bylo značně limitované. Naopak v době regentství a hlavně na jeho počátku se dochovalo obrovské množství listin a dopisů. Pak také z důvodu, že na těchto listinách není Odo nijak zmiňován ani se na něj neodkazuje jako na autoritu. U předchozích listin byl většinou v určité souvislosti zaznamenán. Pak je tu i nádech jistého sebevědomí, které lze z listin vytušit.

První z trojice těchto listin¹³⁹ ukazuje, že Alix, z pozice burgundské vévodkyně, učinila ústupek mnichům ze Saint-Seine a upustila od všech v textu blíže nespecifikovaných věcí, na které měla od zdejších mnichů každoroční právo. Nevzdala se jich ale bezplatně, naopak, za své ústupky si velice často i v budoucnu nechávala zaplatit. Peněžní obnos také není blíže specifikován, pouze to, že ji měl být vyplácen každé Velikonoce. Je možné, že se zde již snažila získat peníze, které ji v počátcích regentské vlády tolik chyběly, především díky slibu vévody byla nucena vybavit 100 rytířů do Svaté země, což nebyl malý výdaj a také vévodství mělo jisté dluhy. Je také možné, že vévodkyně svolila k ústupku částečně z i vděku, že se zdejší mniši modlili za spásu duše jejího manžela, což je ale velmi romantická a nepravděpodobná hypotéza.

---

¹³⁹ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4. 169. #1547.

Druhá březnová listina¹⁴⁰ se opět týká kláštera Saint-Seine. Vévodkyně v ní oznámila přítomným i budoucím že uvolnila clo, které jí dlužil Hugo Chevallon z Rouvru a darovala onu částku právě mnichům tohoto kláštera. Možná zde se již opravdu jednalo o dar učiněný za spásu manželovi duše, jak bylo ve středověku běžné.

Rovněž poslední z listin se týká donace pro klášter.¹⁴¹ Nicméně zde jde o pouhé potvrzení daru, který vévodkyně jen stvrdila, ale sama ji neprovedla. Alix prohlašuje, že Vilém, pán z Mont-Saint-Jean v její přítomnosti ratifikoval dar svého otce. Zde nebyl příjemcem již klášter Saint-Seine, ale kostel Svatého Štěpána v Dijonu.

U listin, kde není jasná přesná datace, je ale vidět z textu jistý mocenský posun. Nejedná se o jen o potvrzení konfirmací na manželovu žádost, naopak vévoda zde vůbec nefiguruje a vévodkyně z nich vystupuje značně suverénně – ona sama učinila ústupek mnichům, ona sama darovala peníze klášteru a potvrdila dar od pána z Mont-Saint-Jean. Z těchto důvodů se domnívám, že listiny byly již psány z pozice burgundské regentky.

---

¹⁴⁰ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.169. #1548.

¹⁴¹ Ibid. 6 v. 4.169. #1550.

7. 2. LISTINY Z DOBY REGENTSTVÍ

Z doby, kdy v Burgundsku vládla Alix v pozici regentky za nedospělého syna Huga, se dochovalo značné množství listin a korespondence. V pramenech lze nalézt řadu více či méně závažných témat, kterým musela vévodkyně věnovat pozornost. Z důvodu většího objemu pramenů jsem považovala za vhodné ještě rozlišit jednotlivé tematické okruhy pro lepší orientaci v dané problematice. Především jsem oddělila témata kulturního a donačního charakteru od politických a mocenských motivů. Rovněž jsem se řídila především časovou osou pro lepší přehlednost orientaci.

Alix musela v této době upevnit svou regentskou moc, vyrovnat se s mnoha problémy ať již ekonomickými nebo mocenskými. Je tudíž logické, že toto období a především jeho začátek musel být ve znamení značného vydávání listin, nařízení nebo oznámení. Alix z těchto pramenů vystupuje velmi samostatně a sebevědomě, především v pozdějších letech. V pramenech se ukazují rovněž její zájmy nebo oblasti, které podporovala, především v rovině donací církevním řádům. Mnohokrát, jak dosvědčují listiny, musela vedle darů také urovnávat spory mezi světskými postavami a církevními domy. Dále se stala několikrát prostředníkem ve sporech mezi svými poddanými, kde působila jako garant a nejvyšší světská autorita v regionu. Suverénně řešila mocenské záležitosti, což lze vidět na několika jejích vydaných listinách, kde se dotýká témat mocenské dominance nad určitou oblastí. Velkou část pramenů tvoří především v prvních letech po smrti vévody Oda donace klášterům za spásu jeho duše, což je zcela logické a tradiční chování. Soukromou korespondenci s hraběnkou z Champagne Blankou Navarrskou a další listiny, které se dotýkaly tématu vztahů burgundského vévodství a oblasti Champagne jsem rozebírala v samostatné kapitole.

Předně jsem ve své diplomní práci věnovala pozornost politickým událostem z doby Alixina regentství, které dle mého názoru trvalo až do roku 1233. Dospělost se v této době u mužů obecně stanovovala na 21 let, roku 1233 nasvědčuje také titulatura vévodkyně. Listiny z let 1233 a 1234 jsem zařadila do „přechodného období“, kdy Alix již postupně předávala moc svému synovi. Toto tvrzení lze doložit na titulatuře - do přelomu let 1233 a 1234 se Alix totiž téměř striktně tituluje jako *ducisa Burgundiae – vévodkyně burgundská*, během těchto dvou let její titulatura kolísá a po tomto datu se již označuje jako *Alaydis, ducissa, mater ducis Burgundie – vévodkyně, matka burgundského vévody*. Politické listiny mají napříč

dobou jejího regentství různý charakter, věnují se mnoha tématům, z nichž lze vyčíst podstatné informace o dané situaci v burgundském prostoru, také o osobnosti a chování nejen vydavatele, ale rovněž ostatních aktérů.

Druhou velkou skupinu jsem pak vytvořila z písemností donačního nebo kulturního charakteru. Skupinu tvoří nejen donace samotné vévodkyně nebo jejích poddaných, ale také častá narovnávání sporů především mezi příslušníky nižší šlechty a klášterů.

7. 2. 1. REGENTKA ALIX - POLITIKA VÉVODSTVÍ SRZE JEJÍ DOCHOVANÉ LISTINY

Poté, co vévoda Odo III. zemřel na své cestě do Svaté země, se Alix dostala do těžké situace, se kterou se byla nucena se vypořádat. Jedním z problému se stal závazek Oda III., že vyšle do Svaté země vyzbrojenou skupinu válečníků. Alix musela tento slib splnit a vyzbrojit 100 mužů do války s nevěřícími. Také se snažila řešit ekonomické otázky, které následně vypluly na povrch, především ve spojení s výdajem na rytíře do Svaté země. Rovněž věnovala zvýšenou pozornost sporu s městem Dijon, který se rozhořel po zvýšení daní, neboť Alix nutně potřebovala sehnat jistou částku peněz, hlavně na již zmiňované ozbrojence. Přes mnoho počátečních problémů, které ale burgundská vévodkyně v pozici regentky dokázala úspěšně zvládnout a uklidnit situaci, se stala respektovanou a sebevědomou vládkyní. Měla dobrý úsudek a dokázala řešit problémy efektivně, což se možná za téměř dvacet let trvajících manželství naučila od vévody Oda. Vévoda ve své závěti, kterou sepsal před odjezdem na tažení, určil dva muže – jmenovitě Viléma z Champagne, arcibiskupa z Remeše a Roberta z Auvergne, biskupa z Clermont.¹⁴², aby v případě že se již nevrátí, dohlédli na jeho syna a manželku a dávali jim rady. V podstatě určil rádce, kteří měli pomáhat vévodkyni spravovat území. Z pramenů, které jsem měla k dispozici, ale nic takového nevyplývá. Alix se dokázala rozhodovat sama a pravděpodobně rad od těchto mužů příliš nebo vůbec nevyužívala. Téměř v žádném pramenu se nevyskytuje zmínka o těchto dvou mužích, nevyskytují se ani ve svědeckých řadách nebo v textu vydaných listin. Jedním z možných důvodů je, že jak Clermont, tak Remeš byly od Dijonu, sídelního města vévodkyně, vzdáleny. Navíc arcibiskup z Remeše měl z pozice svého úřadu mnoho jiných povinností, kterým musel věnovat pozornost. Svou roli jistě sehrála také samostatnost a nezávislost nové burgundské regentky, která dokázala spravovat zemi i bez jejich pomoci.

Nejstarší veřejná listina je ze srpna roku 1218,¹⁴³ tedy jen měsíc po smrti vévody Oda, a hned se týká velice důležité události. Místem vydání listiny se stala přímo Paříž. Jedná se v ní o slib věrnosti a závazek, který učinila vévodkyně Alix králi Filipu II. Augustovi. Alix se zde klasicky označuje jako *ducissa Burgundie*, a na „svaté relikvie“ přísahá svému

¹⁴² Petit. Ernest. Histoire des ducs de Bourgogne de la race capétienne, avec des documents inédits et des pièces justificatives. Imprimerie Darantiere. Paris 1885 – 1905. Tome IV. Chapitre XXVII. 1894. S. 2.

¹⁴³ Layettes du Tresor des Chartes. Ed A. Teulet. Henry Plon. Paris. 1863. 1.468-69. #1305.

lennímu pánovi králi Filipovi, že mu bude dobře a věrně sloužit proti všem, kteří by ho chtěli poškodit. Za tím je připojeno, že se bez souhlasu a vůle svého krále znovu neprovdá. Jako ručitelé nebo svědci se zde objevil na předním místě Vilém z Vergy, bratr Alix a dále šlechtici a muži, kteří se hojně vyskytují i v jejích dalších listinách – například Pons a Odo z Grancey, Robert z Beauvais, Guido z Til, Hugo z Lormes, Raynier z Chatillionu, Jan z Chateau-Neuf, což byl magnát z Dijonu, nebo muž jménem Brocard, který pocházel rovněž ze sídelního města burgundských vévodů. V závěru je připojena klasická formule, že pokud by se vévodkyně vzepřela králi, tak tito muži mají plné právo, moc a sílu se jí postavit na odpor ve znamení obrany krále Filipa.

Význam komuny v Dijonu je vidět i v následující listině rovněž ze srpna roku 1218,¹⁴⁴ která úzce souvisí s jejím předchozím slibem vůči králi Filipovi, ale byla vydána speciálně jen pro toto město. V podstatě se jedná o stejnou záležitost jako v předcházejícím dokumentu. Vévodkyně Alix v ní oznamuje, že v případě, že se vzepře vůči králi Filipovi, tak mají zdejší obyvatelé plné právo odmítnout jí poslušnost.

Poslední listinou, která řešila na počátku jejího regentství závazky a sliby vůči francouzské královské koruně je veřejný list ze září téhož roku 1218.¹⁴⁵ Alix v něm dává na vědomí všem *amicis et fidelibus suis, baronibus, militibus, burgensibus, servientibus* – tedy všem přátelům a věrným, baronům, rytířům, měšťanům, sloužícím, že pokud poruší svou přísahu králi, tak oni mají všemi prostředky podporovat krále proti ní. Jedná se tedy opět o identickou záležitost jako v předchozím případě. Vévodkyně v této době pobývala již v Dijonu, neboť zde je listina datována.

Zajímavá listina, která podává informace o vévodkyni Alix je rovněž ze září 1218.¹⁴⁶ Vypovídá především o jejím zdravotním stavu, neboť z dokumentu vyplývá, že byla těžce nemocná. Alix zde dává na vědomí, že kvůli svému zdravotnímu stavu složila slib věrnosti¹⁴⁷ Durandovi, biskupu z Chalon, když se kvůli nemoci zdržovala ve svém domě v Talantu. Dále se uvádí, že byla zachráněna především díky kostelu v Chalon. Pravděpodobně se jedná o modlitby za její uzdravení nebo péči, kterou jí poskytli v době

---

¹⁴⁴ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.164. # 1521.

¹⁴⁵ Layettes du Tresor des Chartes. Ed A. Teulet. Henry Plon. Paris. 1863. 1.172. # 1314.

¹⁴⁶ Plancher. Urbain. Histoire generale et particuliere de Bourgogne. Antoine de Fry. Dijon. 1739. 1. 177.

¹⁴⁷ *fecisse homagium*

nemoci. Žádné jiné prameny o její nemoci nemluví, ale je zjevné, že i přes údajně vážný stav, se z nemoci vyléčila a žila ještě dlouhou dobu.

Z těchto listin a místa jejich sepsání vyplývá, že vévodkyně byla celkem pohyblivá v prvních měsících své regentské vlády, nesetrvávala v jedné rezidenci. Naopak cestovala a to nejenom po vévodství, ale také po francouzském království, což dokazuje její návštěva Paříže a dvora Filipa II. Augusta.

V roce 1220 Alix musela řešit problémy a konflikty s představiteli města Dijon. Tento spor dokládá hned několik listin a veřejných listů datovaných do téhož roku. Vévodkyně, která chtěla splnit slib svého muže a vyslat rytíře do Svaté země, ale nutně potřebovala finanční prostředky na realizaci. Ty se rozhodla získat především zvýšením daní, ale v Dijonu narazila na silný odpor místních obyvatel. Nakonec zvolila diplomatické řešení, částečně ustoupila a za peníze, které potřebovala, vydala listinu, ve které Dijonu darovala jistá výsadní práva.

Veřejný list ze srpna roku 1220¹⁴⁸ celou problematiku uvádí. Vévodkyně v něm udává důvody, proč musela zdanit obyvatele v Dijonu. Alix se zde na začátku klasicky tituluje jako *ducissa Burgundie - burgundské vévodkyně*, jako na všech ostatních listinách z tohoto období. V samotném textu se dozvíme, že Odo, její manžel, ji před zraky baronů přikázal, aby poslala na své náklady sto rytířů do Svaté země jako pomoc v boji s nevěřícími, za spásu jeho duše.¹⁴⁹ Jak je vidět, Odo musel cestou onemocnět a pravděpodobně byl přivezen zpět do vévodství nebo do jeho blízkosti, neboť Alix dle tohoto znění měla šanci ho vidět, stejně tak jako jiní šlechtici. Jak dlouho vévoda Odo stonal, ale nelze zjistit, prameny zde mlčí. Z důvodu tohoto závazku musela Alix zdanit město Dijon a pravděpodobně i jiné oblasti, aby získala potřebné prostředky k zaplacení výdajů. Dále Alix dává na vědomí, že nikoho z Dijonu nezatkne nebo nepovolá k odpovědnosti kvůli oněm penězům během doby svého regentství. Dijon byl velmi důležitým a bohatým centrem, bylo to sídlení město burgundských vévodů a pravděpodobně požíval jisté svobody a nezávislosti a mohl si dovolit klást jistý vzdor.

---

¹⁴⁸ Garnier. Joseph. Chartes de Communes et d'affranchissements en Bourgogne. Rabutat. Dijon. 1867-1877. 1.32.

¹⁴⁹ *Ego Alaydis ducissa Burgundie, omnibus notum facio quod Odo bone memorie dux Burgundie dominus et maritus meus laborans in extremis, injunxit mihi coram baronibus suis, quod ego mitterem centum milites in subsidium Terre Sancte pro anima sua cum expensis meis*

S Dijonem dále proběhl konflikt, neboť zdejší obyvatelé samozřejmě nechtěli přispívat na výpravu rytířů do Svaté země, což již je cítit i z předchozího listu, kde vévodkyně musela přistoupit k jistému ústupku. Peníze na splnění manželova přání ale potřebovala, tak těmito návrhům od představitelů města vyhověla. I druhá listina z roku 1220¹⁵⁰ řeší stejné téma. Zde se vévodkyně Dijonu zavazuje, že dokud její syn nedosáhne plnoletosti, dle znění textu tedy věku 21 let, tak ona si nic nebude nárokovat a ani nikoho neodvede z města Dijon. Stejný zákaz platí i pro jejího syna Huga. Dokonce v případě, že by se regentka znovu provdala, tak nesmí odvézt žádné muže nebo hmotné věci z města předtím, než její nový manžel slíbí, že bude chránit a udržovat privilegia, která Dijon má. U této listiny je svědečná rada, na prvním místě stojí Vilém z Vergy,¹⁵¹ který jako burgundský šenešal a rodný bratr byl Alix pravděpodobně větší oporou, než například dva zmiňovaní církevní rádci, které určil Odo. Vilém se ve svědečných řadách občas vyskytuje, tudíž pobýval v blízkosti své sestry. Většinou ale nic sám neinicioval, pouze dosvědčoval. Ve svědečné radě dokumentu je dále uvedeno mnoho šlechticů z Burgundska, kteří se rovněž ve svědečných řadách opakují – Reynald z Choiseul, Vít ze Saulx, Jan z Chateauneuf nebo Lambert z Chatillon.

Vévodkyně také jako regentka přijímala sliby věrnosti od svých poddaných. Jeden takový dokument se dochoval s přesným datem 10. dubna na přelomu let 1220/1221.¹⁵² Alix v ní přijala slib věrnosti od Viléma z la Chapelle v čas Velikonoc. Není uvedeno, jakou podobu slib měl. Pouze bylo udáno, že všechny vyjmenované statky, pokud Vilém a jeho žena Amelie zemřou bez potomků, se vrátí zpátky do rukou vévodkyně a následně jejího syna. Pokud bude mít šlechtický pár syna nebo dceru, tak majetek přejde plynuje na jejich potomky.

Velmi zajímavá je společná listina, kterou vydal Durand, biskup z Chalon-sur-Saone, burgundská vévodkyně Alix a Beatrix, hraběnka z Chalon.¹⁵³ Listina se datuje 26. srpna roku 1221. Stanovují se v ní konkrétní práva těchto tří zmiňovaných osob, které měly jurisdikci, moc a práva v oblasti Chalon-sur-Saone. Listina je velmi dlouhá, dobře

---

¹⁵⁰ Garnier. Joseph. Chartes de Communes et d'affranchissements en Bourgogne. Rabutat. Dijon. 1867-1877. 1.31.

Duchesne. André. Preuves de l'Histoire de la Maison de Vergy. Cramoisy. Paris. 1625. S. 151.

¹⁵¹ V listině přímo označený jako *můj bratr – frater meus*

¹⁵² Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.191. #1655.

¹⁵³ Layettes du Tresor des Chartes. Ed A. Teulet. Henry Plon. Paris. 1863. 1.522-23. #1465.

stylizovaná, dotýká se mnoha témat a upravuje práva v dané oblasti. Hned na počátku se dává na vědomí, že si vybrali 12 doktorů, kteří právně ověřili cla a práva, která mají jednotlivé osoby v této oblasti.¹⁵⁴ V prvním úseku se řeší rozšíření místního kláštera přes některé židovské statky. Další odstavec se věnuje územnímu rozdělení. V Chalonu mělo být dvanáct „*servientes*“ (služebností). Tři z nich patří biskupovi, tři vévodkyni a tři části hraběnce Beatrix. Zdejší klášter dle listiny spadá do pravomoci biskupa, ale jak vévodkyně, tak hraběnka mají zde rovněž jistá práva, která se ale netýkají vnitřních prostor kláštera v případě, že se tam uchýlí zločinec. V tom případě musí být zadržen, až vyjde před klášter. Pokud nějaký muž přijde do města a je usazen u někoho kdo zde může mít poddané, tak je automaticky tohoto pána. Pokud ale do roka a do dne nenajde takovou osobu, tak má patřit buďto vévodkyni nebo hraběnce. Je uvedeno, že všechny zločiny, které se stanou mimo klášter, se dostanou pod jurisdikci proboštů vévodkyně a hraběnky nebo vikomtů, kteří zde rovněž mají pravomoc. Dále je přiznáno, že všechny velké cesty skrze vodu a zemi patří buď vévodkyni, nebo hraběnce. Rovněž pod jurisdikci obou šlechticů patří město Sv. Vavřinec a St. Marie, kromě kostelů a hřbitovů. Rovněž dochází k úpravě mýta mezi jednotlivými částmi Chalonu. Pokud bude ve městě něco vyhlášeno, musí to být v souladu se souhlasem biskupa, vévodkyně, hraběnky a vikomtů. V okolí města dle listiny rozhoduje jen vévodkyně, hraběnka a vikomti, tedy světská šlechta.

Vévodkyně musela rovněž během časů regentství věnovat pozornost sporům, které vznikaly mezi jejími poddanými, především mezi příslušníky burgundské šlechty. Jednalo se o neshody různého charakteru - rozepře o majetek, hmotné statky, práva na určité komodity a podobně. Vévodkyně Alix jako regentka, tudíž místní vládce a nejvyšší autorita pak často vzniklé spory urovnávala nebo vzájemným dohodám dodávala své posvěcení. Lze to vidět na příkladu veřejné listiny z roku 1227,¹⁵⁵ kde Alix z pozice burgundské vévodkyně dává obecně na vědomí, že včlenila do svého majetku jistá obydlí, která jeden z jejích poddaných držel nelegálně. Konkrétně se jednalo o šlechtice jménem Pons, pána z Grancey. Patrně to byl muž, který se často pohyboval v okolí regentky, jeho jméno je zachyceno na několika jiných listinách ve svědečné řadě. Zde je ale obviněn, což dosvědčil i Odo Ragot, jiný šlechtic, že nelegálně držel některé pozemky především v Saint Benigne. Regentka v listině

---

¹⁵⁴ *omnibus notum facimus quod nos elegimus duodecim doctores qui, juramento prebito, nos super consuetudinibus et jure quod unusquisque nostrum habebat apud Cabilonem certifficarent*

¹⁵⁵ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.233-34. #1887.

z roku 1227 ustanovuje, že zde tento muž nemá žádná práva a statky drží nespravedlivě. Pravděpodobně se jednalo o statky, které náležely onomu druhému šlechtici jménem Odo, neboť dále v listině je napsáno, že Odo a jeho potomci a dědicové uvolnili tyto statky a nyní patří burgundské vévodkyni. Alix musela jistě řešit mnoho podobných běžných sporů, byť dodnes se dochovaly prameny jen o některých z nich.

Z července stejného roku, tedy 1227,¹⁵⁶ existuje další zajímavá listina, kde vévodkyně schvaluje a potvrzuje svobodu pro její muže, kteří jsou na hradě Saint-Jeana-de-Losne. Toto ustanovení se vydalo v souladu s obyvateli města Talant, kteří se již dříve dohodli na této skutečnosti s vévodou Odem III. Pokud si pozorně povšimneme data, tak je listina vydána téměř deset let poté, co se Alix stala regentkou a až teprve teď plní slib svého muže a propouští své muže z hradu Saint-Jean. Dle mého názoru je nesmyslné tvrdit, že by to trvalo tak dlouhou dobu bez zjevného důvodu, velmi pravděpodobně si regentka chtěla v této oblasti ponechat nějakou dobu silnější vliv a možná svoji posádku, kdyby se vyhrotila situace. Nebo se z jistých důvodů nechtěla vzdát práv nad touto oblastí, ať již z mocenských nebo například ekonomických důvodů. Vévodkyně v počátku listiny dává na vědomí, že přiznala obyvatelům jejího hradu Saint-Jean následující svobody. Listina pokračuje jejich výčtem. Například se měli vybrat 4 muži, kteří zde budou mít hlavní pravomoci. Následuje zajímavý dobový záznam, jak řešit spory a neshody různé závažnosti - například pokud někdo uhodí jiného člověka nebo mu dá facku, musí zaplatit pokutu pěti sous, ale jen v případě, že dotyčný ublížený bude křičet, pokud ne, žádná pokuta se neplatí.¹⁵⁷ Hrad Saint-Jean patrně stál buď přímo, nebo v blízkosti Dijonu, neboť dále je ustanoveno, že další zvyklosti a práva se odvolávají právě na Dijon, kromě poplatků, které jsou obyvatelům jejího hradu odpuštěny. Důležitý bod byl věnován otázkám vinic okolo Dijonu. Regentka píše, že pokud umístí svou hlídku blízko Dijonu, nijak tím nenaruší sklizeň vína a následné vinobraní. Je vidět, že pro Burgundsko se stalo víno velice podstatnou komoditou. Další nařízení se týká lesů v okolí, které patří vévodkyni. Obyvatelé hradu mohou lesy volně využívat, pokud to bude potřeba pro práci na hradě. Rovněž lidé zadrženi v hradu, mají být propuštěni. Zdejší probošt nemá žádnou pravomoc nad muži žijícími zde, stejně tak jako soudní vykonavatelé nebo jiný místní správci, kromě oněch čtyřech vybraných mužů.

---

¹⁵⁶ Garnier. Joseph. Chartes de Communes et d'affranchissements en Bourgogne. Rabutat. Dijon. 1867-1877. 2.7-10.

¹⁵⁷ *Qui de pugno vel palma percusserit, si inde clamor exierit, quinque solidos solvet si clamor non exierit, nichil.*

Rovněž listina udává, že kdokoli by si přál naleznout v hradu útočiště, pokud by se nejednalo o zloděje nebo vraha, tak ho zde nalezne. Obyvatelé hradu Saint-Jean mají být dále osvobozeni od placení většiny poplatků. Zmíněna byla také zvěř a skot, který se odchytával v místních lesích. Za každé zvíře se má zaplatit šest *denarios*, za ovci jen dvě. Oni čtyři vybraní muži mají disponovat pravomocí soudit zloděje, cizoložníky a vrahy v hradu a jeho okolí. Na závěr listiny vévodkyně znovu stvrzuje, že všechna tato ustanovená jsou platná, a budou platit i pro jejího nástupce. Zajímavé je, že kromě začátku se nikde dále nepíše nebo neodkazuje na manžela regentky, i přes to, že celá záležitost měla vzniknout na jeho popud, jak bylo uvedeno v začátku.

Vévodkyně věnovala pozornost nejen svým rytířům, poddaným, obyvatelům hradů, šlechticům nebo měšťanům. Také se musela vypořádat s působením některých rytířských řádů na území Burgundska. Konkrétně se jednalo o templářský řád, který působil v Beaune.¹⁵⁸ Vévodkyně v listině dává předákovi rytířů podílné právo na pec nebo kamna. Alix z Vergy na prosby bratra Anselma, mistra, pána hospitalitiérů z Beaune, darovala rytířům výše zmíněný nárok na pec se souhlasem její rady. Zmínka o radě je zde poprvé. Není mnoho informací, jak měla rada fungovat, nebo jak vypadala, popřípadě jakou měla moc nebo zda se nejedná o ony muže, které ve své závěti určil vévoda Odo. Není ale v podstatě vůbec zmiňována až na tento ojedinělý případ. Tudíž lze tvrdit, že měla s největší pravděpodobností spíše formální charakter bez větších pravomocí, neboť regentka se na ní vlastně nikdy neodvolává a vystupuje v písemnostech naprosto suverénně. Při bližším prozkoumání listiny se ukazuje, že rytíři měli získat právo na užívání pece, která se nacházela ve Villedieu, nedaleko Mont Cenis. Právo využívat pec pro své účely měli každé úterý pod podmínkou, že polovina příjmů z provozu pece v tomto dni půjde templářskému řádu a druhá polovina vévodkyni. Dle dalšího znění mají být ustanoveni dohlížitelé, kteří budou kontrolovat dodržování ustanovení, která z listiny vyplývají. Každé zdejší obydlí bylo pak povinno platit roční rentu, která představovala 20-40 litrů ovsa a dvanáct *denarios*. Je zde i svědečná řada, kde se například opět objevuje Jan, pán z Chateauneuf. Datace pramene je rok 1228.

---

¹⁵⁸ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.238-39. #1915.

Jako poslední jsem do tohoto okruhu zařadila dokument z října roku 1231.¹⁵⁹ Vykazuje podobné prvky jako předchozí listina obyvatelům hradu Saint-Jean - i zde regentka přiznává určitá práva místním obyvatelům, tentokrát města Echevronne. Tato oblast byla přímé věno, které Alix získala, když si brala burgundského vévodu. Alix se stejně jako v ostatních případech tituluje jako *ducissa Burgundie*. Vévodkyně s pověřením děkana ze Saint-Nazaire z Autunu provedla šetření o právech pánů z Vergy ve městě Echevronne. Kromě organizace místní komunity se zde například požadovalo, aby zdejší probošt ochraňoval blízké lesy, aby nebyly nijak zneužívány nebo využívány bez souhlasu městských představitelů. V listině je rovněž uvedeno, že pán z Vergy má právo využívat obyvatele města, například je může poslat na koni vyřizovat jisté jeho záležitosti. Kdo se stane proboštem ve Vergy, musí veřejně přísahat v kostele před muži z tohoto města a místními šlechtici a odpřísáhnout, že všechna výše uvedená ustanovení bude v dobré víře udržovat. Pokud probošt bude páchat škodu proti své přísaze, má být stíhán církevní spravedlností.

V době své regentské vlády dokázala Alix velice vhodně reagovat na politickou situaci a řešit vznikající problémy nebo spory. Nejdříve složila slib věrnosti francouzskému králi, tomuto tématu se věnuje hned několik listin. Vyrovnala se za pomoci jistých ústupků s rebelii dijonských správců a získala potřebné peníze na splnění manželova posledního přání. Často také v této době řešila majetkové spory mezi místními šlechtici a působila jako hlavní autorita v regionu. Z listiny vydané ohledně pece pro řád templářů zase vyplývá, že jí z udělených koncesí plynuly další peníze. Dokázala rovněž upravit organizaci místní správy a práv, což je vidět na rozdělení pravomocí v oblasti Chalon-sur-Saone nebo na listině vydané pro obyvatele hradu Saint-Jean. Na svých listinách vystupuje sebevědomě a suverénně, nepodřizuje svá rozhodnutí žádné radě nebo rádcům, můžeme pozorovat jen svědečné rady burgundských šlechticů. Dokázala se rychle zorientovat v záležitostech a potřebách vévodství, na které vhodně reagovala a dosáhla tak úspěšně svých cílů. Rovněž nesetřávala pouze v sídelním městě, ale také cestovala, ať již ke dvoru francouzského krále do Paříže nebo po burgundských oblastech.

---

¹⁵⁹ Garnier. Joseph. Chartes de Communes et d'affranchissements en Bourgogne. Rabutat. Dijon. 1867-1877. 2.127-29. # 325.

7. 2. 2. REGENTKA ALIX – DONACE CÍRKEVNÍM INSTITUCÍM V OČÍCH JEJÍCH DOKUMENTŮ

Značnou část pramenů, které po sobě ona pozoruhodná středověká žena zanechala, tvoří dokumenty týkající se církevního prostředí, řádů, klášterů a obecně institucí nespolečenského charakteru. Alix tak nejenom hrála jako regentka významnou úlohu v polickém životě burgundského vévodství, ale rovněž pamatovala na duchovní sféru života a podporovala církevní domy, jak to bylo ve středověkých dobách pro šlechtice a především šlechtičny typické. Časově lze donace nebo prameny tohoto typu nalézt napříč celým jejím životem, a ani v době regentství nebyly rozhodně vzácné. Nejvíce jich lze nalézt v počátečních letech její samostatné vlády nad Burgundskem, především z jednoho prostého důvodu – z důvodu smrti manžela. Ve středověku bylo velmi běžnou praxí za zemřelé činit donace významným církevním institucím.¹⁶⁰ K darům tohoto charakteru se pak často připojovala prosba o modlitbu za spásu duše. Nejinak tomu bylo i v případě vévody Oda III. Rovněž Alix jako burgundské vévodkyně a regentka a tudíž nejvyšší moc v regionu byla oprávněna stvrzovat a posvěcovat donace svých poddaných, především ostatních šlechticů a rytířů. Mnoho listin tak z tohoto důvodu tvoří její konfirmace cizích darů, které učinil šlechtic z prostoru burgundského vévodství. Dalo by se dokonce tvrdit, že pouhé konfirmace dokonce přesahují vlastní činnost vévodkyně v této sféře. Je také pravdou, že přinejmenším v počátcích své vlády, kdy se musela vypořádat s mnoha výdaji a řešit nepohodlnou finanční situaci, jednoduše nechtěla příliš financovat kostely a kláštery, zvláště když to dělali jiní. Časem a se zlepšením finanční situace a své pozice, se stala Alix mecenáškou církevních staveb, iniciovala přestavby kostelů a štědře obdarovávala burgundské kláštery.¹⁶¹ Ve všech případech, až na jeden specifický, se Alix vždy označuje jako *ducissa Burgundie*, bez jakékoli byt' letmé zmínky o svém synovi, v podstatě stejně jako tomu bylo v předchozích listinách. Její syn, budoucí vévoda Hugo IV., je na listinách zmiňován kromě výjimky z roku 1224 až po roce 1230, kdy Alix již nastolila trend předávání moci synovi. Rovněž lze z dochovaných pramenů snadno vystopovat okruhy zájmu samotné regentky – v popředí stojí především větší a významnější kláštery Saint-Seine, Lieu-Dieu a Citeaux.

---

¹⁶⁰ Bouchard. Constance Brittain. *Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy*, 980-1198. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009. S. 190.

¹⁶¹ Demarthe. Sylvain. *Alix de Vergy et l'architecture religieuse en Bourgogne dans la première moitié du XIIIe siècle*. In: *Bulletin du centre d'études médiévales d'Auxerre | BUCEMA* 19.2 | 2015 <https://cem.revues.org/14260> 22. 1. 2017

Hned v první listině bych ráda poukázala na již zmiňovaný trend „obchodu“ mezi šlechtou a kláštery, který měl podobu dar – protisluzba ve formě modlitby za spásu. Vévodkyně zde daruje peněžní rentu ze stánků na trhu v Nuits kanovníkům ze St. Denise ve Vergy. Samozřejmě za klid pro její duši, duši jejího muže a jejich následovníků.¹⁶² Vévodkyně přiznává jakousi „věčnou almužnu“, což byl velice častý a stálý obrat napříč středověkými listinami, za spásu duše. Každoročně mělo být placeno sto dijonských solidů z peněz z trhů v Nuits a musel je platit každý, kdo zrovna měl tržní právo v držení.

V další podobné listině z počátku jejího regentství vévodkyně odstupuje tentokrát opatství v Cîteaux svá práva, která měla v městě Corcelles.¹⁶³ Jisté dary a právní kroky učinil v tomto smyslu již vévoda Odo během svého života, Alix je zde potvrdila a dále rozšířila. Rovněž tento pramen nese všechny shodné znaky jako ostatní listiny týkající se podobného tématu - bývají kratšího charakteru, nicméně jsou psány dobrou latinou, mají veškeré formální náležitosti a na znamení důležitosti nebo vážnosti jsou téměř všechny opatřeny pečeti vévodkyně. Většina těchto pramenů je adresována veřejnosti, jedná se tedy o veřejný list, kde jsou použity výrazy typu *omnibus litteras istas videntibus notum facio*¹⁶⁴ – *dáváme na vědomí všem, kdo uvidí tento dopis* nebo kratší *omnibus notum facio*¹⁶⁵ – *dáváme na vědomí všem*.

Nejenom Alix udílela donace, i když ty vévodské bývaly zpravidla o mnoho štědrější, ale rovněž burgundská šlechta nezůstávala v tomto trendu pozadu. Můžeme nalézt a poukázat na mnoho listin, kde je vévodkyně jistým prostředníkem, posvěcovatelem a garantem takových darů. Například v listu z 5. prosince roku 1219 Alix oznamuje donaci učiněnou Ponsem z Grosbois pro klášter v Saint-Seine.¹⁶⁶ Kromě toho také garantuje almužnu pro převorství Svatého Maximina. Ona almužna měla mít podobu jisté dávky obilí, především ovsu. U listin signovaných Alix se s takovým obratem rovněž často setkáme, především ve formě peněžního obnosu, výnosu nebo také často v naturálním charakteru, jak dokládá listina z prosince 1219.

---

¹⁶² Duchesne. André. Preuves de l'Histoire de la Maison de Vergy. Cramoisy. Paris. 1625. S. 156.

¹⁶³ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.174. #1575.

¹⁶⁴ Ibid. 6 v. 4.177. #1586.

¹⁶⁵ Ibid. 6 v. 4.173-74. #1571.

¹⁶⁶ <https://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letter/1378.html> 10. 2. 2017

Ve vévodkyniných písemnostech lze nalézt typově listiny, které jsou vlastně jen potvrzením starších donací. U Alix jsem tento trend vysledovala především v potvrzování donací jejího manžela. Alix, jako nová regentka, vydala například potvrzení o donacích vévody Oda III. a dávala tak na vědomí, že s tím souhlasí a plně tuto věc podporuje. Ukázkou může být listina ze září roku 1219. Zde vévodkyně posvětila dary svého manžela učiněné pro klášter v Cîteaux.¹⁶⁷ Alix potvrzuje práva, která jim udělil vévoda v oblasti města Savouges. Rovněž se zavazuje, že na tyto statky ona ani nikdo jiný nepřivede templáře, hospitality nebo jiné církevní řády, které by mohly poškodit cisterciácké bratry, působící v oblasti.¹⁶⁸ Cisterciáci se v Burgundsku těšili značné přízni, proto se je vévoda a posléze i Alix snažili touto listinou chránit před konkurencí. Na konci dokumentu se připojuje, že vévodkyni mají připadnout některé naturální výnosy, které měly být placeny do konce jejího života, přesněji se jednalo o oves a produkty z místní vinice. I zde se uplatnil obchod něco za něco, vévodové nedávali privilegia nebo výsady jen tak, bez zpětné služby. Z listiny není patrné, zda vévoda Odo neudělil cisterciákům jen dary v oblasti města Savouges a vévodkyně ji dále nerozšířila o to, že na statecích se nebudou smět usazovat jiné řády a následně si za to nechala vyplatit ony naturální výnosy.

S donacemi je spojená i další listina z roku 1219.¹⁶⁹ Vévodkyně zde dává na vědomí a potvrzuje, že obdržela finanční částku 100 *libras* od mnichů z Longuay. Problematika je poněkud složitá. Onu peněžní částku získala za svá práva v oné lokalitě, která ale mniši nabyli od jistého šlechtice - Simona pána z Chateauvillain, z původního vévodčina léna v městě Dancevoir. Ona ani její následovníci nemají porušit nic z této úmluvy. Nicméně úplně na konci listiny stojí věta - *vévodkyně je připravena nést záruky nad zmiňovanými bratry z Longuay jen tak dlouho, dokud bude její syn Hugo v poručenství*.

Vedle konfirmací závazků nebo darů, které udělil její zesnulý manžel Odo, Alix často připojovala k těmto listinám další peněžní obnosy nebo jiné výnosy, především v době výročí manželovi smrti. Ve středověkých dobách to byla velmi frekventovaná praxe ve

---

¹⁶⁷ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.175. #1576.

¹⁶⁸ *Ita sane quod nec per me nec per alium in dictam possessionem Templarios vel Hospitales introductam, vel etiam aliam ecclesiam, unde fratres Cistercii possint molestari.*

¹⁶⁹ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.179-80. # 1598.

šlechtických rodinách. U Alix lze trend spatřit například na listině z roku 1220.¹⁷⁰ Zde vévodkyně potvrzuje, že její manžel blahé paměti vévoda burgundský kdysi daroval určitou roční peněžní rentu kapitule v Langres a sama k tomuto obnosu navíc přidala svůj vlastní dar na znamení oslavy výročí Odova zesnutí. Dar od vévodkyně měl dle znění dokumentu rovněž podobu ročně vyplácené renty. Často se donace udílely v určitý významný den, neboť symbolika byla velice důležitou pro středověkou společnost. Stejně tak roční renty se vyplácely každý rok ve stejný den - zde je konkrétně ustanovena Květná neděle.

Pokud vévodkyně sama dary neudílela, tak potvrzovala a posvěcovala donace svých šlechticů. Takových případů lze nalézt v Alixinych dokumentech mnoho. Velice často se jednalo o malé dary nebo malé pozemky, části lesů a podobně. Většinou takovéto projevy štědrosti plynuly cisterciákům do Citeaux, jako v případě listiny z roku 1221.¹⁷¹ V listu se píše, že tato donace byla učiněna přímo před zraky vévodkyně v její přítomnosti, tudíž osobně dohlédla na proběhlou transakci. Je zde zachycena i postava Alixina bratra Viléma z Vergy, který pravděpodobně mnoho času trávil v přítomnosti své sestry. Z konfirmačních donací můžeme snadno vyčíst některé informace o šlechticích z Alixina prostředí, jejich postavení nebo funkci na burgundském vévodském dvoře. V jiné dochované listině, ze srpna roku 1222, vévodkyně opět stvrzuje donaci, kterou učinil Petr z Palleau, její maršál, mnichům v Combertant.¹⁷² Šlechtic se vzdal některých svých pozemků a navíc se zavázal ke každoroční almužně zdejšími mnichům. V listině jsou uvedena i další jména, která jeho donaci musela schválit, jinak by neproběhla – na prvním místě maršálova žena Sára a jejich syn Hugo, dále dvě dcery Poncia a Estrange. Podobě další z poddaných burgundské vévodkyně Jindřich hrabě z Bar-le-Duc daroval v dubnu roku 1225 cisterciákům ze Citeaux desátek z mostu Haymeric, který sám obdržel z vévodských lén.¹⁷³ V dochovaných listinách Alix jsem našla i případ, kdy se darovalo právo na pastvu v určité oblasti. Jednalo se o rytíře Jindřicha ze Salives,¹⁷⁴ který přímo v její přítomnosti daroval opatovi a

---

¹⁷⁰ Plancher. Urbain. Histoire generale et particuliere de Bourgogne. Antoine de Fry. Dijon. 1739. 2.12.

¹⁷¹ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.189-90 #1650.

¹⁷² Ibid. 6 v. 4.202. #1719.

¹⁷³ <https://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letter/1396.html> 15. 2. 2017

¹⁷⁴ . Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.165. #1528.

mnichům z Fontenay právo využívat pro pasení ovcí lesy v oblasti Quartier. Stejně tak měli právo na píci pro prasata z tohoto lesa. Posvěcení vrchností se ukazuje pro středověkého šlechtice jako velice důležité, především v rovině donací církevním domům. Vévodkyně ratifikovala například i to, že Vilém z Mont-Saint-Jean schválil donaci pro převorství Notre-Dame v Semur-en-Auxois, kterou učinil již jeho otec.¹⁷⁵

Kromě klasických církevních donací se dochovaly také záznamy sporů, které vedli světští páni s představiteli církve a vévodkyně hrála v těchto rozbrojích roli prostředníka a především hlavní autoritu. Než ale přejdu k této kapitole, existují ještě tři velmi zajímavé listiny, které se týkají církevního prostředí, ale nejedná se o donace.

Nejstarší dokument je z prosince roku 1224 a vévodkyně je zde svědkem transakce mezi šlechticem a církevním domem. Muž prodal jisté pozemky jeptiškám z Lieu-Dieu.¹⁷⁶ V této listině se za celou dobu svého regentství vévodkyně poprvé a v podstatě naposled označila termínem *mater ducis Burgundie* – tedy *matka burgundského vévody*. Samotný Hugo zde ale nijak zmiňován není. Důvod pro užití této titulatury není příliš zjevný, existuje i jiná listina týkající se podobného tématu, datovaná jen o rok, ale tam se Alix již označuje klasicky *ducissa Burgundie*. Je pravděpodobné, že regentka mohla chtít upozornit na kontinuitu a návaznost svého syna, který jednou usedne na vévodský stolec a samostatně bude řídit Burgundsko. Co se týká samotného textu, jedná se o poměrně dlouhou listinu. Dlouhé písemnosti najdeme v jejích pramenech v menšinovém množství, převažují spíše textově kratší. Alix dává na vědomí, že jistý Martin, blíže nespecifikováno zda se jednalo o šlechtice nebo měšťana, přezdívaný „*Vlk z Chevre*“ – *Martinus dictus Le Lous de Chevre*, prodal konventu v Lieu-Dieu se souhlasem svých příbuzných pole, které se nachází nad mostem v Meulle. Pole odprodal za částku jednoho sta dijonských solidů (*solidis Divionensium monete*). V dokumentu se uvádí, že řečený Martin obdržel všechny peníze ihned a v přítomnosti vévodkyně.

V podobném duchu se nesl i dokument z prosince roku 1225.¹⁷⁷ Zde vévodkyně deklaruje, že rytíř¹⁷⁸ Guy z Villecomte, prodal mnichům ze Saint-Seine vše, co měl a vlastnil ve Frenois, Cuffio a Margelle ve statcích, půdě, lesích, polích, vodních tocích a lidech za

---

¹⁷⁵ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.166. #1530.

¹⁷⁶ Ibid. 6 v. 4.215. #1790.

¹⁷⁷ Ibid. 6 v. 4.220-21. #1819.

¹⁷⁸ miles

určitou částku. Rovněž se vzdal veškerých práv v této oblasti. Rytíř tak opět učinil se souhlasem své ženy Alžběty a sestry Gullelmy, jejichž souhlas se jeví jako podstatný pro proběhnutí obchodu.¹⁷⁹

Poslední pramen je ze srpna roku 1228.¹⁸⁰ Vévodkyně v krátkém listu zprošťuje opatství Saint-Seine veškerých dluhů, které dlužilo burgundským Židům. V nedlouhém textu nejsou téměř žádné bližší informace, které by přibližovaly danou situaci, její průběh, podmínky nebo způsob vyřešení. Není v listině upřesněno, za jakých podmínek se opatství dluhů zbavilo, zda je zaplatila vévodkyně, někdo jiný nebo nebyla splacena vůbec.

V této kapitole jsem se věnovala rozboru dochovaných donačních listin burgundské vévodkyně. Dary, hlavně za spásu duše, plynuly především do velkých klášterů a opatství. Církevním institucím je věnovala buď přímo vévodkyně, nebo burgundští šlechtici. Některé listiny jsou potvrzením starších donací, které udělil již Odo III. Alix pak často ke starším dokumentům připojovala nové dary a podporovala tak především cisterciácké řády, které měly v Burgundsku širokou základu. Také se stala přímým svědkem darů, které věnovali klášterům její poddaní. Na závěr jsem zmínila dvě zvláštní listiny, které neřešily zbožné dary, ale vévodkyně v nich byla prostředníkem v transakcích a obchodech, které proběhly mezi církví a světskými osobami. V posledním listu vévodkyně zprošťuje Saint-Seine dluhů, které mělo u burgundských Židů. Alix tak věnovala péči církevním institucím i v dobách svého regentství.

---

¹⁷⁹ *Laude et assensu Elisabeth, uxoris sue, et Gullelme, sororis sue*

¹⁸⁰ Petit. Ernest. *Histoire Generale des Ducs de Bourgogne*. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.237. #1905.

7. 2. 3. REGENTKA ALIX – SPORY SVĚTSKÉ MOCI A CÍRKEVNÍCH PŘEDSTAVITELŮ V JEJÍCH LISTINÁCH

Jako vévodkyně musela Alix z Vergy řešit a urovnávat různé spory nejen mezi svými šlechtici, ale také mezi představiteli šlechty a církevními institucemi. Z doby regentství se dochoval sedm takových listin, které ukazují podobné rozbroje. Rozpory nabývaly různého charakteru. Některé listiny jsou kratší jiné obsáhlejší, záleží především na míře konfliktu mezi oběma stranami. Většinou se jednalo o územní spory, ale dají se nalézt texty, kde předmětem sváru mezi šlechticem a klášterem jsou jisté statky nebo dokonce privilegia. Všechny tyto listiny mohou dobře ukázat, jak fungovala středověká společnost, jaké měla problémy a podobu rozepří, které lidé v té době museli řešit.

Vévodkyně během regentské vlády vydávala oznámení mající podobu dohody mezi dvěma stranami, které se nacházely ve sporu. Nejstarší taková listina je z dubna roku 1219.¹⁸¹ Jednalo se o urovnání vztahů mezi představiteli kláštera v Citeaux a Vilémem z Mont-Saint-Jean, burgundským šlechticem. Vilém se občas vyskytl i na jiných písemnostech Alix z Vergy, tudíž lze usuzovat, že musel občas pobývat v její přítomnosti. Předmětem roztržky se staly jisté háje a lesíky. Dle znění dokumentu musel Vilém přímo před vévodkyní přísahat, že jeho muži ve Vergy budou poslouchat nejen jeho rozkazy ale rovněž příkazy opata ze Citeaux.

V následující listině se vévodkyně spolupodílela na dohodě mezi mnichy z Longuay a vévodským rychtářem o nárok, který měl mít rychtář na seno z oblasti Aignay.¹⁸² Rychtář z Aignay měl právo si brát jistý obnos sena ze zdejších polí, která pravděpodobně patřila ke klášteru a uložit ho do svých sýpek. Odvolával se, že toto privilegium dostal již od zesnulého burgundského vévody. Regentka však toto popírá a říká, že minulý vévoda žádná podobná práva nikomu neudělil. Zdejší mniši nakonec byli zproštěni onoho odvodu sena rychtáři z Aignay.

Důležitým pramenem pro téma sporů mezi světskou a církevní autoritou je krátký dopis, který vévodkyně zaslala starostovi a proboštovi z Dijonu a proboštovi z Talantu.¹⁸³ Alix zde zprostředkovává rozepří právě mezi výše jmenovanými osobami – starostou a oběma

¹⁸¹ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.170. #1553.

¹⁸² Ibid. 6 v. 4.173-74. #1571.

¹⁸³ <https://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letter/1375.html> 25. 2. 2017

probošty na straně jedné a na druhé mnichy ze Saint-Seine. Dopis je datován v srpnu roku 1219. Jednalo se zde o pravomoci nad proboštovými muži z Dijonu, kteří měli být hnáni k odpovědnosti za své dluhy a opat ze Sain-Seine byl připraven je potrestat, aby uklidnil jejich věřitele. Více informací listina nesděljuje.

Spory muselo Saint-Seine řešit poměrně často. To dokazuje i veřejný list z 8.března roku 1220.¹⁸⁴ Vévodkyně v poněkud delší písemnosti oznamuje, že Vilém a Odo z Lamarche, kteří byli předvoláni ke dvoru kvůli jisté záležitosti s opatem ze Saint-Seine, se nedostavili ve stanovený den, ale až den poté. Alix zde píše, že oba bratři a mladí muži z Lamarche, přímo před ní vedli spor o délku léna, určitého pozemku. Problém ale spočíval v jiné věci. Oba šlechtici se měli dostavit k burgundskému vévodskému dvoru v určitý den, ale neučinili tak. Přijeli až den následující a ještě troufale tvrdili, že to je ten správný den, který se měli dostavit. Nicméně sama vévodkyně rázně je vyvedla z omylu – den, který přijeli, nebyl určený pro ně a jejich záležitosti.¹⁸⁵ V textu tohoto pramene můžeme vidět dokonalý příklad suverenity v jednání burgundské vévodkyně a regentky. Alix zde vystupuje jako mocná a nezpochybnitelná autorita, která nepromíjí troufalost vůči své osobě a svým rozhodnutím. Jak a jestli vůbec byl spor vyřešen, listina již neudává, pravděpodobně se ale vévodkyně již nadále záležitostmi obou mužů nezabývala.

V další listině dává vévodkyně na vědomí, že došlo ke shodě ve sporu mezi mnichy ze Cîteaux a Gerardem z Franxault.¹⁸⁶ Listina byla datována v městě Argilly v březnu roku 1220, kde Alix pobývala. Cisterciáci a Gerard vedli rozepří o část půdy, kterou držel onen šlechtic na hranicích teritoria Lanstrecy a jehož část byla přidělena tímto rytířem cisterciáckým bratrům. Spor se rovněž týkal desátka ze zmiňovaného území, který plynul rytíři. Předmětem sporu byla jak půda, tak i desátek. Vévodkyně nakonec rozhodla tak, že cisterciáci mají zaplatit jistou částku onomu rytíři a on jim přenechá půdu. S tímto musel souhlasit nejen rytíř, ale rovněž jeho syn a manželka, stejně tak jako ostatní přítomní.

S cisterciáky ze Cîteaux mělo spory více šlechticů, jak dobové prameny dokazují. V červenci 1221 vévodkyně pro změnu rozřešila spor mezi mnichy ze Cîteaux a pány

---

¹⁸⁴ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.180. #1604.

¹⁸⁵ *Sed dictum fuit a curia mea et recordatum quod dies ilia ad quam venerant non fuit eis assignata, sed dies precedens*

¹⁸⁶ <https://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letter/1387.html> 26. 2. 2017

z Corcelles.¹⁸⁷ Litina opatřená pečetí Alix z Vergy byla napsána v Corcelles. Vévodkyně tudíž po své doméně hodně cestovala, jak listiny ukazují. Spor se rozhořel mezi cisterciáky na jedné straně a pány z Corcelles, konkrétně dvěma bratry Guidem a Rainaldem. Předmětem sporu byl nedaleký les, poplatky a práva z něj vycházející. Vévodkyně na konci listiny ojedinele vzpomněla i na svého syna. Psala, že podobu míru, jak se ustanovil, bude pevně dodržovat i ona jako vévodkyně, její syn Hugo a dědicové.¹⁸⁸

Poslední dochovaná listina věnující se podobnému tématu je z roku 1224.¹⁸⁹ Tentokrát se týkala neshod mezi mnichy z Fontenay a pánem z Eschalot. Svár probíhal přímo v přítomnosti vévodkyně mezi opatem a konventem ve Fontenay na jedné straně a Arnulphem, rytířem z Eschalotu na straně druhé. Opět se jednalo o lesy, držbu půdy a pastvin na území Eschalotu a Poiseux. Opět zde vévodkyně dospěla ke smířlivému rozhodnutí pro obě strany, kdy některá práva přisoudila mnichům a jiná ponechala rytíři a stanovila se nová hranice obou území.

Spory mezi světskou mocí a církví musela Alix z Vergy rozsuzovat jako nevyšší autorita v burgundském prostoru. Předmětem sporů byly většinou pozemky, půda nebo určité výnosy. Alix většinou dospěla ke spravedlivému, ale smířlivému řešení přijatelnému pro obě strany. Jejím cílem nebylo poškodit ani jednu ze zúčastněných stran. Nicméně dokázala i razantně zakročit, především ve chvílích, když nebyly uposlechnuty její pokyny. To dokládá list, ve kterém se dva šlechtici dostavili ke dvoru ve špatný den, ale neuznali svoji chybu. Vévodkyně je zcela odbyla a dále se jejich věcí pravděpodobně odmítla zabývat blíže. Také v jednom případě vévodkyně odmítla nároky na jisté privilegium, které měl dostat vévodský rychtář již od předchozího vévody. Alix jeho tvrzení popřela s tím, že vévoda by takové privilegium nikomu neudělil. Vévodkyně si ve světle těchto dokumentů počínala velice rozvážně, ale autoritativně.

---

¹⁸⁷ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.193-94. #1665.

¹⁸⁸ *Hanc autem pacis compositionem per me factam, faciemus, ego dicta ducissa et filius meus Hugo, et heredes mei, hujusce firmiter observari*

¹⁸⁹ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.217. #1798.

7. 2. 4. ALIX VÉVODKYNĚ BURGUNDSKÁ A VZTAHY S HRABATY Z CHAMPAGNE

V době své přímé vlády nad Burgundskem udržovala Alix z Vergy rozsáhlou korespondenci s hraběnkou z Champagne. Některé dokumenty mají povahu osobní korespondence, jiné jsou spíše veřejné listy, které oznamují určitou věc. Alix udržovala se a zdejšími hrabaty přátelský vztah, dokonce politicky podporovala hraběnkou Blanku. Osobní dopisy mají vřelejší a delší charakter než strohá veřejná oznámení. Obě ženy měly něco společného, co Alix možná přimělo k tomuto „přátelství“ – obě se staly regentkami za své nedospělé syny. Blanka se poté, co ovdověla, musela dlouho potýkat se zpochybňováním své pozice ze strany příbuzných zesnulého manžela, ale díky podpoře a pomoci Alix si svou pozici dokázala dále udržet.

Alix udržovala kontakt s hraběcím dvorem v Champagne již od prvního roku regentské vlády. Z července 1218 se dochoval nejstarší dokument, veřejný list, který signovala vlastní rukou.¹⁹⁰ Vévodkyně zde potvrzuje, že chce držet mír s oblastí Champagne a bude pomáhat hraběnce a jejímu synovi Thibaultovi v probíhajícím konfliktu.¹⁹¹ Konfrontace se točila okolo nároku na oblast Champagne, kde proti pozici Blanky jako regentky za nedospělého synova stál Erard z Brienne, jeho žena Filipa z Champagne a také její sestra Alix, titulární kyperská královna.¹⁹² Burgundská vévodkyně se zavazovala pomoci Blance proti nim, jejich nárokům a spojencům. Alix se zde zapojila do politicko-mocenských sporů, kterých se rozhodně nezalekla. Ve spojení s Blankou a Thibaultem pak pokračovala po celou dobu svého regentství a následně i její syn Hugo. S podporou vévodkyně udržela Blanka svojí pozici hraběnkou z Champagne a po třech letech v roce 1221 Erard a Filipa definitivně vzdali svůj nárok na tuto oblast.¹⁹³ List z roku 1221 adresovaný hraběnce Blance pochází z prosince a sama burgundská vévodkyně v něm dává na vědomí, že potvrdila a

---

¹⁹⁰ Duchesne. André. *Histoire généalogique de la maison de Verger*. Cramoisy. Paris. 1625. S. 155.

Evergates. Theodore. *The Cartulary of Countess Blanche of Champagne*. University of Toronto Press. 2010. S. 169.

¹⁹¹ *Ego A[lix] ducissa Burgundie. Notum facio tam presentibus quam futuris quod ego promisi & tactis sacrosanctis Evangeliiis propria manu firmavi me fore in pace cum domina Blancha comitissa Trecensi[s] palatina, & cum Theobaldo filio ejusdem comitisse Campaniae, & me eosdem adjuturam bona fide & bono animo*

¹⁹² *contra Erardum de Brena, & uxorem ejus Philippam & contra reginam Cypri filiam Henrici quondam comitis Campaniae & eorum heredes & coadjutores ipsorum*

¹⁹³ Layettes du Tresor des Chartes. Ed A. Teulet. Henry Plon. Paris. 1863. 1.534. #1486.

posvětila svou mocí dopis, který obdržela od Erarda a Filipy, kde se vzdávají mocenských nároků na Champagne.¹⁹⁴ Existuje ještě jedna listina z 10. dubna roku 1222, kde vévodkyně potvrzuje na jejich vlastní žádost skutečnost, že se Erard s Filipou vzdali nároků na Champagne.¹⁹⁵ Vévodkyně dává všem na vědomí, že v její přítomnosti v Molesme se Erard z Brienne a Filipa z vlastní vůle vzdali nároku na zmiňovanou oblast, která nyní po právu připadne Blance Navarrské a jejímu synovi Thibaultovi.

Se stejným datem 10. dubna roku 1222 se dochoval velmi dlouhý veřejný list.¹⁹⁶ Stále se v něm řeší téma mocenský sporů o oblast Champagne. Ve zkratce zde vévodkyně dosvědčuje, že její věrný Erard z Chacenay přísahal její věrné Blance a Thibaultovi, že bude hraběnce pomáhat především proti kyperské královně, která stála v opozici. Erarda z Chacenay označuje vévodkyně slovy *vir nobilis amicus et fidelis noster – šlechtice, našeho přítele a věrného*. Onen muž údajně dle textu přísahal na své relikvie, že pomůže její nejdražší a nejvěrnější hraběnce Blance doslovně *contra omnem creaturam*, tedy *proti všem bytostem* ale především proti kyperské královně a jejím dědicům. Rovněž je uvedeno že i proti jejímu manželovi, ovšem pokud by se královna někdy vdala. Toto spojení se ještě v textu třikrát opakuje - že onen šlechtic má bránit hraběnku před kyperskou královnou a jejím mužem, ovšem pokud by nějakého muže měla. Nelze si nevšimnout mírně urážlivého tónu obsahu - lze to vnímat i jako jisté narážky nebo posměšky na postavu kyperské královny.

Některé dokumenty týkající se oblasti Champagne a zdejší hraběnky mají rozsáhlý mocensko-politický charakter, řeší otázku spojenectví, ale existují také prameny, ve kterých dominuje jiné téma než politický konflikt. Například ve veřejném listu z 31. května roku 1219 vévodkyně oznamuje, že hraběnka z Champagne udělila ochranný glejt jistému muži na přímou žádost samotné Alix z Vergy.¹⁹⁷ V listu stojí, že Alix dává na vědomí, že Blanka Navarrská na její žádost a urgování (*ad preces et instantiam nostram*) vydala ochranný glejt

---

¹⁹⁴ *Alaydis ducissa Burgunidae notas facit et confirmat litteras tam Erardi de Brena, quam Philippa uxoris ejus, mense novembri, in vigilia B. Martini datas, pro quittance comitatum Campaniae et Briae comitissae Trecensi et ejus filio ab eis facta. – “Ego igitur in horum omnium testimonium, ad petitionem [dictorum Erardi et Philippe] presentem paginam sigilli mei impressione roboratam supradictis B. comitisse et Th. nato ejus tradidi, approbans eadem, et, quantum ad me pertinet, confirmans. Actum anno gratie millesimo ducentesimo vicesimo primo, mense decembri.”*

¹⁹⁵ Evergates. Theodore. The Cartulary of Countess Blanche of Champagne. University of Toronto Press. 2010. S. 301-302.

¹⁹⁶ Ibid. S. 299-300.

¹⁹⁷ Ibid. S. 109.

jako imunitu před zatčením pro lyonského občana jménem Pons z Chaponnay, který se měl stát součástí jejího ozbrojeného doprovodu. Platnost měla trvat až do následujícího svátku Svaté Marie Magdaleny. Dále bylo připojeno, že pokud hraběnka utrhne nějaké škody, tak se to vévodkyně pokusí nahradit.

Z června roku 1219 se dochoval soukromý dopis adresovaný přímo Blance Navarrské.¹⁹⁸ Zjevně s lyonským obyvatelem Poncem nastaly brzy problémy. Tento muž se objevuje rovněž v textu několika následujících dopisů. Vévodkyně zde informovala hraběnku o výsledku jejího sporu s Poncem z Chaponnay a na koci dopisu žádá, aby mu udělila opět bezpečný průchod. Dopis je značně rozsáhlý. Začíná *Alaydis ducissa Burgundie karissimis et fidelibus suis Blanche comitisse Trecensis palatine et Th(eobaldo) ejus filio, salutem – Alix, vévodkyně burgundská zdraví svou drahou věrnou Blanku, hraběnku z Troyes a jejího syna Thibaulta*. Dále píše, že spory, které narostly mezi ní na jedné straně a oním mužem z Lyonu na straně druhé byly vyřešeny následující cestou. Ponce byl vazalem a věrným vévodkyně a pokud zůstane věrným i nadále, tak ona nezatkne nikoho z jeho rodiny, manželku, ani syny nebo dcery. Pokud je zatkně někdo jiný, má Alix plné právo je osvobodit. Rovněž mu nadále ponechává statky, které získal za předpokladu, že se bude řídit místními zvyklostmi. Jaké spory mezi oběma aktéry vyvstaly, není z textu jasné. Z jiných dopisů ale vyplývá, že Alix si půjčila od tohoto muže peníze, takže zde mohl být počátek sváru.

Ze stejného období, června roku 1219 pochází i další tentokrát krátký a stručný dopis hraběnce Blance.¹⁹⁹ Kvůli nepřesné dataci není jisté, který z dopisů je straší a který mladší. Vévodkyně zde žádá hraběnku a jejího syna, aby se zaručili za její dluh, který má u Ponce z Chaponnay. Vévodkyně požaduje, aby se stali jistou zástavou a dlužníky tohoto muže na částku *quingentis libris pruvinensis*, tedy na 500 liber, které měly být splatné v čas přicházejících trhů kolem svatého Jana v Troyes. Na konci dopisu píše Blance, že ji za tyto služby a pomoc odškodní a že může kdykoliv poté požádat o stejnou službu také ji. Vévodkyně, jak jsem zmiňovala, musela na začátku své vlády uhradit mnoho nákladů, ať již byly spojené s přáním manžela vyslat do Svaté země 100 plně vyzbrojených mužů, nebo jinými výdaji. Část peněz získala zvýšením daní například Dijonu, což vedlo ke konfliktu,

---

¹⁹⁸ Evergates. Theodore. *The Cartulary of Countess Blanche of Champagne*. University of Toronto Press. 2010. S. 107-108.

¹⁹⁹ *Ibid.* S. 110.

část si musela půjčit. Počáteční krizi ale Alix dokázala zdatně překonat a následně se dluhů rychle zbavila.

Ze stejného měsíce a roku, tedy června 1218 se dochoval další dopis adresovaný *drahé hraběnce Blance*.²⁰⁰ V podstatě se obsah věnuje stejnému tématu. Zde vévodkyně sděluje, že jak ji žádala v předešlém dopise, učinila z hraběnky jejího syna ručitele jejího dluhu u Ponce. Je zde ale jiná částka - 100 zlatých marek. Rovněž bylo zaznamenáno, kdy se dlužná částka má splácet - po čtvrtinách vždy v čas trhů v Bar-sur-Aube.

V následujícím veřejném listě vévodkyně oznamuje veřejnosti, že dala ochranu již známému muži Poncovi z Chaponnay, aby byl eskortován jejími lidmi do Champagne a zpět.²⁰¹ Datace listu je 2. prosinec roku 1219. Vévodkyně dává na vědomí, že přijala pod svou ochranu tohoto muže, obyvatele Lyonu a Chalonu. Pokud se bude nacházet tento muž v Chalon-sur-Saone, tak mu vévodkyně poskytne muže a ochranu po cestě na území hraběnky z Champagne, kterou zde jako vždy označuje slovy *milovaná a věrná*. Alix poskytla rovněž ochranu na zpáteční cestu. O účelu oné cesty nebo dalších bližších informacích se zde nehovoří. V krátké zprávě nejsou žádné detailnější věty, ze kterých by šlo vyvodit bližší závěry. Pravděpodobně se stále jednalo o události spojené s tím, že si vévodkyně musela u tohoto muže půjčit peníze a hraběnka Blanka se stala ručitelem.

Z druhého prosince 1219 se dochoval také dopis adresovaný Blance z Champagne, který úzce souvisí s předchozím veřejným listem.²⁰² Vévodkyně v soukromém dopise informuje Blanku, že udělila bezpečný průchod a doprovod Poncovi z Chaponnay, a žádá jí, aby udělala to samé, a slibuje, že nahradí veškeré škody, které by snad byly napáchány. Alix opět označuje Blanku jako *karrissime et fideli sue*,²⁰³ posílá jí pozdravy a mnoho lásky (*salutem et amoris plenitudinem*). V závěru žádá, aby Blanka také vystavila pro Ponce z Lyonu listinu s právem volného průchodu, takový, jaký má již od ní.

Velmi zajímavý je veřejný list, který zaslala vévodkyně Blance Navarrské v dubnu roku 1222.²⁰⁴ Lze vidět, kolika záležitostí musela vévodkyně věnovat pozornost. Alix přebírá

---

²⁰⁰ Evergates. Theodore. The Cartulary of Countess Blanche of Champagne. University of Toronto Press. 2010. S. 111.

²⁰¹ Ibid. S. 109-10.

²⁰² Ibid. S. 108-109.

²⁰³ *Nejdražší a věrnou*

²⁰⁴ Evergates. Theodore. The Cartulary of Countess Blanche of Champagne. University of Toronto Press. 2010. S. 110. 106.

zodpovědnost za veškeré škody, které by vznikly po propuštění jednoho z jejích mužů, který byl zatčen za plení a loupeže lidmi Blanky Navarrské. Vévodkyně dává veřejnosti tímto listem na vědomí, že hraběnka označována opět jako *nejdražší přítelkyně*, na její žádost propustila muže jménem Evrard. Tento muž byl dle listiny *militem marescali mei* – tedy *rytířem jejího maršála*. Hraběnka měla rytíře dlouhou dobu držet v Bar-sur-Aube, protože se údajně účastnil plení, které se spáchalo na měšťanech a Petrovi z Cahors. Alix za propuštění slibuje, že pokud tento muž způsobí nějakou další škodu Blance, vévodovi Thibaultovi nebo jeho mužům a obchodníkům v budoucnosti, tak se bude za škody zodpovídat.

Dluhy, které musela burgundská vévodkyně během své počáteční vlády udělat, aby vytvořila dostatečný kapitál na zajištění své pozice a splnění slibů, řeší veřejný list z dubna 1222. V ní vévodkyně zaznamenává svůj dluh pěti set stříbrných marek (*marchis*), které si půjčila od obchodníků ze Siene.²⁰⁵ Rovněž jmenovala Thibaulta hraběte z Champagne jako ručitele. V listině jsou vyjmenované i přímo osoby, od kterých si finanční obnos půjčila – v přední řadě Costabraca Jordan, Guido Jacob, Ospinello Cavalque, Bonacontre Roger, Plamer Bienasme, Guolino Gentili a další obchodníci a obyvatelé Siene. Zároveň slibuje a ujišťuje hraběte, že svůj dluh uhradí a i případné další vzniklé škody.

Poslední je listina z července roku 1227 a je suverénně nejdelší písemností z tohoto okruhu. Příjemcem se stal Thibault, hrabě z Champagne a veřejnost. Listina má podobu dohody mezi burgundskou vévodkyní, jejím synem Hugem a Thibaultem, kterému slibují pomoc a podporu v kampani proti hraběti z Nevers. Hugo na znamení podpory Thibaulta se neměl v budoucnu oženit s žádnou dívkou ze zneprátelených rodů, leda že by s tím hrabě souhlasil a nevadilo by mu to. Nakonec se oženil s Jolandou z Dreux. Hugo zde vystupuje spolu s matkou, ale nedisponoval s té době ještě vlastní pečeti ani v podstatě žádnými politickými právy. V listině je vedle Alix zmíněn i její syn jako vévoda, jednalo se zde především o otázce jeho sňatku – *Ego Alaidis, ducissa Burgundie, et ego filius ejus, dux Burgundie*. Oba oznamují, že přislíbili pomoc Thibaultovi z Champagne proti hraběti z Nevers a objevuje se zde již jednou použité označení *creaturam*, rovněž proti všem jiným bytostem, vyjma krále a královny Francie a nepočítaje šlechtice a poddané vévodkyně. Tato dohoda měla trvat,

---

²⁰⁵ Evergates. Theodore. The Cartulary of Countess Blanche of Champagne. University of Toronto Press. 2010. S. 107.

dokud její syn Hugo neosáhne jednadvaceti let²⁰⁶ – věku, který Alix považovala za dostatečně vyzrálý, aby se stáhla z politického života a svému synovi dala plnou moc nad burgundským vévodstvím. Tohoto věku dosáhl až v roce 1234, v této době mu bylo zhruba 14 let. Poté má záležet na Hugovi, zda tuto smlouvu obnoví či nikoliv. Hugo v listině slíbil a prostřednictvím své matky, že se neožení s žádnou dcerou, sestrou ani neteří společných nepřátel – v textu je přímo jmenován hrabě Robert, dále hrabě z Bretaně, z la Marche, z Boulogne. Dále se Hugo nemá oženit s žádnou dcerou Roberta z Courtenay, Enguerranda z Coucy nebo Guye z Chatillonu. Pro trvání této dohody dali Alix a Hugovi závazek podpory v první řadě Vilém z Vergy, poté Anseric z Montreal, Clarembald z Chapes a Petr, burgundský maršál. Arcibiskup z Lyonu a biskup z Langres měli mít dle listiny moc exkomunikace nebo interdiktu, pokud někdo dohodu poruší. Alix nechala na konec přivěsit svou pečeť. Její syn pečeti ještě nedisponoval, jak je přímo napsáno v textu.

Prameny v této kapitole ukazují, že Alix pomáhala hraběnce Blance a jejímu synovi udržet vládu nad oblastí Champagne poté, co byla jejich pozice zpochybňována příbuznými zesnulého manžela. Alix velice napomohla k prosazení Blanky jako právoplatné hraběnký a regentky a nezalekla se ani kyperské královny, která stála v konfliktu na opačné straně. Alix pomáhala ženě, která byla ve stejné situaci jako ona, musela vládnout za nedospělého syna. Mezi oběma šlechticemi se vytvořilo přátelské pouto, což dokládá to, jak Alix označovala Blanku na svých dopisech. Burgundská vévodkyně ale také dokázala obratně využívat vděčnosti hraběnký z Champagne za poskytnutou pomoc – v několika listinách se ona i její syn stali ručiteli za její dluhy, poté co vévodkyně potřebovala hotovost a musela si půjčit u obchodníků nebo jednotlivých osob. Jeden list se týká věznění jejího poddaného, který způsobil škodu Blance Navarrské, a kterého Alx požaduje propustit. Nejdelší listina tohoto okruhu řeší opět politické téma. Alix slibuje pomoc hraběnce a jejímu synovi proti hraběti z Nevers a jeho spojencům. Na znamení podpory se její syn Hugo neměl oženit s žádnou dívkou ze znepřátelených rodů. Alix dokázala úspěšně řešit mocenské problémy a spory, i přes svou počáteční svízelnou finanční situaci. Vystupuje zde opět jako suverén a nezávislá vládkyně, která se dobře orientuje v problémech a nastalé situaci, dokáže na dění okolo sebe vhodně reagovat a vést tak velice úspěšnou politiku, stejně jako po celou dobu svého regentství.

---

²⁰⁶ *Hugo dux, filius meus, compleverit vigesimum unum annum*

7. 3. ALIX – MATKA BURGUNDSKÉHO VÉVODY

Alix si podržela regentskou vládu nad burgundským vévodstvím velice dlouhou dobu. Z listin a korespondence je patrné, že přímé moci se začala vzdávat a předávat jí synovi až na přelomu let 1233/1234, což lze doložit na její titulatuře, která v těchto přechodných letech značně kolísala mezi označením *ducissa Burgundie* a *mater ducis Burgundie*.²⁰⁷ Alix si počínala velice chytře, je pravděpodobné, že svého syna zasvěcovala do politických záležitostí a postupně ho více a více vtahovala do dějů v burgundském vévodství. Všech práv se ale ve prospěch Huga vzdala až po roce 1234. Po roce 1234 se již ve všech svých dokumentech a dopisech téměř striktně označuje jen jako *mater ducis Burgundie*. Neznamená to, že by se ale stáhla úplně z veřejného nebo politického života. Samozřejmě, že majoritně se věnovala donačním nebo církevním záležitostem, ale stále působila v burgundském prostoru jako nezanedbatelná autorita a prostředník při jednáních s kláštery. Jako štedrá donátorka podporovala především klášter Lieu-Dieu. Proto toto místo měla Alix v pozdějším věku slabost, neboť se nacházelo v blízkosti Vergy, její domoviny. Zachovalo se značné množství kratších i delších listin, ale zdaleka ne tolik, jako z doby regentství. Samotná obsahová naléhavost nebo důležitost listin vydaných po roce 1234 není zdaleka tak vysoká. Geograficky se zaměřovala především na oblast jejího rodného Vergy.

S největší pravděpodobností se nedochovala celá agenda, protože existuje několik časových období, která nejsou vyplněna téměř žádnými nebo vůbec žádnými prameny. Z přechodné doby zachovalo několik listin, které řeší různá témata. První je z roku 1233 a Alix se v ní označuje jako *matka burgundského vévody*.²⁰⁸ Vévodkyně dává na vědomí koncesi mnichů ze Saint-Seine pro jejího kaplana Arnulpha z Lantenay. Jednalo se o dávku obilí, kterou měl kaplan dostávat doživotně.²⁰⁹

V listině z června následujícího roku 1234, se ale opět označuje jen jako *burgundská vévodkyně* a svého syna zde nijak nepřipomíná.²¹⁰ Alix neudílí žádnou donaci, ale dosvědčuje, že muž jménem Milo z Vergy, v její přítomnosti prohlásil, že nemá žádný nárok

---

²⁰⁷ *Burgundská vévodkyně a matka burgundského vévody*

²⁰⁸ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.272. #2109.

²⁰⁹ *Presentibus litteris sigillum meum feci apponi*

²¹⁰ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.276-77. #2136.

na dědictví po Jindřichovi, proboštu z Saint-Seine a pokud nějaký nárok kdy měl, tak se ho vzdal. Na žádost Mila vévodkyně zaslala opatovi ze Sain-Seine tuto listinu opatřenou její pečeti na znamení urovnání celé záležitosti.

Ze září roku 1234 pochází listina,²¹¹ ve které vévodkyně uděluje donaci na pec jeptiškám z Lieu-Dieu se souhlasem vévody, jejího syna.²¹² Pro spásu své duše a duše ostatních uděluje věčnou almužnu cisterciákům z kostela Svaté Marie v Lieu-Dieu poblíž Vergy. Kromě zdejší pece, rovněž získali právo užívat nedaleké lesy, aby měli čím v oné peci topit. Darem získali ještě nedaleké louky, které patřily vévodkyni.

V listině z října stejného roku se Alix již naposled označuje pouze jako *burgundská vévodkyně* bez označení *matka burgundského vévody*.²¹³ Její syn Hugo není v listině jakkoliv zmíněn. Text má formu donace pro jeptišky z jejího oblíbeného kláštera v Lieu-Dieu. Alix osvědčuje, že jistý muž, jménem Guy Chabuz se souhlasem svých dvou bratrů Alberta a Waltera daroval každoroční nárok na určitý objem vína. Dále se k donaci připojila i obchodní transakce, kde Guy prodal jeptiškám část orné půdy.

V písemnostech Alix z Vergy následuje čtyřletý skok, neboť další listina je až z července 1238. Není znám důvod této odmlky, lze uvažovat nad zničením dokumentů nebo jinými možnostmi, ani jedno z tvrzení se ale nedá nijak podložit. V této delší listině dává vévodkyně na vědomí dohodu mezi opatstvím Sain-Seine a rodinou z Turcey.²¹⁴ Alix se tituluje *mater ducis Burgundie*, ale dále se na svého syna nijak neodvolává ani na jeho autoritu jako burgundského vévody. Vévodkyně zde popisuje spor mezi jejími poddanými Petrem a jeho ženou Marií na jedné straně a opatem a konventem v Saint-Seine na straně druhé. Jednalo se o půdu v oblasti Turcey, která patřila Hugovi z Turcey, bývalému děkanovi ze Saint-Seine. Jsou zde i svědci - Arnulph z Lantenay, kaplan vévodkyně, dále kaplan Jakub, Guy, rytíř z Maulain a Addo Masquelin, měšťan z Dijonu. Vévodkyně posoudila celou při a na základě práv a výpovědí rozhodla, že manželé Petr a Marie nemají žádná legální práva nad majetky, o které se přou s klášteřem. Všechno, co bylo předmětem

---

²¹¹ Plancher. Urbain. Histoire generale et particuliere de Bourgogne. Antoine de Fry. Dijon. 1739. 2.25.

²¹² *Ego Alaidis Ducissa mater Ducis Burgundise notum facio omnibus presentibus & futuris quo ego laude & assensu Hugonis carissimi filii mei Ducis Burgundiae*

²¹³ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.280. #2153.

²¹⁴ Ibid. 6 v. 4.305. #2295.

sváru, tak má v míru a pokoji přejít na klášter. Zde sice již Alix z Vergy nezastávala post regentky, stále ale byla schopná řešit a urovnávat různé spory, které vznikaly.

Následující dochovaná listina je až z dubna roku 1240.²¹⁵ Vévodkyně stvrzuje donaci jeptiškám v Lieu-Dieu, kterou učinil muž jménem Aimon Teffu, její rytíř (*miles meus*). Stalo se tak v přítomnosti a se souhlasem jeho ženy Marie a dvou synů Viléma, kanovníka ve Vergy, a Jana. Donace byla provedena za spásu jejich duše, jak se ve středověku běžně dělalo. Jeptišky obdržely určitý výnos z obilí. Z května 1242 se rovněž dochovala podobná klasická donace, kterou Alix posvětila jeptiškám a kostelu svaté Marie z jejího velice oblíbeného církevního domu Lieu-Dieu.²¹⁶ Daroval ji Hugo, rytíř v jejích službách přímo v přítomnosti vévodkyně. Rytíř tak učinil za spásu své duše a duší svých blízkých. Z října roku 1248 se dochovala listina, která ukazuje donaci, kterou provedla sama Alix pro jeptišky z Lieu-Dieu.²¹⁷ Vévodkyně zde daruje jeptiškám za spásu své duše a duší svých dědiců les, který nese název Monteimont a také sýpku.

Ve veřejném listě z roku 1241 dává Alix, jako *matka burgundského vévody* na vědomí, že ve své závěti odkázala svůj mlýn, který držela v Nuits a který zde znovu nechala vystavět, opatství Lieu-Dieu poblíž Vergy. Zde je jistý problém s datací, neboť jednou je uveden rok 1241²¹⁸ a podruhé 1216²¹⁹. Je možné, že Alix svou závět sepsala již v roce 1216, ale až ve čtyřicátých letech se rozhodla zveřejnit tu část, kde se jedná o donaci klášteru. Pravděpodobněji se ale jeví verze, že se jedná o chybu jednoho z editorů.

V dubnu roku 1243 potvrdila Alix z pozice *mater Hugonis ducis Burgundie*, tedy *matka Huga, burgundského vévody*, obchod, který proběhl v její přítomnosti mezi Guyem nazývaným Morestaz a klášterem Lieu-Dieu.²²⁰ Guy uzavřel obchod především se souhlasem své ženy a svých třech bratrů Thibaulta, Perreta a Bertera. Guy prodal klášteru část vinic, které ležely na území Niuts, mezi vinicemi Danguierre na jedné straně a vinicemi Valo na straně druhé. Guy obdržel od kláštera značnou sumu peněz.

---

²¹⁵ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.324 #2392.

²¹⁶ Ibid. 6v. 4.331. #2433.

²¹⁷ Ibid. 6 v. 4.373-74. #2626.

²¹⁸ <https://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letter/1433.html> 7.3. 2017

²¹⁹ Duchesne. André. Preuves de l'Histoire de la Maison de Vergy. Cramoisy. Paris. 1625. S. 154-155.

²²⁰ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.336-37. #2461.

O rok později, v listopadu 1244 vydala Alix z Vergy další listinu. Vévodkyně v ní popisovala donaci pro mnichy ze Cîteaux, kterou učinil ještě její otec a která byla pozměněna a upravena jejím bratrem Vilémem.²²¹ Vilém musel v této době již být po smrti, neboť ji o vydání listu požádali vykonavatelé jeho poslední vůle, aby podala důkaz o tomto projevu štědrosti. Alixin otec Hugo, pán z Vergy, daroval zmiňovanému cisterciáckému opatství roční peněžitou rentu z Rouvres a později Vilém přidal další finanční obnosy. Po smrti otce Vilém se souhlasem své matky, pravděpodobně omylem, vyměnil řečenou platbu plynoucí z Rouvres s Odem, vévodou burgundským a Alixiným manželem, za část pozemků v místě zvaném Brianny. Celá záležitost se tak zkomplikovala, proto vykonavatelé závěti požadovali vyjádření vévodkyně.

Z dubna roku 1246 se dochovala listina popisující transakci, kterou dosvědčila Alix, mezi jeptiškami z Lieu-Dieu a jistým rytířem a jeho ženou.²²² Alix jako *matka burgundského vévody* dávala na vědomí, že Aymon z Magny, rytíř, a jeho žena Adelina prodali konventu v Lieu-Dieu poblíž Vergy část vinic, které ležely v blízkosti Magny. Jednalo se specificky o vinici, která ležela mezi vinicemi klášterními a paní Mahot z Cussigne. V přítomnosti vévodkyně prodal rytíř a jeho žena vinici za 25 dijonských liber, které obdrželi v hotovosti. Tuto transakci se zavázali dodržovat i synové rytíře – Guy, Renald, Liesbald a Petr.

Velmi zajímavá je listina z dubna roku 1247.²²³ Jednak se v ní Alix výjimečně označuje jako *burgundská vévodkyně* ne *matka burgundského vévody*. Je to pravděpodobně dáno specifičností dokumentu. Alix podává zprávu nebo svědectví, že viděla listinu, ve které Hugo z Couches učinil donaci opatství v Cîteaux v roce 1205 a celou v plném znění ji cituje. Hugo daroval za spásu své duše a duší svých příbuzných a především synů Guye, Huga, Waltera a Simona klášteru práva na les, který držel. Listinu z roku 1206 neposvětil tehdy burgundský vévoda ani žádná jiná autorita, pouze Hugo z Couches k ní dal přivěsit svou pečeť. Až v roce 1247 o mnoho let později, ji ratifikovala i Alix a nechala opatřit vlastní vévodskou pečeť.

Z února roku 1247 pochází listina, ve které Alix z Vergy zaznamenává dohodu nebo vyrovnání, které zprostředkovávala mezi abatyší z Lieu-Dieu a Milem z Dijonu o vinici

---

²²¹ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.346. #2500.

²²² Ibid. 6 v. 4.352-53. #2535.

²²³ <https://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/letter/1427.html> 7.3. 2017

nebo vinohrad.²²⁴ Alix se zde označuje jako *mater ducis burgundie*. Rozepře probíhala mezi Milem z Dijonu a jeho synovcem Dominikem na jedné straně a na druhé klášterem. Jednalo se o viniční oblast v Nuits, konkrétně Crochamps, která se dle textu nacházela poblíž domu s malomocnými ze zmiňovaného města, mezi dvěma vinicemi Tomáše Chorphetta. Tuto vinici odkázala Johana, sestra Mila z Dijonu a manželka Roberta, pekaře vévodkyně, ve své poslední vůli abatyši a řečenému konventu. Zjevně rodině se rozhodnutí ženy příliš nepozdávalo a nehodlali se s ním smířit. V přítomnosti obou stran pak vévodkyně rozhodla následovně. Milo a jeho synovec se museli vzdát nároků na onu vinici, ale klášter byl nucen vyplatit jistou peněžní částku za odstoupení této vinice.

Různé spory mezi církví a světskou šlechtou probíhaly neustále. Vévodkyně byla činná i ve vysokém věku, jak dokládá listina ze srpna roku 1250. Alix oznamuje dohodu mezi jeptiškami z Lieu-Dieu a jejím poddaným z Enchevannes.²²⁵ Zde se označuje *Nos Alaydis ducissa, mater ducis Burgundie*. Spolu s Mercatorem, děkanem vévodské kaple v Dijonu dává na vědomí, že existoval spor mezi abatyši a cisterciáckým konventem v Thar na jedné straně a na straně druhé Dominikem a Štěpánem, syny zesnulého Bonarda z Enchevannes, kteří jsou oba kleriky.²²⁶ Spor se rozhořel o domy v Dijonu na ulici Božích domů. Dominik a Štěpán tvrdili, že tyto majetky jsou součástí jejich dědického práva. Na druhou stranu abatyše oponovala, že domy se staly částí donace, kterou jim udělil jistý Walter poté, co statky od zmiňovaného Bonarda koupil, dokonce se souhlasem jeho ženy Aiglote. Vévodkyně rozhodla, že se oba muži musí vzdát svých práv ve prospěch abatyše a konventu, zároveň museli přísahat, že budou rozhodnutí respektovat. Stejně jako v předchozím případě musel klášter z rozhodnutí vévodkyně vyplatit peněžní částku oněm bratrům jako odškodné. Částka se celá vyplatila přímo před zraky vévodkyně.

Z roku 1249 pochází text, ve kterém vévodkyně potvrzuje další donaci pro jeptišky z Lieu-Dieu.²²⁷ Odo z Chaux, rytíř, v její přítomnosti daroval Bohu, Sváté Marii v Lieu-Dieu a zdejším jeptiškám almužnu za spásu své duše a svých potomků, konkrétně dvanáct akrů půdy v oblasti Chaux. Jeptišky zde mohly volně využívat pastviny pro zvířata nebo vodní

---

²²⁴ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.365-66. #2594.

²²⁵ Ibid. 6 v. 4.384-85. #2673.

²²⁶ ...et Dominicum ac Stephanum, filios defuncti Bonardi deEschevannis, clericos,...

²²⁷ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.382-83. #2662.

zdroje. V listině je doplněno, že donace byla učiněna v první řadě se souhlasem Odovy manželky Margaret a jejich synů Simona, Petra a Štěpána. Vévodkyně na žádost Oda a jeho rodiny předala tento list opatřený svou pečeti jeptiškám.

V poslední dochované delší listině z roku 1250 se zachycuje prodej a transakce mezi jeptiškami z Lieu-Dieu a dětmi Huga z Nuits.²²⁸ Simon a Nichola v přítomnosti Alix prodali abatyši a zdejšímu konventu Svaté Marie tři části pozemku z dědictví ve městě Nuits hned vedle pece.

Alix v době, kdy se vzdala přímé vlády nad vévodstvím, řešila především záležitosti týkající se kulturního charakteru a klášterních donací. V tomto období života již tolik nevstupovala do politického dění a spíše se věnovala kultuře. Nadále disponovala pečeti, kterou ráda využívala na znamení své autority. Jedním z okruhů, které z jejích listin v této době vystupují, jsou její dary klášterům – především Lieu-Dieu poblíž domovského Vergy. Tomuto klášteru přímo ona darovala louky, lesy, pec nebo sýpku a mlýn. Většinou tak činila za spásu své duše a svých blízkých. Také dosvědčovala a konfirmovala donace jiných osob, především svých rytířů. Takovéto donace se odehrávaly přímo v její přítomnosti, častokrát je to uvedeno přímo v textu listiny. Velká část donací od poddaných plynula do Lieu-Dieu a Cîteaux. Jednu donaci učinil její bratr Vilém a byla určena pro klášter Cîteaux. Dary měly často formu určitého výnosu. Časté byly také transakce, obchody a jednání mezi kláštery a osobami světského stavu. I tyto obchody se odehrávaly dle znění listin v přítomnosti Alix. Často se jednalo o prodej vinic - světský představitel prodal vinici a klášter jí koupil za finanční obnos a vévodkyně dohlížela na řádný průběh celého obchodu. Posledním tématem, které vystupuje z pramenů, jsou neustálé spory klášterů a poddaných. I tyto rozepře se odehrávaly přímo v přítomnosti vévodkyně, kdy Alix obě strany rozsoudila a poskytla řešení. Buď rozhodla kompromisně a klášter dostal například vinice, ale musel druhou stranu vyplatit nebo rozhodla přímo ve prospěch klášter a bez nutnosti odškodnit světskou stranu. Z pramenů tohoto období je vidět příklon k církevním záležitostem a odklon od politického dění ve vévodství, především ve 40. letech. I ve svém vysokém věku ale byla vévodkyně stále mocnou autoritou v regionu, jejíž rozhodnutí nebylo zpochybňováno.

---

²²⁸ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.391. #2686.

7. 4. LISTINY VE FRANCOUZŠTINĚ

Kromě dosavadních listin a dopisů, které se dochovaly a jejichž jazykem byla výlučně latina, existují ještě dva prameny psané ve staré francouzštině. Oba jsou značně nesourodé a důvody, proč zrovna tyto dokumenty se sepsaly ve francouzském jazyce, nejsou úplně jasné. Jedna listina je z roku 1223, z doby Alixina regentství v Burgundsku a druhá z roku 1250.

V první listině z roku 1223²²⁹ Alix jako burgundské regentka dosvědčuje, že její bratr Vilém z Vergy, burgundský šenešal a pán na Mirabeau souhlasil s propuštěním některých jejích mužů, kteří byli nezákonně zadrženi. Vilém zdědil oblast Mirabeau a Autrey po svém otci, burgundským šenešalem se stal v roce 1219, hned z počátku samostatné vlády jeho sestry nad Burgundskem. Tato listina se dochovala pouze ve francouzské kopii, neboť originál byl zničen spolu s mnoha dalšími dokumenty při plenění Mirabeau. Není však přesně známo, jaký byl původní jazyk listiny, zda to byla také francouzština, latina nebo existovaly obě varianty. Vévodkyně ve svém textu také doslovně cituje listinu, kterou vydal Vilém a ve které uděluje svým mužům v Mirabeau jisté svobody a zákazy. Například obvyklé poplatky se nově mohly platit ve dva stanovené termíny, ne jeden, jak tomu bylo doposud. Rovněž nesměli prodávat své domy a obydlí vojákům, jiným mužům z armády nebo šlechticům. Dále pokud se některý z jeho mužů rozhodne odstěhovat z Vergy a žít jinde, může tak učinit volně a bez penalt, vzít si vše co vlastnil v Mirabeau a přestěhovat se. Svůj majetek mohl také darovat komukoliv jinému z Mirabeau, kromě výše zmíněných vojáků členů armády. Pokud některý z jeho mužů chtěl darovat svůj dům, obydlí nebo příjmy, tak mu to bylo povoleno. Ale ti, kteří takový dar dostanou, jej mohou vlastnit jen rok a den, po této lhůtě ho musí prodat některému z Vilémových mužů, pokud bude zájem. Dále se v textu píše, bude-li někdo z mužů zadržen kvůli Vilémovým dluhům a držen pod zámek, postará se o to, aby byl vykoupen zpět a rovněž nahradí vše, co bylo zastaveno nebo poškozeno. Další ustanovení se týkalo prodeje vína - začínalo na svátek Svatého Jana Křtitele a končilo o šest týdnů později. Také pokud on nebo jeho příbuzný způsobí jakoukoliv škodu těmto mužům, má škody uhradit nebo opravit v rámci 40 denní lhůty. Pokud by Vilém nebo jeho dědici chtěli odvolat nebo zpochybnit znění listiny a v ní učiněná ustanovení, tak Hugo, biskup z Langres slíbil na přímou Vilémovu žádost, že pomocí církevního trestu prosadí dodržení všech vyjmenovaných práv. Na závěr Vilém přivěšuje svou pečeť s tím, že on,

---

²²⁹ Garnier. Joseph. Chartes de Communes et d'affranchissements en Bourgogne. Rabutat. Dijon. 1867-1877. 1.580-82. # 263.

jeho žena Clemence, syn Hugo a všichni obyvatelé Mirabeau přísahali, že budou udržovat dané svobody a nařízení na věčné časy. Po znění Vilémovy listiny ještě Alix posvěcuje jeho rozhodnutí a rovněž připojuje svou pečeť.

Ve druhé francouzské listině z října roku 1250²³⁰ došlo k dohodě, kterou zprostředkovala vévodkyně mezi kostelem svatého Štěpána v Dijonu a Huotem z Quetigny, mladým šlechticem o padací most a hradní příkop. Tento dokument psaný středověkou francouzštinou se nezachoval v žádné další jazykové variantě. Vzhledem k datu se zde Alix označuje jako *matka burgundského vévody – Je Alays, duchesse, mere lou due de Bourgogne*. Rovněž zde vystupuje Arvier z Nuits, rytíř ve službách vévody Huga. On a vévodkyně pak dávají na vědomí, že vznikla neshoda mezi opatem a konventem svatého Štěpána v Dijonu a Huotem, mladým šlechticem z Quetigny. Předmětem sporu byly jisté stavby v Quetigny, padací most a příkop, který měl nechat onen šlechtic postavit či opravit. Proti těmto stavbám se postavil opat, ale důvod jeho odmítání v textu není. Alix rozhodla, že se stavby mají ponechat v takovém stavu, v jakém byly, když spor začal. V této době pobýval burgundský vévoda mimo zemi, neboť v listině se také obrací na něj a jeho názor, ale až se vrátí a pokud se vrátí. Hugo se tehdy účastnil svatého tažení francouzského krále Ludvíka IX., které započalo roku 1248 plavbou na Kypr. Alix tak pravděpodobně v dobách synovi nepřítomnosti zastávala důležitější funkci, spravovala opět Burgundsko nebo jen některé jeho záležitosti, především vzhledem k jejímu pokročilému věku. Existuje několik možností, proč je tato listina psána ve francouzštině. Jednak v této době mohly již začít pronikat národní jazyky jako právě francouzština do dokumentů úřední provenience. Také lze uvažovat o změně kanceláře. Nicméně nejsou dostatečné podklady pro toto tvrzení, například věhlasný historik Jean Richard, který sepsal velkou monografii o Burgundsku, postavě Alix téměř nevěnuje pozornost, stejně tak organizaci její kanceláře. Samotný originál mohl existovat v latině a ve francouzštině se dělaly například některé kopie. Je možné, že se tato praxe aplikovala u více listin, jen se ony francouzské kopie nedochovaly, jen latinské originály, které měly slavnostnější ráz a tradiční punc. Další možná hypotéza - onen Huyot je zmiňován jako mladý šlechtic, může být otázkou, zda ovládal latinu. Pokud ne, mohla být pro něj zhotovena listina ve francouzštině, latinský originál se pak nedochoval nebo dokonce vůbec nevznikl.

---

²³⁰ Petit. Ernest. Histoire Generale des Ducs de Bourgogne. Darentiere. Dijon. 1885-1905. 6 v. 4.387-88. #2677.

Dva prameny, rozebrané v této kapitole, jsou skutečně unikátní. Jsou to jediné dvě listiny ve francouzském jazyce ze všech dokumentů, které kdy vévodkyně vydala. Jejich jedinečnost ale dává vzniknout řadě otázek, na které se velice těžko za současného stavu bádání hledají odpovědi. Navrhnuté teorie nelze specifickěji podložit pomocí dalších pramenů nebo opřít o jiné historické práce. Teze tak zůstaly jen na poli teorií. Co se týká samotného obsahu, tak především v listině z roku 1250 můžeme vidět, že vévodkyně i v pokročilém věku dokázala stále převzít alespoň část agendy za nepřítomného syna, který se vydal na křížácké tažení. Z textu stále jasně vyplývá její autoritativní moc a rozhodnost v řešení sporů mezi poddanými.

8. ALIX Z VERGY- ELEONORA AKVITÁNSKÁ - BLANKA KASTILSKÁ - SROVNÁNÍ TŘÍ ŠLECHTIČEN

Mnoho žen ve středověku disponovalo značnou mocí a vlivem nad lidmi ve svém okolí, na politické a kulturní dění. Jednalo se především o vysoce postavené a urozené ženy, šlechtičny, hraběnky, vévodkyně, královny, císařovny. Jako vdovy měly daleko větší moc a pole působnosti, ale ani jako manželky nestály mnohdy v pozadí a svůj vliv uplatňovaly skrze své muže. V mnoha oblastech lze nalézt takové aristokratky, které ovlivňovaly a utvářely lokální politiku a skrze své manžele nebo syny a měly vliv na chod dané oblasti nebo státu. Tento trend pozorujeme především v oblastech Francie, stejně tak jako na ostrovech nebo v dalších částech Evropy. Na závěr své práce bych ráda provedla krátkou analýzu a srovnala mocenské postavení, politickou a kulturní činnost Alix z Vergy se dvěma jinými ženami žijícími v podstatě ve stejné době, které se pohybovaly v podobném prostředí. Zvolila jsem nejdříve francouzskou a později anglickou královnu Eleonoru Akvitánskou a její působení za vlády Jindřicha II. Plantageneta a syna Richarda Lví Srdce. Druhou aristokratkou se v mém srovnání stala výrazná osobnost francouzského královského dvora 13. století - matka Ludvíka Svatého královna Blanka Kastilská.

Blanka a Alix měly mnoho společného. Blanka se rovněž stala regentkou za nezletilého syna, dokázala energicky a rozhodně spravovat francouzské království a dokonce úspěšně odrazila útoky šlechty, povstání baronů vůči jejímu synovi. Blanka Kastilská se stala regentkou ve věku 38 let v roce 1226. Dle dochovaných pramenů to bylo na přímou žádost jejího manžela krále Ludvíka VIII.²³¹ Podobně i Alix se stala regentkou na výslovné přání svého chotě. Blanka je popisována jako silná osobnost, která dokázala hájit zájmy svého malého syna. U moci se udržela velice dlouho, stejně jako Alix. Plnoletost byla ve francouzském království stanovena na 21 let a tento věk byl dodržován²³² – stačí připomenout stejný věk, kdy Alixin syn Hugo také konečně mohl vládnout sám, jak to dokládají listiny a dopisy zachované po Alix. Nebo lze jmenovat Thibaulta IV. hraběte z Champagne, s jehož matkou a regentkou Blankou Navarrskou si Alix často dopisovala, i on se ujal vlády ve starším věku. U Ludvíka není přesně jasné, zda nebyl zplnoletěn dříve, nicméně jako matka se nabyté moci nehodlala vzdát. Když se Ludvík ve dvaceti letech oženil, tak měl začít vládnout samostatně, ale Blanka nad ním držela stále značný vliv.

---

²³¹ Le Goff. Jacques. Svatý Ludvík. Argo. Praha. 2012. S. 68.

²³² Ibid. S. 73.

Blanka byla dokonce obviňována, že syna nechte oženit, aby onen vliv na něj neztratila.²³³ Její pozdější chování k Ludvíkově choti tomuto tvrzení dodává jistou váhu. Také se nesmí zapomínat, že ve Francii tehdy působily vlastně tři královny – po Filipu Augustovi Ingeborg Dánská, která žila na svých statcích u Orleánu, královna matka Blanka a mladá královna Markéta Provensálská, žena Ludvíka IX. Blanka Kastilská se navíc nacházela ve složitější situaci díky tomu, že ve Francii byla v podstatě cizinkou, bez příbuzných a přátel. O to byla její pozice těžší a ona musela vystupovat tvrději.

Na syna měla vliv i poté, co byla jmenována královnou matkou. Stejně tak i Alix si podržela určitý vliv na syna po celý život. Později během králových křížáckých tažení opět vystupovala Blanka Kastilská jako regentka za Ludvíkovy nepřítomnosti. To dokládá její mimořádně silnou pozici u dvora. Syna dále podporovala i vojensky a finančně. Podobně se ukazuje, že Alix rovněž držela burgundské vévodství v chodu během účasti svého syna na křížové výpravě. Rovněž Alix s Blankou jsou dokonalými vrstevnicemi, žily téměř na rok ve stejnou dobu.

Eleonora své působení a největší roky slávy prožila o půl století dříve. Vdala se celkem dvakrát – nejdříve za francouzského krále Ludvíka VII. a později za poněkud skandálních okolností za anglického krále Jindřicha II. Z Eleonořiných listin z doby prvního manželství toho příliš vyčíst nelze, jednak se jich dochovalo málo a šlo spíše o věci kulturně-donačního charakteru.²³⁴ Navíc se jedná většinou o pouhé konfirmace, je zde vidět nedostatek ve svobodném rozhodování, její moc tak se dá označit jako značně rezervovaná.

Eleonora vydávala písemnosti i v době manželství s Jindřichem Plantagenetem. Slavnou se stala svou vzpurností proti dobovým konvencím, která vyvrcholila během revolty synů královského páru proti jejich otci. V roce 1173 povstal Jindřich Mladík, Richard a Geoffrey. Toto povstání dle některých kronikářů podporovala hojně královna Eleonora, když štvála své syny proti otci. Podporovala syny i materiálně, nicméně král povstání potlačil, nechal následně královnu uvěznit a na dlouhá léta ji sebral svobodu. Eleonora velice podporoval svého milovaného syna Richarda během jeho vlády, i v pokročilém věku hodně cestovala.

---

²³³ Le Goff, Jacques. Svatý Ludvík. Argo. Praha. 2012. S. 97.

²³⁴ Chartes de la Commanderie de Temple de La Rochelle (1139-1268). ed. Meschinot de Richemont. Saintes. 1874. no.1
Cartulaires inédits de la Saintonge, ed. L'Abbe Th., Grasilier, v.2. Niort. 1874. pp. 50-51.
Cartulaires inédits de la Saintonge. pp. 36

Toto je shodný prvek u všech tří aristokratek, oddaně podporují své syny – Eleonora Richarda, Blanka Ludvíka a Alix Huga.

Lze mezi nimi nalézt další shodné prvky – jejich značné sebevědomí, vliv na ostatní a schopnost řešit nastalé situace. Alix Burgundská a Blanka Kastilská měly společného pravděpodobně nejvíce, v jejich životních osudech lze nalézt téměř identické situace, životní zvraty a události. Obě zažily vdovství a dlouhé regentství, Eleonora ne. Akvitánka sice podpořila své syny v rebelii proti jejich královskému otci, což bylo velice troufalé, ale nikdy nedostala možnost být regentkou za nedospělého syna. Pozici regentky zastávala jen v omezené době, kdy Richard odjel na křížové tažení a ona částečně spravovala království. Nicméně na své syny, především na Richarda Lví Srdce měla značný vliv. Stejně jako činila Alix a Blanka, i Eleonora se snažila syna všemožně podporovat, agitačně, finančně, postarala se o jeho svatbu.

Rovněž po všech třech ženách se dochovala jejich korespondence a listiny a také několik dopisů jim adresovaných, jako cenné prameny, které mohou odhalit detailnější informace z jejich soukromého života. Všechny tři byly velice zbožné, jak bylo pro středověk typické. Nešetřily dary a donacemi pro kláštery, podporovaly výstavbu svatých míst. Stejně tak měly všechny svůj oblíbený klášter. Alix měla Citeaux a Saint-Seine. Eleonora Oléron, ale především Fontevraud. Eleonora, ač královna francouzská nebo anglická, se velmi pečlivě věnovala událostem v rodné Akvitánii a podporovala především zdejší kláštery. Stejný trend lze nalézt i u Alix, která rovněž hojně podporovala domovské kláštery ve Vergy. Donační listiny Alix a Eleonory nesly plno shodných znaků, je vidět snaha o spásu duše, především jejich blízkých, věnují se různé statky a také peněžní renty. Alix na rozdíl od Eleonory nebo Blanky ale také řešila spory mezi poddanými a kláštery nebo potvrzovala různé transakce.

Eleonora často udržovala písemnou korespondenci s představiteli církve, slavné jsou především její srdceryvné dopisy papeži během věznění krále Richarda. Alix, burgundská vévodkyně na rozdíl od Akvitánky, udržovala korespondenci v drtivé většině spíše se světským stavem, se šlechtici, než s církví. Blanka Kastilská také držela kontakt spíše se šlechtickou složkou společnosti, ale dochovalo se několik dopisů, které jí adresoval papež Jiří IX.,²³⁵ Honorius III.²³⁶ nebo Inocenc IV.²³⁷ Její odpověď na tyto dopisy bohužel není

---

²³⁵ *Historia Universitatis Parisiensis*. C. du Boulay. Paris. 1666. reprinted 1966. 3.145-46.

²³⁶ *Regesta Honorii Pape III*. ed. Sac. Petrus Pressutti. Rome. Vatican. 1888. 1.15. 82.

²³⁷ *MGH. Ex Innocenti IV Registro. Epistolae Selectae*. 1247. #395.

známa. Blance rovněž adresovali své listy například král Jindřich III. Anglický²³⁸ nebo různé jiné ženy, především vysoce postavené aristokratky, které žily ve stejné době a geografické oblasti nebo byly rodinně spřízněny. Také Eleonora zaslala několik dopisů papeži Celestýnovi III., které se týkaly věznění jejího milovaného Richarda. V těchto dopisech je vidět úplně jiná stylistická úroveň, korespondence je na vysoké úrovni ale rovněž osobitá, neboť Eleonora zde líčí své niterné pocity a obavy o syna. Je zde vidět bolest, hněv a naléhavost trpící matky. Takovéto expresivní vyjádřená emoci nenajdeme ani u Alix ani u Blanky Kastilské, tyto ženy řešily problémy racionálně a prakticky, nespolehaly na city a emoce. Eleonora často odkazuje na Bibli a na biblické náměty. Její dopisy jsou velmi promyšlené jak stylisticky tak obsahově. Na Bibli se Alix neodkazuje nikdy. Eleonora se jako silná žena a trpící matka zajatého syna nebojí troufalé a zdrcující kritiky papežova chování a jednání, či spíše nejednání. Snaží se naléhat na papeže a výrazně apeluje na city. Alix a ani Blanka nevyznávaly takovéto hraní na city a zůstávaly ve svých písemnostech citově chladné, snažily se dosáhnout svých cílů jinými prostředky. Eleonora šla ještě dále a v podstatě úplně pohanila papežskou stolicí za to, že se nezastala muže v nouzi, který se navracel z křížového tažení. Její hněv je vidět i v tom, že přes veškerou formálnost, kterou dopis má, se královna tituluje *Z hněvu božího královna Anglie* a chybí i jakékoliv rozloučení, není zde ani krátké a prosté *Vale*.²³⁹

Samozřejmě že lze nalézt i jiné odlišnosti, korespondence a listiny královny Eleonory jsou na vyšší úrovni, než písemnosti vévodkyně Alix z Vergy. V listinách a dopisech Eleonory se objevují typické znaky středověkých listin této provenience, vzletné fráze, zbožnost, devótnost, honosné titulatury. Latina je na vysoké úrovni, dopisy jsou obsahově delší, než ty od Alix. Obsahují také více propracovaných metafor, Alixiny dokumenty jsou velice přímé, kratšího charakteru a spíše jednodušší.

Eleonora, jak vyplývá z pramenů, také značně cestovala. Alix rovněž nesetřávala stále na stejném místě, nebo v jedné rezidenci, navštěvovala různá místa v Burgundsku, jak si to žádaly okolnosti, problémy nebo nastalá politická situace.

Tyto tři šlechtičny mají mnoho společného. Na svou dobu dokázaly získat silné mocenské postavení, především Blanka a Alix. Eleonora proslula svou vzpurnou povahou. Shodují se

---

²³⁸ Royal and other Historical letters illustrative of the Reign of Henry III. ed. W.W. Shirley. London. Longmans et al. 1866. 2.59.

²³⁹ Migne, Jacques-Paul. Patrologia Latina 206 ep. 2 cc. 1262-65.

také v oddané podpoře svých synů, kterým se pomáhaly v různých životních situacích, především finančně. Dalším společným znakem je jejich vliv na syny. Alix Burgundská a Blanka Kastilská, které byly dlouhou dobu suverénní a mocné regentky, si nad dospívajícím potomkem vytvořily značnou moc, kterou v podstatě udržely po celý zbytek života. Také během nepřítomnosti synů v zemi se dokázaly opět chopit funkce regentek a spravovat království. Blanka a Alix dokázaly efektivně a racionálně řešit problémy, Eleonora měla povahu více citově založenou, ale i ona se snažila nalézt adekvátní východisko. Na poli kultury lze opět nalézt shodné prvky, především podporu klášterů a svatých míst.

9. ZÁVĚR

Cílem mé diplomní práce bylo posoudit především míru samostatnosti, autonomní moci a svobodného rozhodování burgundské vévodkyně Alix z Vergy. Rovněž jsem věnovala pozornost předmětům jejího zájmu, politickým a kulturním tématům, které zprostředkovává dochovaná korespondence a listiny. Můj výzkum se také zaměřoval na analýzu její sebeprezentace v těchto dokumentech. Snažila jsem se nalézt podložené odpovědi na otázky, které jsem si v úvodu položila, přesto některé dílčí otázky, které vyvstaly, bohužel zůstaly bez dostatečně podepřených závěrů. V první řadě z důvodu nedostatku dalších pramenů úřední povahy, které by do problematiky vnesly více faktů. Především v analýze listin a korespondence, které se zachovaly ve francouzštině, je značně problematické doložit jednotlivé teorie, které vedly k jejich vzniku.

Korespondenci a listiny jsem z důvodu lepší orientace v tématu rozdělila na několik okruhů, které posléze tvořily jednotlivé kapitoly. Dalším důvodem bylo, že každé období života Alix z Vergy mělo jinou charakteristiku, co se týká mocenského projevu, politických snah nebo kulturních vyjádření. Především jsem chtěla oddělit její život jako manželky burgundského vévody a posléze vdovy-regentky za malého syna, kde je její mocenská situace diametrálně odlišná. Jako manželka vévody se Alix příliš neprojevovala, jen stvrdila pár listin, tudíž lze vyvodit závěry, že přílišnou mocí nedisponovala. Navíc se jednalo hlavně o kulturní donace. Neexistují ani jiné doklady, dle kterých by se ona sama v této době jakkoliv starala o zdejší kláštery nebo podporovala výstavbu kostelů, jak tomu bylo v pozdějším věku. Až na těch pár dokumentů, nelze o ní jako o manželce vévody tvrdit něco bližšího, než že byla na poměry své doby vzornou ženou a v manželství byla značně limitována. Odlišná situace ale nastává, když se Alix stala regentkou. Najednou můžeme skrze její osobní korespondenci a listiny vidět zajímavý přerod v silnou vévodkyni, která dokázala suverénně vládnout celému burgundskému vévodství a to i v kontextu problémů, se kterými se musela potýkat a kterým dokázala velice úspěšně čelit. Byla schopná, suverénní a nezalekla se problémů, které přicházely, ale naopak, dokázala je efektivně řešit. Navíc se také zapojovala do politického dění v okolních oblastech a i zde byla značně úspěšná. Rovněž se ukázala jako zdatná ekonomka, dokázala si poradit se svízelnou finanční situací a naplno ovládla burgundský politický prostor. Vládla velice dlouho, svému synovi předala moc až v jeho jednadvaceti letech, a nikde není žádný náznak toho, že by se jí někdo pokoušel moc odebrat a ustavit na vévodském stolci jejího syna dříve, než chtěla ona sama. Navíc svou silnou pozici na

burgundském dvoře si dokázala udržet i za vlády syna. V pozdním období svého života se více věnovala kulturním záležitostem a své sebe prezentaci, nechávala opravovat kostely a finančně podporovala kláštery, ale také se stala prostředníkem při obchodních jednáních nebo různých sporech mezi šlechtou a církví. Rovněž nadále podporovala svého syna, ať se vydal na křížovou výpravu nebo řešil domácí situaci. Aktivní byla ve veřejné sféře do vysokého věku.

Kromě moci a postavení jsem v listinách rozlišovala několik jevů – zda se jedná o konfirmace, listiny vydané z její vlastní vůle nebo zda jsou vydané na něčí žádost. Také byla velice důležitá otázka terminologie v dané problematice. Dochovaly se klasické soukromé dopisy. Pak jde o standardní vydávané listiny, které mají formu nařízení nebo oznámení. Poslední skupina je problematičtější. V písemnostech francouzské proveniencí se lze často setkat s typem pramene, který stojí na pomezí mezi veřejnou listinou a otevřeným dopisem. Takový pramen má podobu listiny, ale je někomu adresován (veřejnosti, baronů, rytířů), může řešit dílčí méně podstatné téma, ale také oznamovat důležitou skutečnost. Takových listin vydávala Alix značné množství a nejlépe by se pro ně hodilo označení *veřejný list*. Alix těmito veřejnými listy opatřenými pečeti často dávala ne vědomí určité skupině své konečné rozhodnutí v dané věci, ať již se jednalo o spor, proběhnou transakci nebo dary. Všechny její listiny nesou datum, tudíž se s nimi lépe pracovalo, stejně tak drtivá většina měla přivěšenou pečeť na znamení důležitosti a vážnosti jejího postavení a úřadu. Občas bylo uvedeno i místo vydání, z čehož vyplývá, že musela především v počátcích regentství po zemi hodně cestovat a nezdržovala se jen v sídelním Dijonu. Listiny mají kratší i delší charakter, úměrný tomu, jak palčivé téma řeší. Obecně listiny kulturního charakteru jsou citelně kratší a stručnější než listiny politicko-mocenské.

Alix během života přilnula k některým místům, na která pamatovala ve svých písemnostech. Donace plynuly především do kostelů a klášterů ve Vergy, což je logické, neboť se jednalo o její domovinu, do Lieu-Dieu a poté do Citeaux. Na počátku své regentské vlády se jednalo hlavně o almužny za spásu duše jejího manžela. Samozřejmě čím byla starší, tím více hleděla na církevní instituce. Nejednalo se jen o vlastní dary, ale především o požehnání darů od jiných šlechticů, rytířů nebo o proběhnuté transakce a dokonce i spory, které měly kláštery se šlechtici mezi sebou a které vévodkyně rozsuzovala jako nejvyšší autorita.

Její soukromá korespondence se týká osob ze šlechtického prostředí. Alix držela písemný kontakt především se světskou šlechtou. S představiteli církve nebo klášterů jen velice

vzácně a tyto písemnosti neměly povahu klasického dopisu, ale spíše otevřeného listu. Alix udržovala po delší dobu kontakt s Blankou Navarrskou, hraběnkou z Champagne. Korespondenci s Blankou jsem věnovala ve své práci samostatnou kapitolu. Blanka se zhruba ve stejné době dostala do podobné situace jako Alix – stala se vdovou a musela se postarat o malého syna. Navíc její situace se zhoršila tím, že na hrabství si začali činit nároky jiní příbuzní. Blanka nedokázala tak úspěšně řešit problémy jako Alix a potřebovala v konfliktu najít oporu. Burgundská vévodkyně se postavila na její stranu. Alix rovněž byla regentkou a sama se musela vypořádat s počátečními problémy své vlády. Myslím si, že mezi nimi vzniklo přátelství, které pramenilo především z toho, že se nacházely v podobné pozici. Alix podpořila Blanku v konfliktu, dokonce proti kyperské královně. Blanka si skutečně dokázala pozici udržet. Alix následně využívala její vděčnosti a vděčnosti její syna, když se nacházela ve finančních potížích, jak to vyplývá ze studia její korespondence. Dopisy mají lehkou citovou zabarvenost, Alix často označuje Blanku jakou svojí *nejmilejší a nejvěrnější přítelkyni*, ale zde citová náklonnost končí. Další řádky textu jsou již spíše věcné a racionální.

Logicky největší okruh písemností tvoří ty, které vydala jako regentka. Kromě již zmiňovaných dopisů adresovaných hraběnce z Champagne, se dochovala celá řada dalších listin. Prameny měly z drtivé většiny podobu kratších veřejných listů nebo delších listin. Psány jsou dobrou latinou, ale velmi jednoduchým stylem, bez zbytečných frází, projevování citů, odkazů na Bibli nebo propracovanějších slovních obrátů. Pouze dva exempláře se dochovaly ve francouzském jazyce, těm jsem pro jejich odlišnost věnovala samostatnou kapitolu. V době regentství Alix vydávala listiny různé povahy, samozřejmě donační, ale také listiny týkající se šlechtických rozepří nebo sporů vévodkyně s městem Dijon, který vyvstal poté, co musela zvýšit daně, aby získala potřebné finanční prostředky. Alix se ve světle těchto dokumentů ukazuje jako suverénní žena a vládkyně, která má své zásady a cíle. Mnoho listin rovněž řeší různé spory mezi šlechtici a církví, které Alix rozsuzovala. Její suverenita a moc v jednání se šlechtou je dobře doložitelná v případě, kdy se ke dvoru v určitý den měli dostavit na jednání dva muži, kteří ale přijeli o den později a ještě měli tu troufalost tvrdit, že toto je ten správný den. Vévodkyně je rázně vyvedla z omylu a jejich věci se již dále nehodlala zabývat. Alix v době regentství vystupuje jako suverén, který se plně orientuje v problémech vévodství a dokáže na ně rychle, efektivně a úspěšně reagovat. Podařilo se jí upevnit svou pozici, splnit slib daný jejím manželem a vyslat do Svaté země 100 vyzbrojených rytířů, uklidnit konflikt s Dijonem, stabilizovat

finanční situaci vévodství. Do toho dokázala podporovat v mocenském boji o hraběcí křeslo Blankou Navarrskou, věnovala pozornost klášterům, rozsuzovala spory svých šlechticů, hodně cestovala. Dokázala citlivě reagovat na potřeby vévodství v dané době. To vše z ní učinilo neobyčejně úspěšnou regentku, která si získala široký respekt a neobyčejně silnou pozici. Vévodství dokázala předat synovi jako prosperující a stabilní oblast.

Dalším velkým oddílem v mé práci byly kapitoly, kde jsem analyzovala její listiny z doby, kdy se vzdala přímé vlády nad vévodstvím ve prospěch syna, což se stalo na přelomu let 1233/1234. Tehdy již vévodkyně měla pocit, že je Hugo dostatečně vyzrálý a schopný vládnout samostatně, byť ho nadále podporovala. V pramenech z daného období je vidět jistý ústup od záležitostí politicko-mocenského rázu a větší příklon k oblasti kulturní a duchovní, kde se Alix realizovala. Nejvíce pozornosti věnovala tématům klášterních donací. Například šlo o koupě půdy pro stavbu církevních objektů nebo o donace církevním institucím – majoritně především Citeaux. Nejednalo se jen o její vlastní dary, rovněž potvrzovala donace ostatních. Také byla garantem v různých transakcích a prodejkách, které probíhaly mezi šlechtou nebo měšťany a církevními domy. Domnívám se, že v některých dobách přebírala část agendy za svého syna, především se opět stávala sudím v případech sporů o majetek, práva nebo jisté finanční obnosy. Své rozhodnutí pak vždy vydala ve známost na listině s vlastní pečeti, kterou hojně užívala po celý život. Stále tak měla velký vliv na dění ve vévodství.

Poslední kapitolu, kde jsem analyzovala a rozebírala její prameny, jsem věnovala dvěma zcela atypickým listům. Nešlo ani tak o obsahovou odlišnost, jako spíše o jazykovou. Oba listy se dochovaly ve francouzském jazyce. V kapitole jsem nastínila několik hypotéz, proč jsou zrovna tyto dva prameny psány ve francouzštině, když drtivá většina je v latině, ale bohužel ani jedno z tvrzení nelze přesvědčivě podložit dalšími fakty nebo jinými prameny.

Kromě obsahové analýzy jsem se snažila také popsat Alixinu titulaturu a její proměny v čase. Alix se tituluje stále jako *ducissa burgundie*, především v době manželství a v časech regentství. Jako regentka málokdy zmiňuje svého syna v listinách nebo korespondenci. Naopak poté, co se vlády vzdala, se její titulatura po přechodné době ustálila na spojení *ducissa, mater ducis burgundie*, čímž dává najevo svou mocenskou pozici ve vévodství. Nejsou zde žádné abnormality, občas se mění v rámci latinských textů forma jména mezi několika variantami – *Alaix* a *Alaydis* nebo *Alays*. Občas se objevuje zkratka jména na pouhé *A*.

Dochované prameny velice přesně ukazují oblasti, kam musela vévodkyně směřovat svůj zájem. Jednalo se tedy především o vnitřní záležitosti vévodství. Výraznou sférou je především starost o politickou stabilitu Burgundska, splnění daných slibů a urovnání konfliktů, které v prostoru vévodství vznikly. Rovněž je vidět zájem o blaho církevních institucí, klášterů a kostelů. Stranou nelze ponechat ani finanční otázku, prodeje a transakce, které prameny zachytily. Další velké téma, které z listin vystupuje, je vztah burgundské vévodkyně k hraběnce z Champagne a politika vévodství v souvislosti s bojem o zdejší hraběcí post. Málokdy je v Alixových dokumentech výslovně zmiňován její syn, především v době regentství se o něm prakticky vůbec nezmiňuje.

Listiny a korespondence vévodkyně Alix z Vergy je co do použitých výrazů velice citově chladná, věcná a racionální. Alix se neuchylovala k používání citově zabarvených, složitých frází. Stejně tak nenalezneme ani odkazy na Bibli, které byly v té době celkem časté. V tom se odráží její osobnost – není člověkem, který by se nechal ovládat city, ale je racionálně uvažující a myslící vládce, který nechává city stranou. Svých cílů se nesnaží dosáhnout pomocí apelace na city, ale logickými argumenty vycházejícími z dané problematiky a jejího řešení. Nikdy se neobrací k Bohu, pokud pomineme dary za spásu duše. Alix ve svých listinách a dopisech vždy velice jasně a stručně nastiňuje situaci a vyhledá nejjednodušší a nejsnazší řešení. Její praktičnost se odráží i v délce textů – bývají kratší, vystihují problematiku a následně poskytují řešení bez zbytečných průtahů. Samozřejmě vydávala i dlouhé listiny, jejich délka ale nebyla dána větší stylizací textu, ale spíše rozsáhlostí tématu, které řešila. Z charakteru těchto pramenů vyplývá mnohé - Alix byla suverénní, dokázala vládnout sama a nezávisle, rozhodovala se efektivně a svědomitě. Dobře dokázala zvládat i různě závažné konflikty, kterých nebylo málo.

Středověké ženy-aristokratky mohly v určitých životních okamžicích vystupovat samostatně a suverénně, aniž by jejich pozici někdo zpochybňoval nebo napadal. Především vdovy a regentky soustřeďovaly ve svých rukách značnou moc, díky které dokázaly prosadit své záměry a cíle. Regentky z řad vysoké šlechty, mnohdy vzdělané ženy, které se opíraly o své syny, se staly nezávislými vládkyněmi svých zemí, byly respektované a vedly v mnoha ohledech úspěšnou politiku jak mocenskou tak kulturní. Svůj vliv v oblasti si často podržely i poté, co se formálně vlády vzdaly a skrze své syny nadále ovlivňovaly správu, politiku a kulturu oblasti.

10. SEZNAM PRAMENŮ A LITERATURY

Prameny

Alberic de Trois-Fontaines. *Chronica*. 1193. MGH SS XXIII.

Antonin Soucaille. *Lettres inédites de Louis IX, de la reine Blanche et de Louis XII*. *Revue des Sociétés savantes* 5. 1867.

Cartulaire de Cîteaux. *Mémoires de la Commission des Antiquités du Département de la Côte d'Or*. Tome 3. Chapitre *Le château de Talant*. par J. Garnier.

Cartulaires ineditis de la Saintonge. ed. L'Abbe Th. Grasilier. Niort. 1874.

Codex Reginae Sueciae. *Miscellanea Joann. Durandi*. St. Germain. Paris. II. Folio 16.

Duchesne. André. *Histoire généalogique de la maison de Vergy/Grande histoire de maison de Vergy*. Paris. Cramoisy. 1625.

Duchesne. André. *Histoire genealogique des ducs de Bourgogne de la maison de France*. Paris. Cramoisy. 1628.

Duchesne. André. *Preuves de l'histoire de la maison de Vergy*. Paris. Cramoisy. 1625.

Evergates. Theodore. *The Cartulary of Countess Blanche of Champagne*. University of Toronto Press. 2010.

Garnier. Joseph Françoise. *Chartes de Communes et d'affranchissement en Bourgogne*. Dijon. Rabutat. 1867-1877.

Histoire des rois, ducs, et comtes de Bourgogne et d'Arles: Histoire genealogique des ducs de Bourgogne de la maison de France. Sébastien Cramoisy. Paris. 1616. rééd. 1619. rééd. 1628.

Historia Universitatis Parisiensis. C. du Boulay. Paris. 1666. reprinted 1966.

<https://epistolae.ccnmtl.columbia.edu/woman/168.html> 12. 9. 2016

Chartes de la Commanderie de Temple de La Rochelle (1139-1268). ed. Meschinot de Richemont. Saintes. 1874.

Marchegay. M. P. Chartes de Fontevrault concernant l'Aunis et la Rochelle. 2nd series. BEC 19. 1857-1858.

Migne. Jacques-Paul. Patrologia Latina.

Petit. Ernest. Histoire des ducs de Bourgogne de la race capétienne, avec des documents inédits et des pièces justificatives. Paris. 1885 – 1905.

Petit. Ernest. Histoire generale des ducs de bourgogne/ Histoire des ducs de Bourgogne de la race capétienne. Dijon. Darentiere. 1885-1905.

Petit. Ernest. Chartes, manuscrits, autographes, documents historiques sur la Bourgogne, faisant partie d'une collection particulière Dijon. 1886.

Plancher. Urbain. Histoire générale et particulière de Bourgogne, avec des notes, des dissertations et les preuves justificatives. Dijon. Antoine de Fay. 1739 – 1781.

Regesta Honorii Pape III. ed. Sac. Petrus Pressutti. Rome. Vatican. 1888.

Royal and other Historical letters illustrative of the Reign of Henry III. ed. W.W. Shirley. London. Longmans et al. 1866.

Teulet. Alexander. Layettes du Trésor des Chartes. Tome deuxième [De l'année 1224 à l'année 1246]. Paris. Henry Plon. 1866.

Teulet. Alexander. Layettes du Trésor des Chartes. Tome premier [De l'année 755 à l'année 1223]. Paris. Henry Plon. 1863.

Literatura

- Amt. Emilie. *Women's Lives in Medieval Europe. A sourcebook.* Routledge. 2013.
- Barber. Malcolm. *The Cathars: Dualist Heretics in Languedoc in the High Middle Ages.* Pearson Education Limited. 2000. S.
- Berger. Élie. *Blanche of Castile, Queen and Regent of France, 1188-1252.* CreateSpace Independent Publishing Platform. 2015.
- Bouchard. Constance Brittain. *Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198.* Cornell University Press. 1987/ reprint 2009.
- Demarthe. Sylvain. *Alix de Vergy et l'architecture religieuse en Bourgogne dans la première moitié du XIIIe siècle.* In: *Bulletin du centre d'études médiévales d'Auxerre | BUCEMA* 19.2 | 2015 <https://cem.revues.org/14260> 14. 9. 2016
- Drška. Václav. *Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku.* Veduta. České Budějovice. 2011.
- Drška. Václav. Suchánek. Drahomír. *Církevní dějiny.* Grada. Praha. 2013.
- Duby. Geogres. *Vznešené paní z 12. století I. – Heloisa, Aliénor, Isolda a další.* Atlantis. Brno. 1997.
- Duby. Geogres. *Vznešené paní z 12. století II. – Atlantis.* Brno. 1999.
- Duby. Georges. *Rytíř, žena a kněz: manželství ve Francii v době feudalismu.* Praha. Garamond. 2003.
- Ennen. Edith. *Ženy ve středověku.* Argo. Praha. 2001.
- Étiévant. Françoise. *Eudes III Duc de Bourgogne.* Les Éditions du Bien Public. 1987.
- Evergates. Theodore. *Aristocratic women in medieval France.* Philadelphia. University of Pennsylvania Press. 1999.
- Flori. Jean. *Eleonora Akvitánská: Vzpurná královna.* Argo. Praha. 2014.
- Flori. Jean. *Richard Lví srdce - Král a rytíř.* Argo. Praha. 2016.

- Ganshof. F.L. Etude sur l'administration de la justice dans la région bourguignonne de la fin du *X^e* au début de *XIIIe*. In: *Revue historique*. CXXXV. 1920. S. 193-218.
- Grunzweig. Armand. Critique de quelques preuves de L'Histoire de Bourgogne de Dom Plancher. In: *Revue belge de philologie et d'histoire* 8. 1929. S. 871-879.
- Hallam. Elizabeth. Everard. Judith. *Capetian France 987 – 1328*. Longman. 2001.
- Chaume. Maurice. *Les origines du duché de Bourgogne*. 4 vol. Dijon. 1925-1931.
- Le Goff. Jacques. *Muži a ženy ve středověku*. Vyšehrad. Praha. 2013.
- Le Goff. Jacques. *Svatý Ludvík*. Argo. Praha. 2012.
- Lebe. Reinhard. *Království jako věno – sňatková politika v dějinách*. Brána. Olomouc. 1999.
- Less. Beatrice. The Lettres of Queen Eleanor of Aquitaine to Pope Celestine III. In: *The English Historical Review*. Vol. 21. No. 81. 1906.
- Moingeon-Perret. Geneviève. Alix de Vergy. Duchesse de Bourgogne. *Mémoires de la Société d'archéologie de Beaune (Côte-d'Or)*. 56 (1971-1972). p. 111-115.
- Permoud. R. *La reine Blanche*. Paris. 1972
- Pernoud. Régine. *Žena v době katedrál*. Vyšehrad. Praha 2002.
- Richard. Jean. *Histoire de la Bourgogne*. Presses universitaires de France. Paris. 1957.
- Richard. Jean. *Les ducs de Bourgogne et la formation du duché du XIe au XIVe siècles*. Dijon. Bernigaud et Privat. 1954.
- Richardson. H. G. The Lettres and Chartres of Eleanor of Aquitaine. In: *The English Historical Review*. Vol. 74. No. 291. 1959.
- Rollo-Koster. Joelle. Reyerson. Kathryn.L. *For the salvation of my soul: women and wills in medieval and early modern France*. St. Andrews. Centre for French History and Culture of the University of St. Andrews. 2012.

Schenk. Jochen. Templar Families: Landowning Families and the Order of the Temple in France. Cambridge University Press. 2012.

Tyerman. Christopher. Svaté války: dějiny křížových výprav. Nakladatelství Lidové noviny. Praha. 2012.

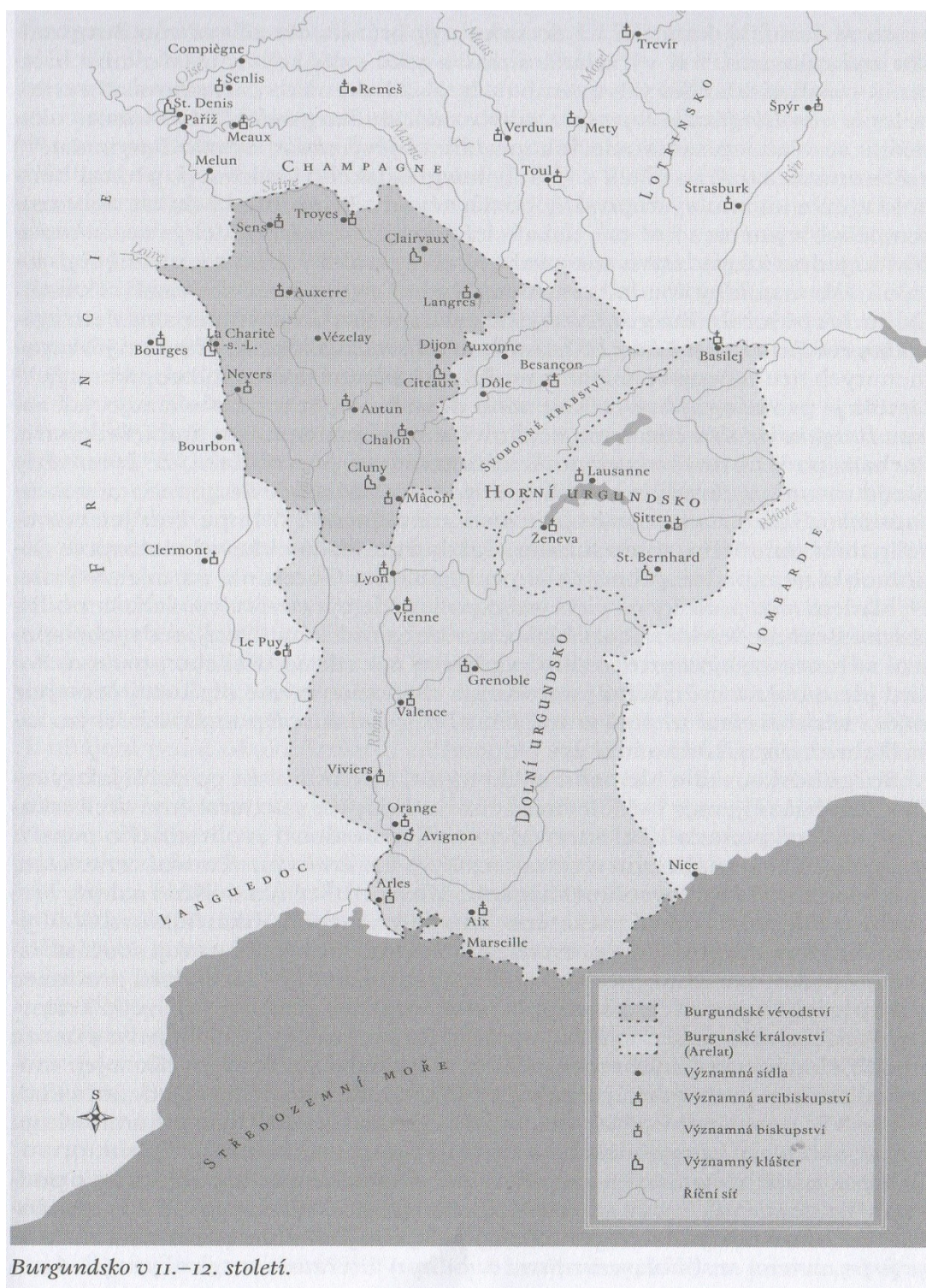
Weir. Alison. Queen Isabella: She-Wolf of France, Queen of England. Ballantine Books. London. 2005.

11. PŘÍLOHY

Přílohy byly převzaty z děl:

Drška. Václav. Dějiny Burgundska - Nomen Burgundiae ve středověku. Veduta. České Budějovice. 2011.

Bouchard. Constance Brittain. Sword, Miter, and Cloister: Nobility and the Church in Burgundy, 980-1198. Cornell University Press. 1987/ reprint 2009.

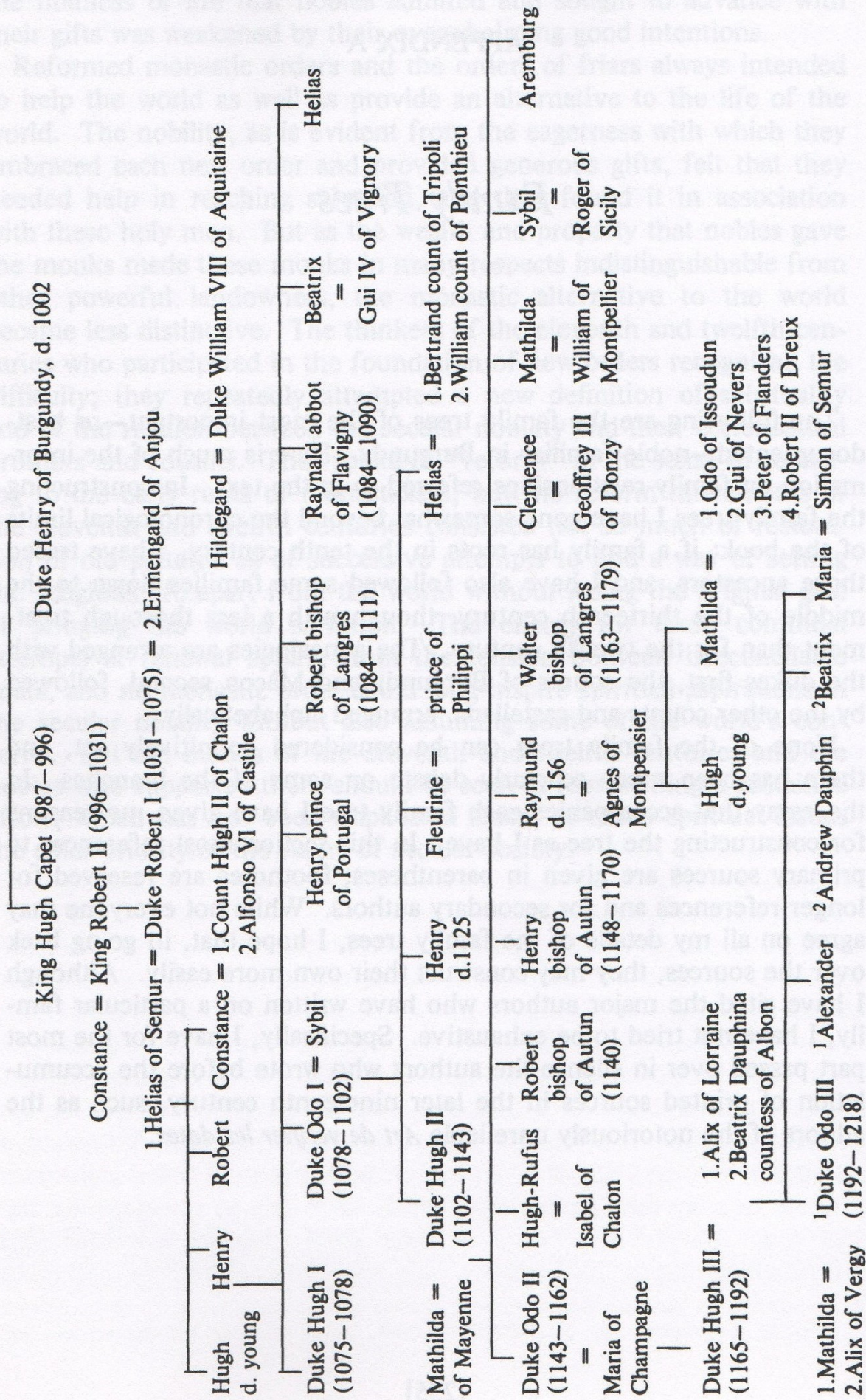
Burgundsko v 11.-12. století.

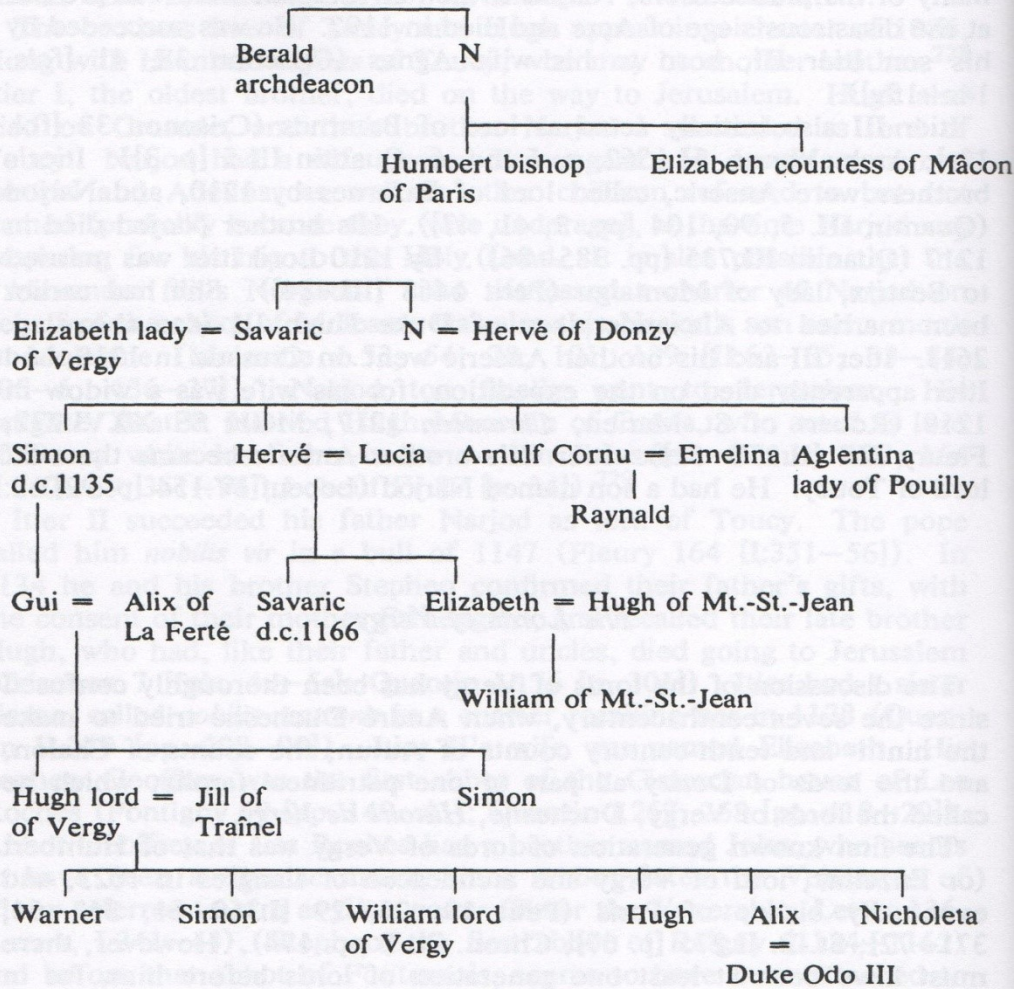
The Dukes of Burgundy

²Duke Hugh IV

The Lords of Vergy

Pečet' Alix z Vergy

Novodobá socha Alix z Vergy na zvonici katedrály v Dijonu